

Петро Терещук

**РОЗДУМИ
НАД
ОДНІЄЮ КНИЖКОЮ**

**ДИВОВИЖНИЙ «РЕБУС»
ПОЛЬСЬКИХ ФАЛЬСИФІКАТОРІВ**

Петро Терещук

**РОЗДУМИ
НАД
ОДНІЄЮ КНИЖКОЮ**

**ДИВОВИЖНИЙ «РЕБУС»
ПОЛЬСЬКИХ ФАЛЬСИФІКАТОРІВ**

(З приводу однієї «історичної» праці)

Відбитка з «Визвольного Шляху»
Лондон, Англія, 1975/76

diasporiana.org.ua

Накладом
Товариств колишніх вояків УПА в Канаді і в ЗСА
Торонто — Нью Йорк, 1979

ДИВОВИЖНИЙ «РЕБУС» ПОЛЬСЬКИХ ФАЛЬСИФІКАТОРІВ

(З приводу однієї «історичної» праці)

Книжка на індексі

Праця «Дрога до ніконд» (з підзаголовком — «Діяльність Організації Українських Націоналістів і її ліквідація у Польщі») появилася у Варшаві 1973 року, видало її Міністерство народної оборони (МНО). Аж два автори цієї книжки — Антоні Б. Щесняк і Веслав З. Шота — та видавець МНО повинні б свідчити про правдивість її історичного фактажу і бодай умовну об'єктивність. Але історична школа країн східного комуністичного бльоку в назовництві та в тенденції насвітлювання фактів визнає тільки два кольори — білий і червоний, користується стандартними штампами і фразами, тому про історичну об'єктивність і правду тут навіть не приходиться говорити. Отже зовсім ясно, що все, що комуністичне — ніби «прогресивне», всі інші — вже «реакціонери», «буржуазні націоналісти», «агенти міжнародних розвідок» тощо.

Не зважаючи на те, що тираж книжки «Дрога до ніконд» — 3,500 плюс 336 примірників, сьогодні в Польщі вже не можна купити чи дістати хоч би одного її примірника. Книжку, на вимогу Москви, вилучено з обігу і вона вже на індексі заборонених. Дивно, що навіть у Варшаві ніхто з видавців не звернув уваги на скандальні перекручення в цій книжці, які компромітують авторів і одночасно Міністерство народної оборони, що видало її.

Вступна стаття без підпису. Тут зазначено, що питання українського націоналізму далі належить до невияснених питань у польському суспільстві, а одночасно підкреслено як «безспірну справу», що — мовляв — «у Людовій Польщі українська національна меншість у своїй основній масі визнає як польську расію стану, так і соціалістичні принципи... суспільно-політичного устрою за свої власні расії і принципи». Але кілька рядків нижче, на 5-ій сторінці, непідписаний автор (як редактор фігурує Барбара Косьорек-Дуліяна), нав'язуючи до класової боротьби в сучасній Польщі, в «глобальному вимірі», у стилі комуністичної школи, пише таке: «Нерідко та боротьба черпає свої соки із штучно підтримуваної — мюнхенськими чи канадськими осередками української націоналістичної еміграції — легенди про Володимировий тризуб, про Петлюру, Коновальця, Мельника, Бандеру, про їх боротьбу за «Самостійну Україну» і т. п. Народжуються то тут, то там тенденції реабілітувати націоналістично-буржуазні (?) українські угруповання з минулого та вибілювати ОУН-УПА. А звідтіля вже тільки крок до

перекреслення слухного рішення Людової Польщі в 1945-1947 роках у розв'язанні українського питання».

Автор передовиці повинен знати принаймні те, що Варшава припинила обмін «Нашого слова» та інших публікацій українською мовою з українською пресою поза межами Польщі, що жоден українець у Польщі не може вільно передплачувати української газети з Мюнхену, Канади та інших західних країн. Він повинен також орієнтуватися, що в Канаді та в інших країнах поселення українців вахляр української преси дуже широкий, різномірний — від лівої, клерикальної, демократичної, ліберальної до націоналістичної включно. Тому та преса (газети, журнали, публікації тощо) різняться від шаблонно-стандартних публікацій і видань у тоталітарно-комуністичних поліційних країнах, з Польщею включно.

Автор передовиці вдає начебто не розуміє, що патріотичні почування українців у Польщі стихійні і виростають на ґрунті того, що діялося в т. зв. Закерзонському краю в 1945-1947 роках. Все це він засуджує, а одночасно захищає військово-поліційну акцію «Вісла» (В) та насильницьке виселення українського населення з його рідних земель.

Є основна різниця в оцінці тих наболілих справ. Варшавські поляки захищають державні інтереси і «рацію стану», українці захищають свою «рацію стану» та інтереси своєї етнічної групи в сучасній Польщі. Це принципова справа. Коли варшавський уряд у своїй країні і на міжнародних форумах захищає право палестинців вернутися на їх батьківські землі, логічно він повинен визнати і право українців у Польщі — вернутися на їх рідні землі. Але Варшава дволична, українцям такого права не дасть, бо орієнтується на Москву, яка давно застосує гітлерівську політику в «розв'язуванні української проблеми».

Автор передовиці (на 6-ій стор.) заздалегідь подас, що в книжці буде мова і про ОУН, і про німецьку владу та розвідувальні органи, і про умову між Польщею і ССР у справі переселення українського населення та ліквідації ОУН-УПА.

Далі «міцно підкреслено марксистсько-ленінські критерії в національному питанні та в оцінці суспільних проблем».

»Ендецьке« трактування справ

Фактом є те, що маємо діло з двома авторами 587-сторінкової книжки — марксистами-ленінцями, просто — комуністами. Але вони в аналізі українського опору проти окупаційного царського режиму і австро-угорської займанщини зовсім сходяться з «ендецькими» поглядами. Таке явище не випадкове, воно впливає з їхнього шовіністичного запаморочення. Проф. Станіслав Грабскі міг би зовсім сміло подати руку Антоні Б. Щеснякові та Веславу З. Шоті, і — навпаки.

На 9-ій сторінці мова про те, що німці, щоб послабити царат, «побуджували український націоналізм». Далі, мовляв: «Шовіністично-націоналістичні ідеї серед українців почав поширювати »залізний канцлер« — непримиренний ворог поляків — Отто Бісмарк зараз після об'єднання Німеччини. В українських націоналістах шукала союзників також прославлена полякожерна гаката». Тут автори покликаються на працю Т. Цесьляка »Гітлерівський союз з українським націоналізмом у Польщі« (Варшава, 1968 р.).

Автори книжки »Дрога до ніконд« навіть не задовольнилися тим, що пише про Отто фон Шенгаузен Бісмарка т. зв. українська радянська енциклопедія¹. Ось головніші уривки: »Забезпечивши доброзичливий нейтралітет Росії, Бісмарк взявся за організацію австро-пруської війни 1866 р., спровокував франко-пруську війну 1870-71 р., ... проводив політику онімежування польського населення у Познані і Сілезії ... 1878 р. Бісмарк на Берлінському конгресі добився позбавлення Росії наслідків її перемог у російсько-турецькій війні 1877-78 рр. Уклавши союзні договори з Австро-Угорщиною (проти Росії, 1879 р.) і з Італією (проти Франції, 1882 р.), Бісмарк сприяв розколу Європи на два ворожі табори. В останні роки канцлерства Бісмарка в Німеччині зародилась ідея пангерманізму, яка передбачала широку експансію на Схід, в тому й на Україну. Піднесення робітничого руху і незгоди з молодим імператором Вільгельмом II змусили Бісмарка 1890 року піти у відставку«.

Отже навіть у УРЕ нема ні слова про пов'язання Бісмарка з українським націоналізмом, ні про українців і »гакату«*, а відомо, що редактори УРЕ не скупі на брудне назовництво і фабриковані »факти«. Все ж зфабрикувати таку брехню, як це вчинили варшавські автори, їм не стало відваги.

Пригадаємо варшавським авторам, що плян Бісмарка його експансії на Схід пробували реалізувати німецькі імперіялісти в першій і другій світових війнах, а фінал цієї реалізації відомий. У той час, як жив Бісмарк, українців не було на території Познанщини і Сілезії, а тим самим нічого спільного не мали з протипольською »гакатою«. Це тільки одна з вигадок і провокацій авторів, що про них ще згадаємо.

В той час, коли Бісмарк реалізував свій плян онімежування польського населення і коли шаліла протипольська »гаката«, в Україні імперіялістична царська Росія реалізувала такі самі пляни обмосковлювання українського населення і подібну протиукраїнську »гакату«, але про це названі автори навіть не згадують.

1863-го року Валуєвським циркулярем заборонено друкувати книги українською мовою. Міністер внутрішніх справ П. О. Валуєв прославив себе своєю заявою, що »ніякої окремої малоросійської (української) мови не було, немає і бути не може«. В Емсі (Німеччина) 1876 року цар Олександр II підписав Емський акт, який забороняв ввозити до Росії

¹) УРЕ, т. I-ий, стор. 604.

^{*)} Пруське товариство, вороже до поляків, назване Г.К.Т. від перших літер прізвищ його засновників — Ганзман, Кеннеман і Тідеман.

українські книжки, видавати українські переклади з російської та інших мов, ставити театральні вистави українською мовою тощо². Свідомо покликаємось на УРЕ з УРСР тому, щоб показати польським авторам подібність злочинно-винищувальної політики в ті ж самі роки на Заході і Сході Європи та виявити абсурдність їхніх тенденційних вигадок.

Не зашкодить пригадати польським авторам, що ще перед тим, як Отто Бісмарк висунув концепцію пангерманізму, в царській Росії в 1830-1870 роках М. П. Погодін, В. І. Ламанський, М. Я. Данилевський та інші вже пропагували свою ідею імперіялістично-реакційного панславізму — об'єднання всіх слов'ян під владою російських царів. На західноукраїнських землях, за панування Габсбургів у колишній Австро-Угорщині, панславізм став офіційною ідеологією т. зв. москвофілів.

Якби так іти за «логікою» варшавських авторів, можна твердити, що «ідеї шовіністично-націоналістичні» серед польської «народової демократії» розповсюджувала царська Росія, бо політична концепція Романа Дмовського ґрунтувалася на визнанні на Сході Європи тільки двох народів — російського і польського, на політичному союзі тих двох народів та виєлімінуванні Німеччини як будь-якого партнера в політичних комбінаціях. Натомість поляк Владислав Студніцькі заступав іншу політичну концепцію — своєрідну співпрацю з Німеччиною. Але було б повним абсурдом, якби ми «натягали» такі факти, підтасовували їх під свій смак і фабрикували «аферу». А такою скандальною «аферою» вважаємо виссані з пальця твердження про Бісмарка та його підтримку «українського націоналізму», який в ті роки, як політична концепція і рух, взагалі ще не існував серед українців.

Якщо автори книжки «Дрога до ніконд» уважають Т. Шевченка, П. Куліша, «Кирило-Методіївське Братство», народовецький рух проти царського деспотизму і окупації, а далі «Громади» — «українським націоналізмом», ще й інспірованим Бісмарком, то можемо тільки співчувати псмішанню їх язиків та розумових клітин. Адже вони, мабуть, свідомі того, що такою брехнею про нібито Бісмаркову тезу — рівночасно захищають царську реакційну імперіялістично-окупаційну владу в Україні.

Аналогічне ставлення Щесняка і Шоти до «українських націоналістів» на території Галичини, Буковини і Закарпаття, земель, які входили до складу австро-угорської монархії. Всіх українців у Галичині вони називають «націоналістами», хоч тоді такий термін був зовсім невідомим. Як видно з дальших цитат, Щесняк і Шота всі українські демократично-радикальні, соціалістичні, УНДО та інші партії, організації, товариства тощо називають «націоналістичними» і в результаті такого «назовництва» запозиченого з Москви, виникає жахлива плутанина.

---

2) Див. УРЕ — Валуєвський циркуляр і Емський акт.

Ось перший з ряду приклад. На сторінці 9-й таке безвідповідальне твердження: »Подібно трактувала націоналістів влада австро-угорської монархії, яка ще більшою мірою, ніж Німеччина, бачила в них не тільки антиросійський, а й антипольський елемент«. Поперше, кого польські автори називають »націоналістами« — тодішні українські партії, товариства чи частину українського народу в Галичині, на Буковині, Закарпатті? Подруге, чому 12-го квітня 1908 року тодішній соціяліст (нині комуніст) Мирослав Січинський застрілив у Львові намісника (губернатора) Галичини, польського графа Андрія Потоцького? І чому австро-угорський суд засудив його на кару смерти, яку згодом замінив на 20-річне ув'язнення, коли »влада в них... бачила антипольський елемент«? Адже не українці були намісниками-губернаторами Галичини, а польський граф Зигмунд Бадені, М. Бобржинський, В. Коритовський. Вся вища адміністрація, Львівський університет, усі головні посади були не в руках українців, а в руках польської аристократії і шляхти. Такий стан на українських землях існував аж до упадку австро-угорської монархії.

Монархія була австро-угорська й саме інтереси Відня, а не Львова чи Кракова, були в неї на першому пляні. Кожна імперія, чи то австро-угорська, чи російсько-більшевицька, чи навіть міжвоєнна Польща — застосовувала римську тактику »діли і пануй«. Вина за »антипольськість« на західньоукраїнських землях спадає не на українців, які становили більшість на своїх рідних землях, а на поляків, що мріяли про велику Польщу »від моря до моря«, і цей плян усіма правдами й неправдами реалізували. Так з погляду тодішньої і пізньої дійсности, закид варшавських авторів наскрізь тенденційний, фальшивий і необґрунтований.

Чергові твердження Щесняка і Шоти також такого самого змісту. Вони безвідповідально і бездоказово, без жодних історичних фактів, пишуть, мовляв: »Ще перед вибухом першої світової війни орієнтація українських націоналістів (?) і їх агентур (?) здецидовано пішла в німецько-австрійському напрямі. В липні 1914 року українські націоналістичні (?) діячі, разом з керівниками Української робітничої соціал-демократичної партії, видали до українського народу звернення, закликаючи його відірвати Україну від Росії та віддати її під впливи німецького імперіялізму. Із хвилиною вибуху війни, українські націоналісти (?) постачали німецькій і австрійській розвідкам шпигунів, працювали як перекладачі у військових польових судах, допомагали австрійцям і німцям грабувати, а також переслідувати широкі маси українського населення« (стор. 10-11).

У відповідь Щеснякові і Шоті зачитуємо опінію поляка д-ра Станіслава Сксшипєка³.

»Дійсність також заперечує твердження начебто українське питання не було саморідним явищем, а штучним твором антипольських махінацій Австрії чи Німеччини. Таке становище пригадує твердження російських кіл з-перед першої світової війни, які, у відміну, вважали українське питання за твір польської інтриги, спрямованої проти Росії. Масові національні рухи можна використовувати, але не можна їх штучно творити. З того, що українці в різні часи шукали опєртя в інших народів, зовсім не виникає, що вони були звичайною агентурою тих народів. Кожний слабший оглядається за сильнішими союзниками і свою справу в'яже деякою мірою із справою тих союзників. Українське питання виникло саморідно, а Австрія, Німеччина, чи, врешті, й ми самі своїм ставленням лиш прискіпили його розвиток.

Якби українська справа була тільки агентурним твором, то її розв'язання не натрапляло б на більші труднощі. Упадок чи поразка держав, агентурою яких мав би бути український рух, повинні потягнути за собою також упадок української справи. Але знаємо, що так не було і не є. Сьогодні українська справа не має підтримки ані від Німеччини, ані від Чехо-Словаччини, ані від Італії, ані від жодної іншої європейської держави, не дістала підтримки також і від Англії, ані від З'єдинених Стейтів, проте вона існує і примушує рахуватися з її існуванням і тих, які добачають у ній тільки знаряддя чужих агентур«.

Видавництво, яке видало книжку д-ра С. Сксшипєка, кидає світло на його погляди в справі західноукраїнських земель. Не зважаючи на те, ми зачитували з неї відповідні уривки, які розгромлюють маячіння двох варшавських авторів.

Документи заперечують брєжню

Аж дивно, що Щесняк і Шота відважилися «насвітлювати» історію українського народу, не вивчивши її як слід.

Поперше, згаданої ними «Української робітничої соціал-демократичної партії» взагалі не було. В 1896 році Микола Ганкевич заснував Русько-українську соціал-демократичну партію (РУСДП), з якої значно пізніше усунено слово «Русько-» і залишено Українська соціал-демократична партія. Щесняк і Шота прямо «підміняли» літеру «Р» і, замість Русько-, вийшла «Робітничка» партія. Подруге, маніфєст «Український Народе!» видала 1914 року Головна Українська Рада. 25-го серпня того ж року Союз Визволення України, що складався з українців-наддніпрянців, видав німецькою мовою відозву «До громадської опінії світу», а Головна

³) Dr. Stanisław Skrzypek: "Ukraiński program państwowy na tle rzeczywistości", Лондон 1943, накладом "Związku ziem południowo-wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej", стор. 95.

Українська Рада оголосила мобілізаційний заклик п. з. «Війна за волю України».

Західньоукраїнські землі були в складі австро-угорської монархії, отже українці нічого спільного не мали з Німеччиною, хоч у ті роки Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина і Болгарія творили бльок т. зв. центральних держав.

Потрете, Щесняк і Шота бачать тільки українців у тому укладі сил, »забувши« про те, що Краків, Ряшів та інші польські міста також належали до Австро-Угорщини. Аналогічні маніфести та відозви оголосили і поляки.

Історія парамілітарної організації »Стшелец«, а пізніше »Першої бригади«, тісно пов'язана з австрійським генеральним штабом і австрійською владою. Не зважаючи на це, за вільної Польщі, між двома світовими війнами, ті »легіонери« займали головні державні посади, як своєрідна упривілейована каста, були навіть пропозиції пов'язати гимн »Єще Польска не згінела« з їх маршем »Ми первша бригада«.

Але в тодішній воєнній ситуації ледве чи могло бути інакше.

Як документ, який виразно показує фальсифікацію історичних фактів польськими авторами, мовляв, східньоукраїнські землі, після поразки царської Росії, мали бути »передані під впливи німецького імперіалізму«, подамо текст маніфесту Української Головної Ради⁴:

»Український Нарседе! Надходить важка історична хвиля. Важиться доля держав і народів. Буря війни суне на Европу і нічого її не спинить. Український народ належить до тих народів, на які війна і її наслідки наляжуть найбільше. В таку хвилю, народ, що хоче жити, мусить мати одну думку і одну волю, і ту свою волю перемінити в діло, яке заважило б в історії держав і народів. І тому в тій хвилі представники українського народу в Галичині, всіх політичних напрямків, які лучить один національний ідеал, зібралися в одну Українську Головну Раду, яка має бути висловом одної думки і одної волі українського народу. Коли не можемо війни відвернути, то мусимо старатися, щоб ті жертви, яких вона від нас вимагає, не пішли намарно, щоб кров батьків принесла добро дітям. Дорога наша ясна. Ненаситність царської імперії загрожує нашому національному життю. Історичний ворог України не може спокійно дивитися, що ще не вся Україна в його руках. Перемога Росії мала б принести українському народові австро-угорської монархії те саме ярмо, в якому стогне 30 мільйонів українського народу в російській імперії. Теперішня хвиля кличе український народ стати однодушно проти царської імперії, при тій державі, у якій українське національне життя нашло свободу розвитку.

Перемога австро-угорської монархії |буде|нашою перемогою. І чим більша буде поразка Росії, тим швидше виб'є година визволення України. Нехай цей поклик найде відгосмін в кожному українському серці!

⁴) »Велика історія України«. Видання І. Тиктора, Львів-Вінніпер, 1948, стор. 748.

Нехай збудить у нашому народі давнє козацьке завзяття! Нехай українське громадянство віддасть всі свої матеріальні й моральні сили на те, щоб історичний ворог України був розбитий! Нехай на руїнах царської імперії зійде сонце вільної України!»

Де ж тут «імперіялізм Німеччини»? Де документи і свідчення про «допомогу німцям і австрійцям у грабунку», де факти і докази? Видно, що Щесняк і Шота надто впевнені, що папір все витримає, навіть і найбільшу брехню. А одною з таких брехень є дата — «липень 1914» і звернення «українських націоналістів» та Української (нібито) «робітничої» соціал-демократичної партії до «українського народу». Поперше, такого «звернення» історія не знає, подруге — щойно 28-го липня 1914 р. впали перші постріли над Дунаєм, а тільки два дні раніше Австрія зірвала дипломатичні взаємини із Сербією.

Коли польські варшавські автори пишуть (стор. 10-та) про Українських Січових Стрільців, відразу пов'язують їх існування і їхню боротьбу з митрополитом А. Шептицьким, не тільки з Г. Коссаком, архикнязем Вільгельмом (Василем Вишиваним) і «українськими націоналістами». Натомість, коли пишуть (тільки одне речення!) про польський Легіон, на формування якого австрійська влада дала згоду вже 27-го серпня 1914 року, то ні словом не згадують про його співпрацю з австро-угорським командуванням, з австрійською владою, про грабежі, про постачання перекладачів тощо, ані про польських «націоналістів». Тут зовсім ясно вилізло брудне шило з брудного мішка.

Ребуси для малих дітей

Для авторів згаданої книжки гетьман Павло Скоропадський — це «князь» (стор. 10), Симон Петлюра — «Семеон» (стор. 11). В них у «січні 1918 р., згідно з німецькими інспіраціями (?), утворено курінь Січових Стрільців...», всі українські партії і товариства між двома світовими війнами — «буржуазні», УСДП обов'язково має додаток — «робітничу», УНР в Польщі — це «українські народні республіканці» (стор. 23), Андрій Лівіцький — «Левицький» (стор. 24), УВО — «Українське Військове Об'єднання», замість Організація (стор. 24), Володимир Короستовець — «Кростовець» (стор. 26), Дмитро Паліїв — «Палієв» (стор. 27), ОУН раз Організація, раз Об'єднання (стор. 27), Союз Українок — «Союз Українек» (стор. 28), д-р Петро Мірчук навіть не сподівався, що у Варшаві Щесняк і Шота найменують його «директором Українського Наукового Інституту» у Берліні, а полк. Роман Дашкевич у 1920 р. очолював в Галичині підпільну організацію «Воля», яка була тісно пов'язана з урядом Петлюри. Крім Р. Дашкевича, ще назвали Ярослава Чижя, Василя Кучабського і Михайла Матчака. А хто розгадає дальші ребуси, що Богдан Гнатевич — це «Гнатовіч», полк. Ю. Отмарштайн — «Отмарштейн», Осип Ревюк — «Ревіюк» (стор. 32), Ольга Басарабова — І. Бессарабова (стор. 33), Провід ОУН — «Провид» СУНМ — Союз

Української не Націоналістичної, а «Національної» Молоді, провідник — «провідник» (стор. 36), Ріко Яри, власне прізвище Ришард Яри, «жидівської національності» (?), народився 14. IV. 1898 року.

У передовиці безазваний автор пише, що праця Щесняка і Шоти «всєбічна», що вона «не є історичним опрацюванням тільки значення політичного чи військового типу». А зацитовані вже уривки саме свідчать про її яскраву однобічність, неуцтво і брак будь-якої об'єктивности авторів. Навіть одне порівняння і конфронтація фактів може кинути світло на минуле. Тому, що варшавські автори втекли від порівнянь фактів минулого з історії польського народу, ми — користуючись саме варшавськими матеріалами — допоможемо їм пригадати деякі епізоди.

Беремо хоч би працю Маріяна Ромейка⁵, який пише:

«Одначе в післятравневий період будь-які «ревелаяції» з 1910-1914 років (зокрема, коли мова про співпрацю з австрійською розвідкою), навіть дійсно виявлені, у війську були б трактовані за неправдиві, зфабриковані, за такі, які вдаряють по авторитеті найвищих державних осіб, а зокрема за такі, які походять від божевільних або від людей, що були на чужому утриманні (18). Тоді єдино пробовкнено дещо про Рибак, який — хоч і був офіцером австрійської розвідки в Кракові — виявляв, як поляк, багато прихильности і допомоги «Стшельцові», але... Але тільки це». Під допискою «18» читаємо: «Дивним збігом обставин у час, «коли пропав» Загурський, себто 7. 8. 1927 р., на з'їзді легіонерів в Каліші Пілсудський виголосив промову, в якій, між іншим, заявив: «...Якщо майбутній історик буде мати доступ до тасмних архівів окремих держав... тоді можуть бути виявлені досє (справи) кожного з платних агентів... В тих досє знайдете прізвища багатьох ваших знайомих».

«Пригадую собі добре, — пише далі Маріян Ромейко, — що в тодішньому нашому рззумінні це мусіло означати «погрозу» маршала людям, які перед війною працювали з російською «охраною» або з розвідками інших окупаційних держав, що він має їх усіх «у руках», і загально остерігав суспільство перед роботою чужих агентур. Пригадувано рядки з промови маршала на з'їзді легіонерів у Кракові 1922 року, де він одверто відв'язувався від розвідки: «... я міг дати (в 1914 р.) або воїна, або — вжймо того вислову — шпигунську працю. Я мусів собі сказати, що тієї другої праці по своїй природі виконати не можу».

«Вперше я довідався дещо про працю «розвідки» з 1910-14 років щойно в 1928-1929 рр., порушивши в розмові з вищим легіоновим офіцером справу ген. Мацкевича. Був це колишній офіцер російської армії, який — як на офіцера окупаційної армії — зробив виняткову кар'єру. Перед першою світовою війною був поручником полку піхоти в Гродні. В 1915 році попав до німецької неволі під Августовом. У листопаді 1913

⁵ «Wojskowy przegląd historyczny», кварталник, ч. 3, рік IX, Варшава 1964, Маріян Ромейко: «Перед і після травня 1926 р.», стор. 204-214.

року зголосився з неволі, як штабскапітан і його прийнято — о диво! — в ступені майора і, мабуть, відразу призначено на посаду шефа II-го Відділу (розвідки і контррозвідки, — П. Т.) генерального штабу. Незабаром він очолив 41-ий полк піхоти і, будучи постійно фаворизований, швидко досягнув рангу полковника. В 1924 році вже був генералом і командував дивізією в ОК Бересть, а пізніше, мабуть, 26 ДП в Скерневіцах. Була це вийнятоково несимпатична людина, докучлива і дріб'язкова. В розмові із згаданим легіонером, згадаючи про деякі персональні чуда, я запитав, чому Мацкєвіч давно, із самого початку, фаворизований легіонерами? Одержав відповідь: «Мацкєвіч має давні і великі заслуги перед комендантом».

Далі читаємо таке: «Пізніше виявилось, в активній службі залишилася деяка група генералів з австрійської армії (серед них і Рибак), яка насправді мала деякі інформації про контакти Пілсудського з австрійською розвідкою у 1910-1914 роках, а може й документи з того періоду. Але якби ген. Рибак у той час оголосив свої спомини з 1910-1914 років (що він зробив у 1954 р.), а також генерали Франк, До(н)бровецький, Гемпель, кожен із свого району «співпраці», — то смію припускати, що публічна опінія не тільки не повірила б їм, а й назвала б їх тими, що розсівають режсвілі, не згадуючи вже про те, що їх ліквідувала б «активна» режимова група. Все, що знали і запам'ятали, вони заховали в повній таємниці до кінця життя, а в кожному разі бодай до 1. 9. 1939 року. Власне за їх «приречення» забути все, вони були фаворизовані і швидше дійшли до генеральських ступнів у польському війську, ніж інші їх колеги з австрійської армії (20). Під 20-ою приміткою «ген. Рибак недвозначно сугерує, що випадок на поляванні, який закінчився смертю ген. Гемпля (після травня), не був випадком».

Ген. Рибак у своїх споминах «Чому мовчав» (Варшава, 1954 р.) сам дав відповідь: «Мовчав, щоб жити». В 1931 році генерала дивізії Юзефа Рибак, 48-літнього інспектора армії, звільнено на пенсію. У своїх споминах він називає пізнішого маршала Польщі, Юзефа Пілсудського, «конфідентом» та «інформатором». Маріян Ромейко від себе додає: «Знаючи Рибак, його зарозумілість і ароганцію, і уявляючи собі його як молодого офіцера Генерального штабу ц. к. армії — дивним видається мені його ставлення до Пілсудського з 1910-1914 років, як до «інформатора», кол. «конфідента», як він його називає».

Не зважаючи на можливі відхилення від правди в зацитованих уривках, вони кидають світло на тодішню ситуацію, на пов'язання деяких польських керівників з австро-угорською владою, розвідкою тощо. Навіть польський легіон, відповідник до наших Українських Січових Стрільців, мав додаток — цісарсько-королівський (ц. к.). Порівняння, з'ясування дійсности в 1910-1914-их і пізніших роках серед поляків, наблизить нас до правди. Два варшавські поляки, автори згаданої праці, вирішили обстрілювати з важких кулеметів лиш «українських

націоналістів» (а насправді більшість українців), забувши про історію власного народу в тих же самих роках. А це погано свідчить про Щесняка і Шоту.

Слід звернути увагу й на те, що Щесняк і Шота взялися писати про минуле, недавн минуле і майже про сучасне українців, зовсім не знаючи української мови. Вони зовсім не рахуються ні з джерельними матеріалами, ні з відомими фактами. Наприклад, на сторінці 11-ій написано, що Головного отамана Військ УНР, Симона Петлюру, «застрелив у Парижі...» львівський жид Шалям Шварцбарт», а на стор. 37-ій ген. Дмитро Грицай-Перебийніс сам не впізнав би свого прізвища, бо він уже — Дмитро Гріцай.

Степанові Бандері за свого життя навіть не снилося, що в 1973 році А. Б. Щесняк і В. З. Шота найменують його «начальним командиром УПА» (стор. 37). Василь Сидор, не сподівався, що у варшавських авторів буде «Сідором» (стор. 37) і «отаманом». Там же, на сторінці 37-ій, є ще така шарада, що й не знаємо, як її назвати: примітивізмом, свідомою політичною неграмотністю чи тотальним браком відповідальності за слова і написане. Виглядає, що все разом узятє — найближче правди.

Як відомо, ОУН прийшла на зміну УВО в 1929 році. Варшавські автори, не рахуючись ні з роками заснування ОУН, ні з роками дії нижче названих осіб, пишуть таке:

«...Новопостала ОУН розпочала інтенсивну вербункову акцію. Справжнім організатором діяльності українських націоналістів у Польщі стала Крайова Екзекутива ОУН. В 1922(?)—1939 роках обов'язки крайових провідників сповняли за чергою: С. Охримович, І. Габрусевич (має бути Габрусевич), Б. Кордюк, С. Бандера, Л. Ребет, М. Тураш, Й. Лопатинський (Й. Тімочи)», має бути — Тимчій.

На території західноукраїнських земель взаємини між жидами і українським населенням були коректні, без будь-яких проявів антисемітизму. Натомість польські студенти з «мечиками» влаштовували антисемітські авантюри та бійки, деколи з кривавим епілогом, передусім у будинках львівських високих шкіл, а «ендецька» преса під'юджувала їх до цього.

У розділі «Розвідувально-терористична діяльність ОУН» (стор. 44-55) автори знову вчинили грубу провокацію, мавши за мету нацькувати жидів на українців. У примітці (знову ж без подання джерел і фактів) написано, що, мовляв, «антисемітські настрої зросли зокрема після смерті Семеона (?) Петлюри» (стор. 44). Не зважаючи на те, що в 1926 році ОУН ще не існувала, з метою диверсії і провокації автори написали таке: «ОУН, зокрема члени її нижчих ланок із самого початку почали виступати проти жидів. Організували різні ексцеси і погроми (?), палили жидівські будинки, вибивали шиби у вікнах, бойкотували жи-

дівські крамниці...» І так без жодної дати, без жодного факту, без жодних прізвищ чи хоч би: покликання на якесь джерело.

Не зважаючи на те, що гітлерівці знищували жидів, спалюючи їх переважно в газових коморах, Щесняк і Шота проголосили Р. Ярого «з походження польським жидом» і одночасно «працівником німецької розвідки». Р. Ярий народився в Ряшеві тоді, коли Ряшів належав до австро-угорської монархії. Правдою є те, що він був офіцером австрійської армії і УГА, а також членом УВО і ОУН, але не він, а його жінка була жидівкою-вихристкою, яка весь час носила хрестик на шії.

Варшавські автори нібито навіть цитують слова Альфреда Розенберга на вифантазованій ними «конференції» з українцями, не назвавши ні одного з них. Ось як Щесняк і Шота подали цю провокативну вигадку на 45-ій сторінці:

«На початку 1934 року німці зорганізували в Берліні конференцію, у якій брали участь скоропадчики і представники ОУН. Від гітлерівців були Герман Герінг, Альфред Розенберг і кілька офіцерів. (А хто з українців? — П. Т.)...» Не пересуджуючи, коли це станеться, III-й Райх прагне відбудувати (?) українську державу, — твердив у своїй промові Альфред Розенберг, — однак німці не визнають окремих партій, тільки один український нарід і видимий його символ — гетьмана Скоропадського...» Звідки взята оця цитата, мабуть... з повітря.

Для Щесняка і Шоти зовсім не цікаві час і реєстр подій. На сторінці 47-ій мова про Степана Федака і його постріли до Пілсудського 25-го вересня 1921 року, Теофіля Ольшанського і його бомбовий атентат на президента Польщі Станіслава Войцеховського у Львові 5-го вересня 1924 р.; далі зазначено, що «також зорганізовано атентат на волинського воеводу — Генрика Юзефського (до речі, атентат не відбувся тоді, коли головою KE ОУН був Степан Бандера), а згодом мова про вбивство куратора Я. Собінського 19-го листопада 1926 року.

7-го червня 1927 року вбито советського посла у Варшаві. Вбивцю, російського білогвардійця, зловлено і засуджено на багаторічне ув'язнення. А на 48-ій сторінці варшавські провокатори вивертають kota хвостом догори і пишуть, що «це була провокація ОУН» — вбити советського посла у Варшаві. Отже тут не тільки фальшування фактів, а й ганебна метода дезінформації власних читачів, запозичена в КГБ.

Автори йдуть ще далі: приписують ОУН організування «серії атентатів на дипломатичних представників Советського Союзу... у Швейцарії і Фінляндії» (стор. 48).

Діти займаються розв'язуванням ребусів і вигадок, але тут і дорослі мусять розгубитися, читаючи те, що понаписували Щесняк і Шота. На 62-ій сторінці Йосипа Карачевського перезвано Й. Карчевським, Йосипа Бойдуника — Юзефом Байдуником.

На 49-ій сторінці до прізвища журналіста Сидора Твердохліба додано — священик, хоч він нічого спільного не мав із духовним званням.

Про С. Твердохліба маємо таке ствердження в українському джерелі⁶:

»Найголоснішим виступом УВО проти «хрунівства» було покарання смертю журналіста Сидора Твердохліба, який уже в перші роки польської окупації став із запалом пропагувати льюальність «русинів» польській державі. В такому «хрунівському» дусі С. Твердохліб редагував, видавану за польські гроші газету українською мовою, а крім цього особисто дуже агітував за участь українців у виборах до польського сейму, хоч українська суспільність бойкотувала ці вибори. Бойовики УВО Іван Пасіка і Садовський, в співучасті члена УВО Дзіковського, застрелили С. Твердохліба в Камінці Струміловій 15-го жовтня 1922 р. В той час УВО ще була організаційно пов'язана з урядом ЗУНР та його представництвом на західньоукраїнських землях — «Політичною Колегією», і вбивство С. Твердохліба виконано за відомом і апробатою уряду ЗУНР, як теж проводів усіх тодішніх українських легальних політичних партій«.

Варшавські автори свідомо назвали «українського поета» Сидора Твердохліба «священником», щоб за посередництвом брехні поширити провокацію, мовляв, УВО вбивала навіть священників.

На 52-ій сторінці названо «найближчими співробітниками» Р. Ярого — Чучмана і Вергуна. Видно, що тут Щесняк і Шота чомусь побоюлися назвати о. Петра Вергуна священником, який із 1940 р. був Апостольським візитатором і одночасно адміністратором Української Католицької Церкви у Німеччині аж до часу його арештування більшовиками. Прелат Петро Вергун помер на засланні, поділивши долю інших українських владик, священників і вірних⁷.

Посмертна інсинуація Щесняка і Шоти розрахована на те, що небіжчик о. П. Вергун уже не може захистити себе від їх брехні.

Перекручування згаданими авторами українських прізвищ не випадкові, це свідoctво їхнього неуцтва-ігноранції і можна тільки дивуватися, що вони мали відвагу написати і друкувати таку скандальну книжку. Микола Сціборський у них (напр., на стор. 60) — Сціборовський, Омелян Сенік — «Грїбівскі» (стор. 68) і т. д. На 73-ій сторінці написано, що 1940 р. у Кракові «діяли Степан Бандера, Андрій Мельник (?), а навіть князь Павло Скоропадський переїхав сюди з Берліну, чекаючи на краці часи» (?).

Маяченням Щесняка і Шота немає кінця. Чи пізнали б, напр., Євген Храпливий своє прізвище на 77-ій сторінці — «Храплєвіч», д-р Богдан Гнатєвич — «Гнатєвіч» (стор. 77), інж. Атанас Мілянич — «Міліаніч»?

⁶ Петро Мірчук: «Нарис історії Організації Українських Націоналістів», т. I-ий, 1920-1939 рр., за редакцією Степана Ленкавського. Українське Видавництво Мюнхен—Лондон—Нью-Йорк, 1968, стор. 33.

⁷ о. д-р Юрій Федорів: «Історія Церкви в Україні», Торонто, 1967, стор. 318.

Містерії, що їх хіба психіатри розв'яжуть

Д-р Юрій Полянський під час першої большевицької окупації західноукраїнських земель залишився у Львові і займався науковою працею як геолог аж до війни Німеччини з СРСР. Тим часом Щесняк і Шота «найменували» Юрія Полянського керівником... поліції в 1940-их роках у краківському Українському Центральному Комітеті (стор. 78). В них інж. Євген Врецьона — Вжецьона (стор. 83), Зіновій Книш — Книш, «Слава Україні» — це «Хвала Україні», д-р Володимир Горбовий — Гробовий і т. д.

Особливо комічно-скандально вийшла у Щесняка і Шоти своєрідна «містерія» з адвокатом д-ром Дмитром Левицьким.

Дмитро Левицький — відомий галицький політик, довголітній голова ЦК Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО), посол до польського сейму. У вересні 1939 року залишився у Львові, не виїхавши на Захід. Тут його заарештували органи НКВД і після слідства вивезли до концтабору. Так під поліційним конвоєм він опинився в Туркестані, де його надломаний організм не витримав і він помер у польському добродійному притулку для старих. Там, у розлогих пісках Середньої Азії, він і похований⁸.

Але Щесняк і Шота «перенесли» вже півживого д-ра Дмитра Левицького із Середньої Азії до Кракова і 1941 року, 22-го червня, «найменували» його... «одним з міжнародних провідників УНДО» та головою Українського Національного Комітету (стор. 97). А щойно тоді поховали, сазначивши в дописці, що «кілька тижнів пізніше», коли вже став головою УНК, «Дмитро Левицький помер».

Коротка енциклопедична біографія д-ра Дмитра Левицького така:

Дмитро Левицький (1877-1942) — адвокат і громадсько-політичний діяч; до першої світової війни в Раві Руській і Бережанах. 1915 року

---

⁸) Микола Ковалевський: «При джерелах боротьби». Накладом Марії Ковалевської, Інсбрук, 1960, стор. 658.

попав у російський полон. 1917-го року голова Галицько-Буковинського комітету допомоги жертвам війни. У 1919-1921 рр. посол УНР у Копенгагені. Вернувшись до Галичини — редактор щоденника «Діло» (1923-1925), один із засновників УНДО і перший його голова (1925-1935), а в 1936-1939 рр. заступник голови. В 1926-1935 роках посол до польського сейму у Варшаві і голова Української парламентарної репрезентації. В 1936-1939 рр. голова Українського координаційного комітету у Львові; з 1936 р. голова редакційної колерії «Діло». У 1939 році заарештований більшовиками, помер у Бухарі (Узбекська ССР)⁹.

Так масмо аж дві цитати з авторитетних джерел про д-ра Дмитра Левицького, які яскраво показують, що фальсифікатори Щесняк і Шота втратили контроль над своїм маячінням. Такі містерійні маячіння авторів можна вилікувати хіба клінічними заходами, тим більше, що приклад з Дмитром Левицьким тільки одна з багатьох галюцинацій Щесняка і Шоти.

Автори пишуть (стор. 467), що 17-го вересня 1947 року в районі Монастирських лісів в бункері загинули: Крайовий провідник ОУН на Закерзонні Ярослав Старух-«Стяг» і його заступник для справ пропаганди Василь Галана-«Орлан». Смерть Ярослава Старуха-«Стяга» не вимагає окремих коментарів, але інакша справа із «смертю» в цьому бункері Василя Галана-«Орлана». Поперше — варшавські автори неправильно назвали його прізвище, він не Василь Галана, а Василь Галаса. Подруге — він зовсім не був у тому бункері і, що найважливіше, живе дотепер, хоч Щесняк і Шота вже давно його «поховали».

Книжка «Дрога до ніконд» вийшла у Варшаві 1973 року, а більшовики ще в 1963 році випустили пасквільну книжечку п. з. «За велінням совісті»¹⁰.

На 15-ій сторінці названого агентурного видання вміщено фото Василя Михайловича Галаси. Надрукована і його «сповідь» перед КГБ, в якій, між іншим, читаємо:

«В 1943 році, за особистою вказівкою члена центрального проводу ОУН Романа Шухевича, мене було призначено керівником Перемишлянського обласного проводу, що безпосередньо підпорядковувався члену центрального проводу ОУН Ярославу Старуху...

На початку 1945 року я очолив референтуру новоствореного на території Польщі так званого Закерзонського крайового проводу. Після ліквідації оунівського підпілля на польських землях, був делегатом центрального проводу ОУН, а потім очолив все націоналістичне підпілля

---

⁹ Наукове Товариство ім. Шевченка, Енциклопедія Українознавства (словникова частина), Видавництво «Молоде Життя», стор. 1267.

¹⁰ І. Бисага, В. Галаса: «За велінням совісті», УРСР, Київ, видання Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном, 1963 р.

на ПЗУЗ (Північно-західні українські землі). Мене було введено до складу центрального проводу ОУН і УГВР (Головна Українська Визвольна Рада). Крім того, певний час у званні полковника я вважався виконуючим обов'язки командира УПА «Північ» (стор. 16 і 17).

Василь Галаса розшифрував також і свої псевдоніми: «Багато хто з українських націоналістів знає мене під псевдами «Орлан», «Орест», «Назар» і літературним псевдонімом «Зенон Савченко» та іншими» (стор. 17).

Так «убитий» Щесняком і Шотою Василь Галаса з одною жінкою перейшов кордон і подався із Закерзонського краю на Схід. Там деякий час діяв у підпіллі, аж попав у руки КГБ. Він сам прозрадив своє минуле, а історію жінки, з якою він перейшов кордон, залишаємо набоці, бо це інша справа, цікава, повністю вивчена.

Отже варшавські автори навіть не ознайомилися із советським пасквілем українською мовою, випущеним ще 1963 року, себто 10 років перед появою їхньої книжки! І живий Василь Галаса в них «загинув» у бункері разом із Ярославом Старухом...

Про тотальне незнання Щесняка і Шоти української мови може свідчити і такий факт. Вони вперто називають командира УПА Степана Стебельського «Гринем». «Гринь» — рівнозначне з польським «Гжегож», а псевдонім Степана Стебельського — «Хрін» (Хшан). Хіба кожний знає, що є різниця між «Гжегожом» і «Хшаном»? Але Щесняк і Шота такі «грамотні», що не розрізняють мовних нюансів ні української мови, ні навіть польської. Передавання українських прізвищ у російському звучанні (Грицай — Гріцай, тощо) свідчить про те, що «знавці» українських справ вивчили мову «старшого брата» — «мову Леніна», і користуються московськими матеріалами.

Тенденційне перекручування і фальшування фактів

Щесняк і Шота всі події розглядають під спектром марксистської доктрини і так їх розцінюють. Тому все, що корисне для комуністів, зскрема для ССРСР, в них «правдиве» і «біле», а все інше — «чорне», «неправдиве». Наслідок такий, що брехня і фальшування фактів у них беруть верх над правдою і об'єктивністю.

Вони всупереч історичним фактам і будь-якій логіці ігнорують історичну правду і в кожній українській дії бачать «німецькі інспірації». Тому і зформування куреня киевських Січових Стрільців «в січні 1918 р. (відбулося) згідно з німецькою інспірацією...» (стор. 11).

З історичних джерел про формування в Києві Січових Стрільців знаємо таке:

«В листопаді 1917 р. «Галицько-буковинський комітет» почав формувати з полонених австрійських українців військову частину, що одержала назву — Курінь Січових Стрільців. 13-го листопада 1917 р. появи-

лася відозва від «Тимчасової Головної Ради галицьких, буковинських і угорських українців», яка закликала вступати в ряди Січових Стрільців. Відозву цю підписали: І. Лизанівський, Г. Лисенко, Ф. Черник, М. Низкокклон, І. Чмола, Є. Коновалець і Р. Дашкевич.

Багато полонених австрійських українців вписалося до Січових Стрільців. Вони втікали з різних концентраційних таборів — із Царицина, із Сибіру й Туркестану, — пробивалися крізь збольшевичену Росію, поспішаючи до Києва, щоб тут стати до оборони батьківщини. З кінцем листопада 1917 року, курінь мав дві чоти...

Одначе все те змінилося, коли до куреня СС прибули з Царицина полонені старшини УСС Андрій Мельник, Роман Сушко, Василь Кучабський, Іван Андрух і інші, що взялися за організацію Січового Стрілецтва. 14-го січня 1917 р. прибуває до куреня відділ охотників, організованих Осипом Думіном і Євгеном Скалієм на Криворіжжі з полонених галичан, які працювали на копальнях...

Куренем командував полк. Євген Коновалець, що провадив головно організаційну працю, а сотнями: першою — сот. Р. Сушко, другою — сот. І. Чмола, запасовою — сот. В. Кучабський, скорострільною — сот. Ф. Черник, гарматною батареєю — сот. Роман Дашкевич. З кінцем січня курінь мав яких 500 бойовиків.

В березні 1918 р. курінь Січових Стрільців розгорнувся вже в полк у складі трьох піхотних сотень, одної скорострільної й кінної та двох гарматних батарей. Комендантом полку був полк. Є. Коновалець, а начальником штабу підполк. А. Мельник. Полк, напередодні гетьманського переворсту, німці роззброїли, а тоді майже всі січовики вступили до 2-го Запорозького піхотного полку, де створили один курінь під командою сот. Р. Сушка. В 2-му полку пробули січовики до вересня 1918 р., до часу формування в Білій Церкві — окремого загону Січових Стрільців¹¹.

Навіть Ришард Тожецький, інший польський автор із «Людової Польщі», заперече бляєння Щесняка і Шоти. Він пише:

«На підставі ІV Універсалу відбулися у Бересті мирні пертрактації. Згідно з підписаним 9-го лютого 1918 р. берестейським договором, Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина визнали незалежність Української Народної Республіки. (Склад української делегації: Голубович, М. Лівіцький, Любинський, Севрюк — політики молодшої генерації, соціал-революціонери)... На підставі Берестейського договору, 500-тисячна німецька армія окупувала Україну»¹².

Хоч праця Р. Тожецького появилася рік раніше, також у Варшаві, але Щесняк і Шота навіть нею не покористувалися, керуючись тільки

11) «Історія українського війська», друге доповнене видання, видавець Іван Тиктор, Вінніпег, Канада, 1953 р., стор. 385-387.

12) Ришард Тожецький (Тожецькі): «Квестія українська в політиці ІІІ Жеши, 1933-1945». Книжка і знання (Ксьонжка і ведза), Варшава, 1972 р.

сліпою ненавистю до українців. Звідси і перекручування та фальшування історичних фактів, коли мова про київських Січових Стрільців, формування яких почалося з полонених українців у листопаді 1917 року. До псовини лютого 1918 р. в Україні зовсім не було німецьких військ, а курінь Січових Стрільців не тільки не формувався «згідно з німецькою інспірацією», а навпаки — згодом його німці роззброїли, зайнявши своїми військами Україну.

Якщо «керуватися... марксистсько-ленінськими критеріями» брехні і фальсифікацій, то ми повинні також написати, що всі польські військо-ві формації, які постали з польських воєнополонених вояків царської, австро-угорської і німецької армій на території Росії, творилися «згідно з німецькими інспіраціями». Це була б взаємна «логіка», якою керу-ються згадані варшавські автори.

Австрійці та угорці були, як і поляки, римо-католиками. Їх усіх більше єднала спільність релігії і обряду, ніж, напр., з українцями, тоді греко-католиками. Згадуємо про це тому, що Щесняк і Шота (стор. 12), промовчавши питання єдності віри поляків з австрійцями і уторцями, вжили диверсійного засобу в боротьбі з українською Церквою. Вони пишуть про українську Греко-католицьку Церкву, «яка зі зрозумілих причин користувалася великою підтримкою австрійської влади». Цих «зрозумілих причин» вони не подали, бо їх можна застосувати хіба до польської Римо-католицької Церкви.

Обговорюючи (стор. 14 і 15) політику польського уряду, зокрема міністерств внутрішньої політики і військових справ, автори порушили й тактику т. зв. ендеків із «Народної демократії» (Станіслава Гле(н)бінського вони назвали Гле(н)бінським). І хоч згадали протиукраїнські гасла ендеків, виступи, промови і статті деяких їх лідерів, проте обмежилися тільки заввагою, що «вони ширили скрайні погляди». Їх, як і інших польських шовіністичних партій, вони не назвали «буржуазни-ми», хоч саме в них гуртувалися великі землевласники, колоністи та інші багатії. Натомість усі українські партії в 1922 році, навіть селянські і робітничі, в них «буржуазні».

Подвійна міра, подвійна логіка, що свідчать про подвійне обличчя Щесняка і Шоти. Інсинуації, фальшування фактів, вигадки і очорнювання чергуються у них з брехнею та брудним назовництвом. Фрази «буржуазні» українські партії і діячі запозичені від східнього «старшого брата», з архівів диверсійної пропаганди КГБ.

Автори пишуть (стор. 16), що українським студентам ставили такі умови, щоб прийняти їх до університету: студент «мусів мати польське громадянство і відбути службу в польській армії». Насправді українських студентів, почавши, приблизно, з 1930-го року, майже зовсім не брали до військової служби, хоч вони теоретично мали на це право. Передумови, що їх ставили поляки українським студентам, які хотіли студювати медицину, політичні, військові та інші науки — окрема тема.

Для ілюстрації, Щесняк і Шота подали за Й. Жарновським і Р. Маглером кількість (у відсотках) адвокатів у Львівському воевідстві: 72% — жиди, біля 10% — українці, решта 18% — поляки. Коли б порівняти інші професії, то уявлення українців було б ще більше.

Коли Ришард Тожецький у своїй праці ще відносно об'єктивно пише про українські політичні партії на західноукраїнських землях, то Щесняк і Шота характеризують їх тільки з погляду марксизму-ленінізму.

На 20-ій сторінці вони пишуть про «українські буржуазні (?) партії і політичні організації», які були в 30-их роках на «теренах Західньої України», так: «До вересня 1939 р. ... діяло 10 більших українських буржуазних партій. 9 легальних і ОУН — нелегальна партія». Вже сама назва ОУН (*Організація Українських Націоналістів*), говорить про те, що вона не партія і з погляду боротьби за державність України зовсім легальна, нелегальною вона була тільки з погляду інтересів польського окупаційного режиму. Так два варшавські автори «Людової Польщі» утотожили своє назовництво з реакційним назовництвом «ендеків» із «Народової демократії» між двома світовими війнами.

Автори поділили українські партії на чотири групи. Перша: «буржуазно-націоналістична (?) група» («часово» лояльна до польського уряду). Друга: «емігрантська група (переважно кол. офіцери царської армії, великі землевласники і українські капіталісти, які осіли в країнах Європи і Америки)». Хоч у підзаголовку мова тільки про українські партії і організації на західноукраїнських землях, то тут автори несподівано сягнули й закордон. Українську робітничу еміграцію в європейських і американських країнах просто називають «групою колишніх царських офіцерів», «великих землевласників і українських капіталістів», хоч таких історія української еміграції зовсім не знає. Якщо Щесняк і Шота зараховують до цієї групи деяких офіцерів кол. царської армії, а пізніше офіцерів армій УНР та УГА, то вони повинні заглянути і до реєстрів польської армії між двома світовими війнами, зокрема у перші роки «Людової Польщі», та подати прізвиська кол. царських офіцерів і росіян, т. зв. «попув» («пелньонцих обовйонзкі полякув»), прізвиська великих землевласників і капіталістів, а тоді порівняння напевно вийшло б не в користь їхніх антиукраїнських вигадок. Третя група — «проурядова (інспірована і підтримувана санацією)». Четверта — «націоналістично-фашистська» (?).

До першої групи зараховано УНДО, Українську соціалістично-радикальну партію, Українську соціал-демократичну партію і Українську католицьку народну партію.

До другої групи — «Українських народних республіканців» (петлюрівців) і Союз гетьманців-державників. На 24-ій сторінці виходить, що УНР тотожна з «Українськими народними республіканцями», хоч така політична партія зовсім не існувала. Тут треба ще раз пригадати, що

Петлюра далі «Семен», Лівіцький — «Левіцький», УВО «Об'єднання...», гетьман Павло Скоропадський — «князь» і т. п.

До третьої групи автори зарахували: «Союз українсько-волинський» і «Руску організацію людову». Насправді ВУО це не «Союз», а Волинсько-українське об'єднання. Як видно, автори навіть не знають, про що пишуть. «Руска організація людова» це не українська політична партія, а фінансована і підтримувана Варшавою групка москвофілів. Її справжня назва — «Русская народная партия».

У четверту групу попали Фронт Національної Єдності (ФНЄ) Д. Палієва і ОУН. Як видно, штучний поділ Щесняком і Шотою на партійні групи спрепарований тенденційно й однобічно, тому він наскрізь фальшивий. Про злонамірність варшавських авторів свідчить і назовмицтво з архівів УБ і КГБ, примітивізм, поплутання різних понять, назв тощо.

На 26-ій сторінці є «пояснення», що «Руска організація людова» це РСО, себто «Русская селянская организация», отже ще одна фіктивна організація.

Фронтіві Національної Єдності, зокрема Д. Палієву, Щесняк і Шота приписали різні провокативні вигадки, як ось «антисемітські ексцеси», мовляв, він «виступав проти жидів, організував бойкоти жидівських крамниць і підприємств». Ізда на антисемітському конику одночасно рівняється ізді на антиукраїнському, бо авторам йде про те, щоб, з одного боку, порізнити жидів з українцями, а з другого — промовчати антисемітизм у міжвоєнній Польщі між деякими колами поляків, а зокрема в сучасній Польщі і СРСР.

До таких провокацій треба віднести і нотатку на 11-ій сторінці, що... львівський жид «Шалом Шварцбардт» застрелив у Парижі «Семена Петлюру». Ясно, з пімсти... за «антисемітизм ФНЄ і ОУН», які в 1926 році ще навіть не існували. Але Щеснякові і Шоті видається, що сто разів повторена брехня може знайде якогось дурня, який повірить їй...

Жидівський автор Ален Дерош у книжці «Українська справа і Симон Петлюра» (на стор. 145-146) уточнив прізвище, ім'я і походження Шварцбарда. Там написано таке: Самуел (Шалом) Шварцбард народився у Смоленську 1886 року. Натуралізований французький громадянин із 1925 року. Займався годинникарством і мав свою власну скромну крамничку при бульварі Менільмонтан ч. 82 в Парижі, де й проживав із жінкою Анною. На 154-ій сторінці автор згадує советського агента Володіна, з яким був пов'язаний Самуель Шварцбард¹³.

Де ж тут львівський жид, де Шалом Шварцбардт, коли його прізвище — Шварцбард, а ім'я Самуель. Шалом — жидівський привіт — «мир з вами». Хоч у дужках Ален Дерош поставив біля імені Самуель (Шалом), проте на першому місці стоїть Самуель. Щесняк і Шота навіть не додумались до того, що львівський жид не міг мати нічого спільного із

¹³ Alain Desroches: «Le probleme Ukrainien et Simon Petlura — Le Feu et le cendres» (Nouvelles Editions Latines), Paris, 1962.

Симоном Петлюрою, бо головний отаман ніколи не жив у Львові. А смоленський жид, Самуель Шварцбард, застрелив у Парижі Симона Петлюру за «жидівські погроми в Україні», що за них, нібито, відповідав Симон Петлюра. Симон — по-польському Шимон, а Семен таки Семен (дивись у Г. Сенкевича «Огнем і мечем»), отже примітивізм Щесняка і Шоти справді подиву гідний.

«Ідеологом» і «керівником» СГД згадані автори назвали історика проф. Дмитра Дорошенка, хоч насправді СГД визнає своїм ідеологом Вячеслава Липинського, римо-католика, який у своїх працях обгрунтував український консерватизм.

На 25-ій сторінці, побіч проф. Д. Дорошенка, поставлено ще й проф. д-ра Івана Мірчука, якого в іншому місці «утотожили» з д-ром Петром Мірчуком, що живе в США.

Гетьманові П. Скоропадському приписано близькі зв'язки з Альфредом Розенбергом, в Румунії з «кол. офіцерами армії Врангеля», а в «Лондоні і Празі він мав підтримку сіоністських кіл, до яких від його імені звертався його уповноважений Володимир Кростовець» (Коростовець). До справжніх парадоксів належать такі «зв'язки» гетьмана П. Скоропадського — від Розенберга і Врангеля до . . . сіоністів. Це калька того всього, що Москва давно наголошує у своїй диверсійній пропаганді проти українських націоналістів. Щесняк і Шота тільки повторили примітивні советські побрехеньки, навіть не перевіривши їх.

На 28-ій сторінці автори пишуть, що «Сокіл» був під впливом УСРП, забувши про те, що УСРП, не мавши жодних впливів у «Соколі», «Лузі», Пласті та інших молодіжних організаціях, створила власну організацію — «Каменярі».

КПЗУ — російсько-большевицька агентура

Щесняк і Шота коротко згадують про існування Комуністичної партії Західної України (КПЗУ) та її різних прибудівок, як ось «Сель-Роб» тощо. На 29-ій сторінці вони признаються, що лівий рух був розбитий, розсварений, бо ідейні комуністи не хотіли миритися з агентурною ролею КПЗУ, з її залежністю від імперського центру на чолі з Й. Сталіном та від розвідувально-терористично-поліційних органів і програми старих комуністів в ССРСР.

Обидва варшавські автори стверджують, що КПЗУ була складовою частиною Комуністичної партії Польщі (КПП), виводилася вона з компартії «Східної Галичини», яка оформилася в 1919 році. «Ендецьке» шило Щесняка і Шоти й тут вилізло з мішка. В лютому 1919 р. у кол. Станіславіві зібралась різнонаціональна група комуністів і заснувала комуністичну партію¹⁴. Станіславів тоді входив до складу ЗУНР (Західної УНР), а термін «Східня Галичина» взято з польсько-австрійського лексикону, коли Краків та інші міста називалися Західною Га-

¹⁴) УРЕ, т. 7-ий.

личинсю. Зібрані у Станиславові комуністи справді назвали свою компартію — Компартією Східної Галичини, бо вибираючи між льюальністю до Москви та нельюальністю до ЗУНР, у назві залишилися льюальними до померлої Австро-Угорщини.

У квітні 1921 року в Москві відбувся другий конгрес Комінтерну, на якому рішено компартію Східної Галичини перетворити на секцію Комуністичної Партії Польщі (КПП). Щесняк і Шота на стор. 29-й пишуть, що в час конгресу Комінтерну відбулася окрема нарада делегатів КПП з делегатами компартії Східної Галичини і КП(б) України, і там, нібито, узгіднено це питання. Москва вже тоді стала на становищі постанов Ризького договору між Російською ССР і Польщею, тому відписала КП Східної Галичини Комуністичній Партії Польщі. Щойно 1923 року КП Східної Галичини перейменовано на КПЗУ, яка далі залишалась складовою частиною КПП.

В КПЗУ, як в керівництві так і в нижчих клітинах, був великий відсоток жидів, поляків та інших членів різного етнічного походження. Члени ЦК і окружних комітетів КПЗУ були платними працівниками, не бракувало їм грошей і на закордонні виїзди, зокрема до СССР. Секція »В« (віськова) займалася пропагандою серед польських вояків, деяких завербовувала до агентурної роботи і передавала зібраний матеріал ссветській розвідувальній мережі в Польщі. Всі працівники секції »В« також одержували платню. Москва вислала гроші для КПЗУ через совєтську амбасаду у Варшаві або консульства, також через Данціг, Прагу або інші міста. Доставляли їх спеціальні кур'єри.

Холмщина безпосередньо належала до КПП і всі холмські комуністи мусили бути членами КПП, а не КПЗУ. Комуністи, навіть і українці з Білої Підляської, включно з Берестям, входили до складу не КПЗУ, а КПЗБ(ілорусії).

Щесняк і Шота пишуть, що КПЗУ в 1929-1938 рр. мала 2-4 тисячі членів, отже навіть не пробували уточнити цієї цифри, хоч різниця між 2-ма і 4-ма тисячами дуже велика. Треба сказати, що такі пізніше визначні комуністи, як К. Вальницький, М. Хам, К. Пелехатий та інші примкнули до КПЗУ, змінивши трибарвний москвофільський прапор на червоний. Легальна прибудівка »Сель-Роб« незабаром розподілилася на правцю і лівцю, а в ЦК КПЗУ безперервно відбувалися кризи і чистки, згідно з чистками в СССР, а зокрема в УРСР. Це дуже цікава тема, але в нашій обмеженій статті не маємо можливості присвятити більше уваги агентурній роботі КПЗУ. Згодом КПЗУ зазнала найбільших погромницьких ударів саме від тих, яким увесь час служила, себто від Москви та її терористично-ліквідаційних органів.

В 1938 році Москва формально, ніби на доручення Комінтерну, розв'язала КПП, КПЗУ і КПЗБ, оскарживши їх, що вони спенетровані »чужими розвідками«. В 1939 році, після укладу Польщі, жидів-комуністів обвинуватили за троцькізм, а інших кол. членів компартій — за

»ліві« і »праві« ухили. Багато з них зліквідували в тюрмах, а інших покарали концтаборами. Але про це мовчать Шесняк і Шота, щоб не сказати правди про тих комуністів з КПП, які заплатили головами за свою вірність Москві.

Обвинувачування тільки самого Й. Сталіна за розлам у КПЗУ і «Сель-Робі», за чистку і ліквідацію багатьох комуністів КПЗУ і КПП, які нібито провинилися »правими« чи »націоналістичними« ухилами, за за-судження їх Комінтерном у 1928 році — тенденційне. Якби КПЗУ і КПП не були агентурно зв'язані з Кремлем, не було б постійних розламів і чисток, а пізніше і масової м'ясорубки. Сталін не вирішував всіх справ особисто, тому відповідальність за терор однаковою мірою спадає на тодішніх членів Політбюро, ЦК компартії ССРСР, на увесь імперський злочинний центр, включно з його терористичним апаратом. »Мудра партія« відповідає за всі масові злочини від 1917 року до сьогодні. Ленін, Сталін, Хрущов, Брежнев із Дзержинським, Ягодою, Єжовим, Берією, Шелепіним, Андроповим та іншими кримінальними елементами — ти-ранські символи диктатури московської компартії над поневоленими народами.

КПЗУ і КПП також відповідають за масакри своїх членів, бо вони діяли поза кордонами ССРСР і не мусіли бути лакеями Кремля. Лакеями і агентами вони стали з того моменту, коли почали брати гроші від московського центру. Обдурені ідейні комуністи відійшли від КПЗУ і КПП або пізніше заплатили головами за свої »гріхи молодости«.

Видумкою Шесняка і Шоти є і те, що — мовляв — в Київському університеті студіювали »галицькі студенти, які — закінчивши студії — верталися на рідні землі, культивуючи українську культуру« (стор. 30). Таких вигадок у згаданих варшавських авторів багато, але без жодних фактів і джерельних підтверджень. Як знаємо, син адвоката Західного, молоді Крушельницькі та інші безслідно пропали в московських тюр-мах і концтаборах, мабуть, тільки єдиного студента Адама Вовка вда-лося вирвати з тюрми з допомогою втручання польської амбасади в Москві. Хроніка українських професіоналістів на західноукраїнських землях не знає таких студентів, які закінчили б студії в будь-яких університетах т. зв. УРСР, вернулися звідти фахівцями і працювали для »української культури«.

Правою і лівою руками

Тут необхідно згадати про одне з джерел явної фальсифікації і дезінформаційної провокації, а саме про пасквіль »Свастика на сутанах« т. зв. Кліма Дмитрука. Пишемо про нього, як про так званого тому, що Клим Дмитрук це псевдонім майора КГБ Климентія Євгеновича Галь-ського — поляка, родом із Житомирщини. Він, типічний наклепник і провокатор, між іншим, пише¹⁵, що »... у липні 1936 року ватажки ОУН,

¹⁵ К. Дмитрук: »Свастика на сутанах«, Видавництво політичної літератури, Київ 1973, стор. 35.

разом з іншими націоналістичними верховодами, підписали у Варшаві ганебний договір з представниками фашистських урядів Німеччини, Польщі й Угорщини. За очікуване «визволення України» й відновлення капіталістичних порядків буржуазно-націоналістичні зрадники обіцяли майбутнім фашистським окупантам п'ятдесятирічний протекторат над Україною». Подана тут цитата — класичний приклад, як з неймовірно-неправдивої, вифантазуваної протиліогічної вигадки можна зфабрикувати антиукраїнський пасквіль. Згодом різні Щесняки і Шоти покликаються на «авторитетне джерело» подібних до Дмитрука советських авторів — М. П. Герасіменка, І. А. Болтіна, І. С. Кравченка та інших.

Обговорюючи (стор. 31) справу УВО, Щесняк і Шота почали від постанови в 1920 р. «підпільної української націоналістичної організації «Воля». Вони пишуть, що терен дії цієї організації був поділений на 6 округ. 5-ох членів творили рій, чотири рої — чоту, чотири чоти — курінь (батальйон). Так уперше український читач довідується від двох варшавських авторів про існування і структуру «Волі», про те, що вона — націоналістична організація, що її керівником був Роман Дашкевич, а членами такі «націоналісти» — члени УСРП Ярослав Чиж, М. Матчак, а також Василь Кучабський. Організація «Воля» постала у Львові й була пов'язана з урядом Симона Петлюри.

Д-р Петро Мірчук у своїй праці «Нарис історії ОУН» нічого не згадує про «Волю», натомість на 16-ій сторінці згадує про Ярослава Чижа, як того, що вже у вересні 1920 р. поінформував Йосипа Навроцького, що «Січові Стрільці створили військову організацію», що «організаційна робота вже ведеться», а комендантом УВО буде полк. Коновалець. Як же тоді погодити ролю Я. Чижа у «Волі» і УВО одночасно? Виходить, що «Воля» нібито існувала раніше ніж УВО, бо Щесняк і Шота (стор. 32) пишуть про нараду полк. Є. Коновальця, А. Мельника, Р. Сушка, Ю. Отмарштайна та інших у Празі 30-го серпня 1920 року, де й засновано УВО, до якої «ввійшли тоді діючі військові націоналістичні (?) організації, між ними і «Воля». Щось тут не «грає» ні з фактами, ні з особами, ні з датами, а вже поділ «Волі» на п'ятки, рої, чоти і курені виглядає навіть фантастичним.

Без пояснення, про якого Андрія Левицького мова (раніше і пізніше Андрій Левицький — це А. Лівіцький!), Щесняк і Шота найменували його одним з перших членів УВО (стор. 32).

Два варшавські автори, з одного боку, твердять, що чеська Прага «офіційно»... давала підтримку «українським націоналістам, що діяли проти Польщі»; з другого — виявляють, що «у Празі, за відомом чехословацької влади, організовано спеціальну експозитуру польського II-го відділу Головного штабу із завданням вести розвідувальну роботу в середствиці українських націоналістів» (стор. 32). Так у комплексі ненависти — Щесняк і Шота схвалюють подвійну тактику чеської Праги і «санаційного буржуазного варшавського режиму» (за їхньою термінологією), коли мова про поборювання УВО, а згодом ОУН.

Відомо, що цісарська Німеччина в 1917 р. у закритому вагоні доставила до Петрограду В. Леніна, бо він обіцяв припинити війну з Німеччиною. Ваймарська Німеччина 22 квітня 1922 р. підписала в Рапалльо договір з російською СФСР, її генеральний штаб тісно співпрацював з червоною армією, німецькі офіцери вишколювали червоноармійців і постачали їм зброю. А маршал Тухачевський, на чолі делегації червоної армії, складав візити в Берліні.

В серпні 1939 р. у Москві складено військово-економічний договір між ССРСР та гітлерівською Німеччиною, т. зв. договір Молотова і Ріббентропа. Від серпня 1939-го до 22-го червня 1941-го року між гітлерівською Німеччиною і ССРСР існувала тісна співпраця. Саме тоді Німеччина напала на Норвегію, Данію, Голляндію, Бельгію і Францію, а пізніше на Югославію, Албанію і Грецію. А ССРСР напав на Фінляндію, силою підкорив Литву, Латвію та Естонію, спільно з гітлерівцями брав участь у розподілі Польщі. Коли ще додати, що Сталін «подарував» Гітлерові деяку кількість німецьких комуністів, які втекли до ССРСР, а через замерзлий Сян і Буг червоноармійці вогнем автоматичної зброї змусували жидів вертатися до Генеральної Губернії, де вони були призначені на знищення, то маємо яскравий (хоч і непевний) образ співпраці двох фашизмів — німецького і московського, чого не можуть викреслити з історії жодні советські фальсифікатори.

В 1934 році Польща підписала договір з гітлерівською Німеччиною не тільки про «ненапад», а й про взаємну співпрацю. Польща, на пропозицію німецьких дипломатів, брала участь в другому розподілі Чехо-Словаччини, зайнявши своїми військами територію Заользя.

В 1944 р. советська армія, на другому боці Висли, спокійно приглядалася, як німці ліквідували Варшавське повстання і масово вистрілювали населення, а пізніше Москва проголосила себе «визволителькою» Польщі. Тепер «Людова Польща» — сателітна держава ССРСР, УБ — філія КГБ. В Лігніці є головна квартира советських військ, які тримають Польщу і польську армію у своїх кліщах, щоб «не бунтувалися».

Сьогодні державно-капіталістичний ССРСР пропагує детант-співпрацю з капіталістичними США, а одночасно входить в імперіялістичні конфлікти з марксистсько-ленінським режимом червоного Китаю, у суперечки з югославським комуністичним «ревізіонізмом», в боротьбу з троцькістами та іншими лівими групами, з усіма, хто не мириться з російським імперіялізмом і мілітаризмом.

Такі депресії в минуле і сучасне виявляють куліси спекулятивної «політики» тих, які в минулому і тепер намагаються обвинувачувати український визвольний рух за «співпрацю» з Німеччиною, Литвою, США та «іншими міжнародними агентурами».

Тоталітарно-поліційна імперія, т. зв. ССРСР, розбудувала розвідально-терористичну мережу в глобальному розмірі. Промосковські компартії в чужоземних країнах сповняють роль п'ятих колон кремлів-

ської політики і КПСС, а одночасно вони просякнені співробітниками контррозвідувальних органів тих країн, у яких діють легально чи нелегально комуністичні партії. Майбутні архіви виявлять, хто і скільки комуністів було на службі чужоземних розвідок і «своїх» у країнах їхньої діяльності.

Палестинські арабські організації співпрацюють із Москвою, а одночасно шукають контактів із США, дістають зброю від червоного Китаю, співпрацюють із японськими анархістами, воюють з арабськими християнами в Лівані, шукають підтримки в монархіях Савдійської Аравії і Йорданії. Не зважаючи на це, Брежнев приймає з почесною, в кремлівському палаці, лідера Палестинської визвольної організації — Ясіра Арафата, а советська преса промовчує всі неприємні для неї справи.

Приклад з Палестинською Визвольною організацією не виняток, він тільки один із багатьох прикладів, що показують, якими засобами користуються різні організації, що ведуть визвольну боротьбу.

УВО і ОУН, УПА і УГВР як визвольні формації українського народу мали право (подібно як визвольні організації інших народів) шукати союзників, які в різні роки і в різних обставинах могли бути для них допоміжними чи корисними. Але одночасно історичні факти підтверджують, що український визвольний рух у своїх рішеннях завжди був незалежним від будь-яких сторонніх чинників чи т. зв. союзників; він ніколи не сповняв ролі експозитури чужоземних політичних органів, а коли в деяких випадках окремі люди діставали доручення пов'язатися із сторонніми чинниками, то це не означало, що з ними були пов'язані УВО чи ОУН як цілість. Таке явище особливо зрозуміле на тлі діяльності всіх визвольних організацій інших народів.

Щесняк і Шота напевно знають, що АК втримувала зв'язки з альянтськими військовими і цивільними розвідувальними органами, передусім з англійськими, звідки діставала мільйони доларів, зброю та різні технічні засоби. Знають, що армія ген. Берлінга одержувала від Москви все — від політруків і «попув» до гармат і танків. Можна ще пригадати й організацію польської «безпеки», компартії тощо.

Факти і приклади — це ілюстрації дійсності. Два варшавські автори із злобною насолодою радіють, коли можуть пришити українцям латку антисемітизму, співпраці з німцями, американцями, японцями та іншими. Вони немов не розуміють основних проблем визвольної боротьби поневолених народів, їх революційних організацій, тому будь-яка полеміка з ними зайва. Крізь їхні окуляри не проходить світло правди, об'єктивізму, трактування справ з перспективи років і порівнянь з історичними фактами й розвитком визвольних процесів серед власного та інших народів і їх революційних рухів.

Не зашкодить пригадати, що члени АК, зокрема з «оборонної розвідки», «пенетрували Гестапо, адміністрацію та інші інституції, включно

з НСДАП». Польська Армія Крайова мала своїх людей в німецькій військовій контррозвідці (Абверштелле), а також свої «втички» в німецьких урядових установах; її «поліційна комірка» мала за завдання проникати до «гранатової поліції», а «в'язнична комірка» — до в'язничної охорони¹⁶.

На території України советські розвідувальні, партійні і партизанські групи мали багато своїх людей в німецькій адміністрації, серед «фольксдойчів», як перекладачів у Гестапо, у жандармерії, в ортскомандатурах, в Абверштелле, в поліції та в різних німецьких адміністративних урядах. Вони одержали також завдання провокувати німців до розправи з членами похідних груп ОУН, робити доноси до Гестапо на свідомих українських патріотів, ліквідувати їх тощо.

Кримінальна поліція на західньоукраїнських землях під час німецької окупації була майже повністю опанована і контрольована поляками. Між ними були й колишні детективи й офіцери польської поліції, що між двома світовими війнами працювали на ЗУЗ проти ОУН і багато знали про її членів та прихильників. А згадана кримінальна поліція підлягала німецькій кримінальній поліції.

Якби ми були такі злобні, як Щесняк і Шота, то також писали б про «співпрацю поляків із німцями», про «німецькі інтриги» тощо. Проте ми розрізняємо справжню співпрацю, коляборантство, від т. зв. «співпраці».

ОУН також пенетрувала Абверштелле, в'язничну сторожу, т. зв. Легіон (ДУН), дивізію «Галичина», українську поліцію, німецькі установи, щоб мати відомості про рухи і пляни Гестапо, щоб підробити документи та реалізувати різні інші свої пляни. Завдяки пенетрації української поліції на Волині, вона майже повністю пішла в ліс для підсилення УПА. Аналогічно сталося з великою кількістю членів т. зв. Легіону і частинно дивізії «Галичина».

Коли советський агент, провокатор і диверсант М. Кузнецов ходив у мундирі німецького лейтенанта, то він нині «герой Советського Союзу», а коли три українські контррозвідники, зфотографовані в трьох різних німецьких мундирах (фота яких вміщено в історії УПА), то вони вже «німецькі коляборанти». Тут не тільки фальшування фактів і правди, а й свідомо подвійної моралі, подвійного обличчя, доказ друкованого шпратства.

---

¹⁶ «Польське сілі збройне в другей войне съвятовей», том III, Армія Крайова, Інститут історични ім. ген. Сікорського, стор. 311-312.

Від Щесняка і Шоти («Дрога до ніконд», стор. 33) ми вперше довідались і про існування «більших огнищ українського націоналізму... в Амстердамі». Там же зазначено, що експозитури II-го польського відділу існували в Гамбурзі, Амстердамі, Відні і Парижі, мабуть тому й вигадано «українське вогнище» в Амстердамі.

Обговорюючи розвідувальну діяльність членів УВО, Щесняк і Шота намалювали таку картину: «Зокрема велике значення мали інформації підхорунжих української національності, а також залізничних, військових, поліційних (?) урядовців і т. п. Експозитури УВО для завдань розвідки мали значну кількість законспірованих помешкань, сейфи і конта в банках» (стор. 34). І далі «пояснюють», що «тільки впродовж двох місяців 1933 року УВО приділила на працю розвідки 10,120 французьких франків».

В 1933 році вже існувала ОУН, а з УВО, яка стала складовою частиною ОУН, залишилась тільки назва, тому вона не могла організувати ні розвідки, ні «приділити» грошей, до того ж ще й... французьких франків. Уже в 1926 році¹⁷ не було жодних розвідувальних пов'язань на ЗУЗ і з того часу ні УВО, ні тим більше ОУН не верталися до діяльності Йосипа Думіна¹⁸ та його апарату. Хоч численні процеси на ЗУЗ, в тому й над членами КЕ ОУН, виявили існування розвідувальних органів ОУН, включно з бойовими, проте вони мали внутрішньо-організаційний характер без будь-яких зовнішніх пов'язань із чужоземними розвідками. «Французькі франки» УВО в 1933 році ще один доказ безглузлого фантазування двох варшавських авторів.

Щесняк і Шота пишуть неправду, мовляв, в ОУН зобов'язувала трійкова система, бо найнижча організаційна клітина ОУН (т. зв. звено) складалася з п'яти членів. Микола Капустянський не був царським генералом (стор. 39), цю рангу він одержав щойно в армії УНР¹⁹, але таке твердження варшавським авторам було потрібне на те, щоб далі пустити ще одну провокацію: мовляв, у його паризькому помешканні були портрети «останньої родини російського царя».

17) Зіновій Книш: «Дух, що тіло рве до бою». Бінніпег, 1951, стор. 96.

18) Зіновій Книш: «ЗУНР — Західньо-Українська Національно-Револуційна Організація». Срібна сурма, Торонто, 1974 р., стор. 230-244.

19) НТШ, «Енциклопедія Українознавства», словникова частина, стор. 957.

На стор. 39-ій, вже під смак тсперішньої пропаґанди УБ, КГБ і ЦК КПСС, Щесняк і Шота пишуть, що «уряд США, на прохання діячів ОУН (?), із задоволенням дав їм вишкільні бази добровільної федеральної американської армії та стейтових міліцій. Одним з таких осередків мілітарного готування стала, зорганізована 1937 року, «Чорноморська Січ». Такою ж нісенітницею є і твердження варшавських авторів, що тільки дійсні члени ОУН «мали право носити відзнаку (Володимировий тризуб)» (стор. 41). Навіть звичайне логічне мислення повинно було підказати Щеснякові і Шоті, що й самі вимоги конспірації не дозволяли б членам ОУН на такі експерименти. Не тільки українці, а й поляки можуть посвідчити, що Володимировий тризуб був майже в кожній українській хаті, носили «тризубики» молоді і старші, всі національно-свідомі українці, цілком не зв'язані з ОУН. Державний герб не міг бути монополем УВО і ОУН, бо він є власністю всього українського народу. Наприклад, члени Пласту мали на капелюхах тризуб, переплетений пластовою лілеєю, сьогодні СУМ має тризуб, переплетений літерами своєї організації, а в ОУН до 1942 р. був прийнятий тризуб із мечем посередині. Потім він залишився в ОУН під керівництвом нині вже покійного полк. А. Мельника. ОУН під керівництвом Степана Бандери вживала і визнає тільки Володимирів тризуб без жодних додатків чи змін.

Опис Щесняком і Шотою організаційної структури Крайової Екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях незгідний з описом у варшавському акті обвинувачення. На 50-ій стор. цього акту (в справі вбивства мін. Б. Перацького) подано таку побудову КЕ ОУН: провідник краю, референтури: ідеологічно-політична, політично-тактична, організаційна, пропаґандивна, фінансова, ревізійно-розвідувальна, військова, бойова і зв'язку; підреферентури: для справ північно-західніх українських земель, для справ СУЗ (східноукраїнських земель), для справ юнацтва та інші.

У Щесняка і Шоти цей структуральний поділ такий: 1) Референтура срганізаційна з підреферентурами юнацтва і доросту, 2) Референтура пслітична з підреферентурами політичної розвідки, пропаґанди, суспільних справ, політично-ідеологічного вишколу, 3) Референтура фінансова, 4) Референтура бойово-розвідувальна, до складу якої входили підреференти технічно-бойового і конспіративно-розвідувального вишкіль (стор. 43).

В першому випадку прокурор покликався на рішення Празької конференції ОУН з липня 1932 р., на якій встановлено склад КЕ ОУН і її структуру. У другому випадку Щесняк і Шота не покликаються на жодні джерела, тому все що вони пишуть не має жодної документальної вартости.

На протязі 1929-1939 років структура КЕ ОУН мінялася, згідно з доцільністю й умовами. Велике поповнення ОУН робітничим і студентським елементом на західноукраїнських землях вимагало реоргані-

зації побудови КЕ ОУН, а також арештування членів ОУН мало вплив на її структуральні зміни.

Дуже сумнівне твердження Щесняка і Шоти, що в 1929 році ОУН під фірмою «Націоналістичної бібліотеки» у Львові випустила якусь брошуру, з якої вони надрукували уривок на 43-ій сторінці своєї книжки. І знову не подали ні назви цієї брошури, ні інших бібліографічних даних, отже вона не може мати жодної вартости ні для істориків, ні для дослідників. Дотепер ніхто з українських дослідників української націоналістичної думки не занотував появи такої брошури в 1929 р. під фірмою «Націоналістичної бібліотеки».

Для Щесняка і Шоти Р. Ярий — це «законспірований кол. працівник австрійської розвідки, кол. офіцер армії Петлюри, діяльний член ОУН і одночасно працівник німецької розвідки, з походження польський жид». Далі вони пишуть, що Р. Ярий «виконував обов'язки зв'язкового між керівництвом УВО, а конкретніше — між шефом розвідки ОУН Ярославом Барановським та німецькою розвідкою» (стор. 45). Покликаються на Герасіменка, як на джерело, а цей же Герасіменко написав, що «в 1932 р. восвідська влада безпеки у Львові інформувала міністра внутрішніх справ про пов'язання ОУН з розвідками Німеччини, Чехо-Словаччини, Литви і Англії» (стор. 44).

Про походження Р. Ярого ми вже писали. У варшавському акті обвинувачення подано склад ПУН попередні вбивства мін. Псрацького, але там референта розвідки нема. Обов'язки зв'язкового виконував Макар Кушнір, який одночасно був головою Голєвного суду ОУН.

У Голєвній Команді УВО обов'язки зв'язкового, розвідки і кадрового референта виконував Р. Ярий, а Ярослав Барановський був референтом для справ Буковини і Підкарпаття. Мав він і якесь пов'язання з КЕ ОУН на західноукраїнських землях, бо в 1934 році перебрав Григора Мацейка, контактувався з Анною Чемеринською, зв'язковою із закордонним Проводом, тоді нареченою Я. Барановського, а пізніше його жінкою (варшавський акт обвинувачення, стор. 47). На іншій сторінці варшавського акту (64) уточнено ролю Ярослава Барановського: «Референт Підкарпаття, одночасно організатор зв'язку з красм» (себто з КЕ ОУН на ЗУЗ). Де ж факти і мова про те, що Ярослав Барановський був «шефом розвідки ОУН»? Щесняк і Шота, не перевіривши фактів, сліпо покликаються на провокативні маячіння Герасіменка і подібних чекістів.

Не зважаючи на те, чи «Меморіал О. Думіна», що його опублікував Павло Кожец на сторінках паризьких «Зешитів гісторичних», правдивий, як і на ролю самого Думіна і причини, чому він його написав, у цьому «меморіалі» є ствердження, що деякі провідні члени УВО рішуче засуджували й побороювали діяльність і розвідувальне пов'язання Йосипа Думіна та інших, що вкінці довело до усунення Думіна з УВО. Там же підкреслено, що німці не повинні знати про всі внутрішні справи УВО²⁰.

20) Павел Кожец: «Меморіал О. Думіна», Зешити гісторичне, Париж, 1974.

З метою диверсії і припинення впливів ОУН, гітлерівці вже 1933 року в Берліні створили з білогвардійців т. зв. російський відділ НСДАП, керівником якого призначили ген. Авалова-Бермента, завербували також відомого політичного авантюриста Полтавця-Острияницю (стор. 45). «Ця група, підтримувана Розенбергом, розпочала свою діяльність від поборювання ОУН і Коновальця, назвавши себе єдиними представниками України» (стор. 45). Не дивно, що рік пізніше (1934 року) німці передали в руки поляків Миколу Лебеда.

У світлі таких фактів виявляється подвійна роля і гра німців, а пізніше гітлерівців, не тільки супроти ОУН, а й взагалі українського питання. Підтвердження цієї німецької політики бачимо під час торгів Німеччини з Угорщиною в справі передання їй Закарпаття у березні 1939 року, а згодом — в антиукраїнській гітлерівській винищувальній політиці в Україні (1941-1944 роки).

Щесняк і Шота навіть не поцікавилися, чи Мацейко справжнє прізвище, а чи якийсь псевдонім, і написали його в знаках наведення (стор. 48).

Вони без жодного пояснення подали прізвище «знаного провокатора» Юзефа Цехновського, замовчавши, що він був членом Комуністичної партії Польщі (КПП). Така спекуляція потрібна їм на те, щоб викликати враження, що й комуністи мають свої «заслуги» в революційній боротьбі УВО, бо, мовляв, «спочатку за організування... атентатів обтяжували виною комуністів» (стор. 49).

Далі вони самі виявили, що в 1934 році, коли поляки підписали з німцями 10-річний договір про ненапад, гітлерівська Німеччина зобов'язалася «в тракті розмов прикоротити діяльність ОУН на території Польщі і Німеччини та вимагати від Коновальця припинити терористичну акцію на землях Західньої України» (стор. 52).

Там мова і про те, що «одночасно польський уряд причинився до часового обмеження терористично-диверсійної діяльності (?) на території вільного міста Гданська».

Приклад дуже клясичний. Подібно, як нещодавно Іран з Іраком договорилися за рахунок придушення визвольної боротьби курдів, так і гітлерівці були договорилися з поляками за рахунок ОУН.

Навіть найбільші нісенітниця мають свою межу, але коли злоба повністю затемнює мозок польським комуністам, тоді маємо діло з клінічною справою.

Варшавські автори пишуть, що «ОУН стала партнером імперіялістичних держав «осі» (стор. 56), подібно маячать вони, коли мова про Румунію, Чехо-Словаччину і Закарпаття. Натомість повністю замовчують антиукраїнську гістерію в Польщі в 1938-1939 роках у зв'язку з проблемою Закарпаття та вимогою спільного кордону з Угорщиною. Адже Польщу ще зобов'язував договір з Німеччиною про неагресію, а Угорщина вже була примирилася з ролею сателітної країни.

Все, що не комуністичне і агентурно не російсько-чекістське, в opinii Щесняка і Шоти «буржуазне», обов'язково пов'язане з німцями, їх розвідками, грішми тощо. Не дивно, що в них мін. Ревай «працівник німецької розвідки» (стор. 58), Д. Паліїв і його Фронт Національної Єдності (ФНЄ) користувалися «підтримкою і фінансовою допомогою гітлерівців» (стор. 59). А про вбивство полк. Євгена Коновальця вони висловились дуже лаконічно — «загадкова смерть».

У випадку вбивства полк. Євгена Коновальця Щесняк і Шота, як струсі, сховали голови в пісок, не відважилися заглянути в секретні варшавські архіви — поліційні і розвідочні — та зацитувати документи терористично-розвідувальних органів СРСР, бо тоді напевне вийшли б наверх неприємні справи не тільки для Кремлю, а й для Варшави.

Незгідне з правдою і їхнє твердження, що в II-му Конгресі ОУН 27-го серпня 1939 р. в Італії брали участь тільки представники еміграції (стор. 60), бо річ тут в історичних фактах, а не у формі та змісті Конгресу чи у виборі Проводу.

Коли два варшавські автори роблять із мухи слона, або навпаки — то й дискусія з ними стає неможливою. Їм зовсім не залежить на свідченнях, на документах, на правді, для них брехня і вигадки — єдина і найважча зброя проти українців.

Друга світова війна в наслідженні Щесняка і Шоти

Коли мова про характеристику німецько-гітлерівської політики на території т. зв. Генеральної Губернії, то Щесняк і Шота досить правдиво її відтворили, але тільки супроти польського населення. Натомість українцям вони постійно чіпляють різнорідні ярлики. Наприклад, пишуть, що «українським націоналістам» гітлерівці «визнавали права і привілеї німців» (стор. 70). А коли взяти до уваги, що «українськими націоналістами» вони називають усіх українців-антикомуністів у т. зв. Генеральній Губернії, то виходить, що всі українці мали «рівні права і привілеї німців». Кожна чесна й розумна людина, яка не має комплексу антиукраїнства, може свідчити про те, що українці, як і поляки, промишляли на життя як могли, харчувалися з тих самих скупих приділів, жили дуже часто під одним дахом із поляками або в сусідстві, зокрема в тих селах і містечках, де населення було мішане. Але злобна людина, якщо її можна назвати «гомо сапієнс», завжди бачить все чорне в іншого, тільки не в себе самого.

*

Слово «буржуазія» французького походження. Означає воно класу, яка володіє основними засобами виробництва, живе і збагачується за рахунок найманої і експлуатованої праці інших. Згадуємо про це тому, що два варшавські автори пишуть про «українську націоналістичну

буржуазію» на території Польщі, конкретніше — в т. зв. Генеральному Губернаторстві. Чи справді основна маса українського населення — селянство, лікарі, правники, дрібні купці та ремісники — були буржуазією клясою? Чому ж Щесняк і Шота не назвуть графів Потоцьких, князів Радзівілів, багатих власників земельних лятифундій, підприємців, фабрикантів — «польською націоналістичною буржуазією»? Чи лише тому, що вони поляки?

На 71-ій сторінці своїх «ребусів» варшавські автори назвали делегацію до губернатора Г. Франка — «делегацією українських націоналістів». Мабуть, сам проф. д-р Володимир Кубійович дуже протестував би (і нині також), що його названо шефом «делегатії українських націоналістів»! Безприкладний абсурд!

Коли Щесняк і Шота думають, що німці в Генеральній Губернії тільки українцям дозволили заснувати Український Центральний Комітет (УЦК), то вони навіть не знають історії свого народу. Німці дуже зручно використовували українців проти поляків, а поляків проти українців, зокрема фольксдойчів польського походження. Вони навіть з «гуралів» тврили окрему, штучну, етнічну групу. Використовували внутрішні політичні різниці як у поляків, так і в українців, чинили різні диверсії, готуючись до масових репресій.

Щесняк і Шота повинні знати, що німці дозволили їй на заснування польської Ради Глужней Оп'єкунчей (РГО), у керівництві якої був Ронікер. Вже сама її назва говорить, чим РГО займалася — була офіційним представництвом поляків перед німецькою владою. На українських землях у Генеральній Губернії, у системі німецької жандармерії, існувала українська поліція, а на території решти Генерального Губернаторства була «гранатова поліція» і кримінальна поліція, основне ядро якої становили колишні польські детективи і офіцери, що також працювали в системі німецької жандармерії і кримінальної поліції. Тут згадасмо такий факт: Семен Менда, комендант української поліції на Засянні (в Перемишлі), кол. член Повітової ексекутиви ОУН в Яворові, за приховування зв'язків із поляками, які переходили через міст з другого боку Сяну (себто з української території, окупованої російсько-більшевицькими військами), вже в половині 1940 року заплатив своїм життям у гітлерівському концтаборі Авшвіці (Освенцімі). Прозрадив його арештований німцями один з тих поляків, які переходили міст і зустрічалися з ним.

Обговорюючи справу заснування УЦК у Кракові в квітні 1940 р., Щесняк і Шота й тут висунули свої контрверсійні твердження. Вони пишуть, що на посаду голови УЦК було двох кандидатів — Дмитро Паліїв і проф. Володимир Кубійович. «Кандидатуру Дмитра Палієва підтримував сам Альфред Бізанц» (стор. 77), але їй «протиставився Провід ОУН, який не міг забути Палієву створення своєї фракції, а згодом конкурентної організації... Фронту Національної Єдності» (стор. 77).

Роля А. Бізанца, як німця, в порівнянні з ролею полк. Романа Сушка, який... »підтримував Кубійовича«, була значно більша і відповідальніша перед німецькою владою, ніж Р. Сушка, тому важко прийняти за правдиву гіпотезу варшавських авторів.

Не орієнтуючись ні в часі, ні в просторі, Щесняк і Шота назвали д-ра Костя Паньківського заступником голови УЦК, треба думати в Кракові, бо мова ввесь час про Краків. А відомо, що д-р Кость Паньківський у той час жив у Львові й не мав нічого спільного з краківським УЦК.

До історичного нонсенсу належить також гіпотеза Щесняка і Шоти, що спочатку полк. Андрія Мельника »репрезентував Роман Сушко, а згодом Роман Шухевич, який формально ще належав до ОУН-Мельника« (стор. 77-78).

Як фальсифікатори пишуть «історію»?

Щесняк і Шота неперевершені фальсифікатори. Вони пишуть, що Степан Бандера »з хвилиною приходу до влади Гітлера тісно зв'язався з розвідкою (?), виступаючи під псевдонімом «Сери» (?). »Звільнений німцями (?) у вересні 1939 р.«, він згодом, »з рації свого пов'язання з німецькою розвідкою, як вищий український офіцер (?) виконував службу в батальйоні «Нахтігаль» (?). »Після проклямації ОУН незалежності України 30. VI. 1941 р., німці відтягнули визнання Бандері, ізолювавши його від політичної праці. У половині 1944 р. Бандеру звільнили і він виїхав до Туреччини, а потім до Італії« (стор. 82).

Такі фантастичні шаради Щесняка і Шоти з байок »1001 ночі« не перші й не останні. »Сери« — псевдонім ні німецький, ні український, безглуздий витвір безглузких авторів.

Степан Бандера ніколи не служив у жодній армії, не був і офіцером, ще перед вимаршем »Нахтігалью« (ДУН) його вже переслідували німці. Не був і в Туреччині й не виїжджав звідти до Італії.

Очевидно, ніхто не вимагає від Щесняка і Шоти шанувати Степана Бандеру або миритися з його діяльністю та політичними переконаннями. Все ж факти є фактами і їх не можна заступити брехнею, позбавленою будь-якої логіки. Вони пишуть, що німці звільнили Степана Бандеру з польської тюрми, навіть не назвавши її і не застановившись, чи німецькі війська були дійшли до мурів в'язниці в Бересті над Бугом, де влітку 1939 р. сидів Степан Бандера. Тут треба сказати, що не німці, а польська тюремна охорона звільняла в'язнів, готуючись до втечі, або в'язні самі виходили з тюрем, побачивши, що охорона втекла. Всіх кримінальних злочинців і комуністів, а також і деяких українських націоналістів з меншими вироками, поляки випустили з тюрем ще в перші дні німецько-польської війни або в першій половині вересня. Затримали тільки засуджених на досмертне ув'язнення. Між ними був і Степан Бандера²¹. Про це пише у своїх споминах д-р Микола Климишин, які незабаром появляться на книжковому ринку²².

21) Петро Мірчук: »Степан Бандера — символ революційної безкомпромісовості«, Нью-Йорк—Торонто, 1961 р.

22) Микола Климишин: »На шляху до волі«, Торонто.

Коли ще й у 1973 році Щесняк і Шота годують польських читачів примітивною вигадкою, що Степан Бандера «замордований 15. X. 1959 р. в таємничих обставинах» (стор. 82), то вони взагалі трактують їх як недорозвинених тиохтіїв. Таж ще в жовтні 1962 року Найвищий Суд Німецької Федеративної Республіки в Карльсруге засудив московського агента Б. Сташинського, який сам признався до вини, за вбивство д-ра Л. Ребета і Степана Бандери. Процес цей відбувався публічно, вся міжнародна преса звітувала про його перебіг і вирок. Появилися навіть американський фільм і товста 705-сторінкова книжка п. з. «Вбивці Бандери перед судом»²³. Дезінформація Щесняка і Шоти дуже примітивна і наївна.

В 1940 році ніхто не обвинувачував полк. Андрія Мельника за переговори з польським еміграційним урядом ген. Владислава Сікорського (стор. 83), бо в тодішніх умовах вони були нереальні, не було й політичного клімату для них.

В той час, як між ССРСР і гітлерівською Німеччиною існувала найбільша дружба, встановлена договором із серпня 1939 р., Москва погодилася повернути Німеччині німецьких колоністів, що жили на західноукраїнських землях. З ними виїхали і деякі українці, яким загрожували репресії від окупантської большевицько-московської влади. З Буксєїни, а згодом з Румунії та Угорщини переселено до Польщі цілі колонії. Звичайно, ті колоністи знали різні мови: польську, українську, частина російську, румунську, угорську та інші. Деяких з них, зокрема фольксдойців, гітлерівці використовували як охорону німецьких концтаборів.

Псрушуємо це питання тому, що Щесняк і Шота й тут локористувалися брехнею та наклепами на українців, а зокрема на ОУН, не зазначивши, про яку ОУН йде мова.

На 96-ій сторінці вони пишуть таке: «Частину членів ОУН, у порозумінні з Головним Проводом (такої назви ні ОУН під керівництвом Степана Бандери, ні ОУН під проводом полк. А. Мельника не вживали! — П. Т.), втягнуто до Верхшугу або до залог концтаборів, де вони виконували вартівничо-поліційну службу». Про безглуздя такого твердження може свідчити факт, що коли в 1941 р. і пізніше в Авшвіці (Освенцімі) та в інших німецьких концтаборах були ув'язнені визначні члени ОУН, то їх, нібито, стерегли поліційні відділи також із... членів ОУН, і то на доручення «Головного Проводу»...

Знаємо випадок, що українським політ'в'язням вдалося домовитися із вартовим з охорони в Авшвіці, родом з Буковини, який знав українську мову. Він за гроші погодився переслати листа «у світ» і слова дотримав. Це була інформація для Проводу ОУН на волі про деякі справи в Авшвіці, але вартовий не знав про призначення записки.

²³ «Московські вбивці Бандери перед судом». Збірка матеріалів за редакцією Данила Чайковського. Українське Видавництво в Мюнхені, 1965 р.

Можна припускати, що й польські в'язні шукали контактів із вартовими, які знали польську мову, шукали їх і в'язні інших національностей.

На тій же 96-ій сторінці, с ще одна вигадка. Щесняк і Шота випродували й такий наклеп: «Від імені Абвери зокрема інтенсивно діяв оберштурмфюрер СС Альфред Кольф, який особисто нав'язував стосунки з членами «Поліської Січі» Василя Сидора («Шелест») та з диверсантами (?) «Українського легіону» Романа Сушка».

Так Щесняк і Шота навіть не повірили своєму землякові з «Людової Польщі», Ришардові Тожецькому, який точно з'ясував, хто був організатором «Поліської Січі», коли вона виникла, хто її підтримував тощо²⁴.

Ришард Тожецький на 292-ій сторінці своєї праці згадує й Василя Сидора, але в зовсім іншому сенсі, ніж це безвідповідально зробили Щесняк і Шота. Організатор «Поліської Січі» Тарас Бульба-Боровець живе і він може пояснити генезу своєї військової формації, її існування та фінал.

Приписування Василеві Сидорові-Шелестові, полк. УПА, зв'язків з А. Кольфом та пов'язування його з «Поліською Січчю» — це чергова провокація Щесняка і Шоти, а одночасно свідoctво безмежного невігластва варшавських «експертів».

*

22-го червня 1941 року розпочалася війна гітлерівської Німеччини із сталінською Росією. Кожна грамотна людина знає, що під час війни першими займають міста і райони наступальні війська, а не якісь підрозділи чи групи. Вночі з 29-го на 30-го червня 1941 року німецькі війська з групи армій «Південь» зайняли Львів. З тими частинами Вермахту прийшла й «Дружина Українських Націоналістів» (ДУН), прозвана німцями «Нахтігаль», командиром якої був сотник Роман Шухевич.

Щесняк і Шота видно вірять, що постійно повторюваною брехнею, як засобом дезінформації, можна обдурити своїх читачів. Вони вперто йдуть шляхом провокації, визначеним московськими катебістами. На 104-ій сторінці кажуть, що український батальйон «Нахтігаль» і «боївки ОУН... випередили на 7 годин регулярні гітлерівські війська». А ось що пише наочний свідок Ярослав Стецько²⁵:

«Ми добилися до Львова зараз після вмаршу німецьких військ, а зокрема після нашої частини — ДУН («Нахтігаль»)...» А прислівник «після» аж ніяк не годиться із «7-годинним випередженням».

²⁴ Ришард Тожецькі: «Квестія українська в політиці III Жези (1933-1945)». Ксьонжка і ведза, Варшава, 1972 р.; стор. 223, 233, 256, 292, 294, 336 — Боровець-Бульба Тарас.

²⁵ Ярослав Стецько: «30 червня 1941 р.». Накладом ЛВУ, ООЧСУ і Української Видавничої Спілки в Лондоні, 1967, стор. 178-179.

Адже учасники тих подій краще знають і пам'ятають фрагменти, деталі й факти, ніж ті, що заповняють тепер сторінки своїх «історичних праць» примітивними фантазіями.

Коли мова про склад уряду відновленої Актом 30 червня 1941 року Української держави, то Щесняк і Шота »скомплектували« його мабуть з допомогою ворожки. А вона, видно, була химерна й злобна, бо наворожила їм таке: Міхал Русін — міністер фінансів, Степан Біляк — міністер внутрішніх справ, Захайкевіч (замість Загайкевич) — міністер справедливости, інші міністри — М. Надруга, Гробови і Крип'якевич (стор. 105). І так ворожка не тільки правди не сказала, а ще й прізвища перекрутила, бо Надруга — мабуть Надрага, Гробови — мабуть д-р Володимир Горбовий.

А як вона посміялась із Щесняка та Шоти свідчить факт, що в складі уряду Ярослава Стецька взагалі не було ні Русіна, ні Біляка, ні Загайкевича, ні Горбового, ні Надраги, ні Крип'якевича.

Ярослав Стецько, голова тодішнього уряду, у своїй праці »30 червня 1941 року« подає такий розподіл згаданих міністерських функцій: »Дипл. інж. Лларій Ольховий (безпартійний) — міністер фінансів, д-р Володимир Лисий (соціаліст-радикал) — міністер внутрішніх справ, д-р Юліян Федусевич — суддя апеляційного суду (безпартійний) — міністер справедливости« (стор. 226 і 227).

Щесняк і Шота назвали о. д-ра Івана Гриньоха — »О. Гринюком« (стор. 106) і зовсім фальшиво навітрили справу львівської радіостанції та участь і ролю Ганса Коха на Національних зборах 30-го червня 1941 року, що відбулися у Львові, в домі »Просвіти«.

Це тільки приклади, як варшавські автори з »Людової Польщі« пишуть »історію« — подають фальсифікати за правдиві документи, а вигадки-фантазії за факти.

На чуже замовлення

Щесняк і Шота живуть і працюють у сучасній комуністичній Польщі. Про Б. Щесняка не маємо біографічних даних, а про Веслава З. Шоту знаємо, що він у 1963 році вже був дипломованим майором²⁶. Можна думати, що вони люди середнього віку, з вищою освітою, тож і логічний висновок вимагає, щоб їхня книжка мала якщо не умовно об'єктивний характер, то принаймні речевий. А сталося — навпаки.

Чимало вже є документів, свідчень свідків (навіть в американському Конгресі), книжок та іншої літератури про масакру польських офіцерів у Катинському лісі, але сучасна Варшава, а разом з нею Щесняк і Шота мовчать. В них уста »на замку«, бо катинський масовий злочин — діло не німців, а Москви! Також і справа Вінниці, масові знищення польов'язнів під час війни з німцями, розстріли невинно засуджених, депортації, сьогоднішня терористично-гангстерська діяльність КГБ в Україні й у цілому т. зв. ССРСР — це »табу« для варшавських авторів.

²⁶) »Войскови пшегльонд гісторични«, ч. I, Варшава, 1963 р.

Яким інакшим, мужнім і чесним, виявився українець Святослав Караванський з Одеси, засуджений на 25 років ув'язнення за приналежність до ОУН, що вислав «клопотання» на адресу Спілки журналістів України, в якому писав²⁷:

»У Владімірській тюрмі 22-ий рік сидить Андресв — свідок міжнародної комісії, яка досліджувала справу Катинського лісу 1942 р. Свідчення Андресва лягли в основу висновків міжнародної комісії 1942 р., яка в масових розстрілах польських старшин обвинувачувала органи НКВД. Справа була переглянена ще раз і нове слідство відкинуло попередні висновки. Але чому така велика кара випала Андресву за неправдиві зізнання? 25 років в'язниці в окремій камері! Хіба неправдиве, вимушене свідчення вже такий страшний «воєнний» злочин, щоб людину замурувати в кам'яний мішок на 25 років?»

Очевидна річ, що С. Караванський мусів тут покористуватися езопівською мовсю, бо інакше його «клопотання» не дійшло б до адресата. Все ж український письменник, і то в концтаборі, бодай посередньо псрушив справу Катинського лісу.

Ми почали Катинським лісом тому, щоб показати, як Щесняк і Шота завжди бачать погане під чужим лісом, а не під свєім носом. Вони мають претенсії до українців, але свідомо замовчують злочини свого УБ і московського НКВД-КГБ, як ось Катинь, депортації, розстріли, терор і знущання над поневоленими народами і закріпаченими людьми.

У підрозділі «Нахтігаль» (стор. 108) Щесняк і Шота пишуть таке: «Саме у Львові відзначився виїнятково злочинними вчинками батальйси «Нахтігаль», який 4-го липня 1941 р. брав участь у масовій екстермінації польської інтелігенції».

І продовжують свою інсинуацію черговими фразами: «Арештування польських учених проведено на підставі списків, задалегідь виготовлених бандерівцями — колишніми студентами львівських навчальних закладів, про що свідчили прізвища професорів, які вже не жили, або неточні їхні передвоєнні адреси».

Не мавши жодних доказів на підтвердження своєї огидної інсинуації, вони для більшого «враження» доповнили її ще й таким «підсумком»: «Загально, «Нахтігаль» замордував тоді 51 особу — професорів і членів їх родин. Частина польських учених перед розстрілом зазнала рафінованих тортур і знущань».

На черговій (109-ій) сторінці додають, що члени «Нахтігально», мовляв, «арештували, а згодом замордували біля 100 польських студентів...» Завершують свою інсинуацію ще й провокативним твердженням, що «Нахтігаль», разом «з гітлерівцями», «замордував біля 3 тисячі польської інтелігенції у Львові».

Не подавши ні джерел, з яких вони брали такі відомості, ні свідків чи свідчень, Щесняк і Шота самі здемаскували себе як провокаторів,

27) «Лихо з розуму». Портрети двадцяти злочинців. Збірник матеріалів уклад Вячеслав Чорновіл. Париж 1967, стор. 327

зацитувавши далі (на 108-ій стор.) ствердження Ципріяна Савіцького: «Відділ СС я припровадив на подвір'я під числом 8 на вул. Арцішевській, — зізнавав Б. О. Гельтман...» А ДУН («Нахтігаль»), як відомо, був у складі «Вермахту» і нічого спільного з есесами не мав.

Із замордованих «51 професорів» Щесняк і Шота назвали тільки Тадеуша Бой-Желенського, Казімежа Ветуляні, Казімежа Бартля, хірурга д-ра Руффа, Антоні Ломницького, Тадеуша Островського і «кількадесят інших визначних представників польського наукового світу». І ні одного прізвища із «замордованих 100 студентів та »трьох тисяч польської інтелігенції«. Тут вони й до ворожки не пішли...

А тепер до джерел. Починаємо комуністичними, бо вони для Щесняка і Шоти найавторитетніші. Про смерть Тадеуша Бой-Желенського в УРЕ стверджено таке: «Розстріляний гітлерівцями»²⁸. Порівняймо, що пише й інший варшавський автор, також із «Людової» Польщі, Ришард Тожецький: «На території Галичини діяла створена Гайдріхом окрема група, відома не раз як «Райнгард»... Частиною цієї групи призначено завдання «Флюрберайнігунг», такою то евфемістичною назвою скреслено знищення небажаних гітлерівцям елементів на зайнятих землях. Концепційно це завдання визначили Гітлер і Гімлер, а основно розпрацював Гайдріх, якому ті частини безпосередньо підпорядковувалися»²⁹.

Далі, на підставі джерел, Р. Тожецький стверджує, що в Галичині відділи Айнзацгрупен припинили діяльність 1. X. 1941 року.

На 258-ій сторінці своєї праці Р. Тожецький зробив такі висновки: «Вони (ті відділи) вбили 25 професорів і доцентів вищих навчальних закладів у Львові. Проф. Бартля заарештували 2-го липня, інших професорів і доцентів 3-го і 4-го, а навіть 11-го липня. Згідно із зізнанням свідків, згадані виконавці перебували у Львові в час переїзду і тільки нечисленні з них залишилися як працівники Гестапо. Одним із головних організаторів вбивства був гавпштурмфюрер Крюгер, шеф Гестапо із Станиславова. В масових злочинах супроти польських інтелектуалістів брав участь і працівник Гестапо у Львові Кутшмани. Вони діяли в рамках групи Айнзацкоммандо, що бушувала в Галичині».

У Щесняка і Шоти є 51 професорів і «Нахтігаль», а в Тожецького — 25 професорів, Айнзацкоммандо і названі два головні німецькі злочинці. Щесняк і Шота подали дату розстрілу всіх «51 професорів» — 4-го липня 1941 р., а Тожецький зазначив, що декого з професорів заарештували щойно 11-го липня. Про проф. К. Бартля він пише таке: «Затримані вчені, за винятком проф. Бартля, загинули зараз після арештування. Прсф. К. Бартля страчено на наказ Гімлера 26-го або 27-го липня 1941 р.»³⁰.

28) Українська Радянська Енциклопедія (УРЕ), том 2-ий, стор. 10, Київ, 1960 р.

29) Ришард Тожецький: «Квестія українська в політиці III Жеси 1933-1945», Варшава 1972, стор. 257.

30) Там же, стор. 258.

Як бачимо, є великі різниці, і то істотні, між тим, що пишуть Щесняк і Шота, і тим, що пише Р. Тожецький. Аналогічні дані, як пише Р. Тожецький, подані також у паризькому журналі «Зешити гісторичне» (ч. 11, 1967 р., стор. 92-94) в праці Зигмунта Альберта «Замордування гітлерівцями 25 професорів вищих навчальних закладів у Львові в липні 1941 р.» та в «Пшегльонді лікарськім» (ч. 1, 1964 р.).

Не зважаючи на брак доказів та зізнань свідків, Р. Тожецький також згадує, але обережніше, справу «проскрипційних лист», що їх нібито ще перед війною Німеччини з ССРСР «приготували українські націоналісти» (?), і пише, що в деяких випадках під час арештування (польських учених, — П. Т.) «були українські перекладачі» (його цитована праця, стор. 258). Тут відразу насувається питання: на основі чого виникло твердження, що перекладачами були українці, а не фольксдойчі, раніше поляки, які прибули до Львова в перші дні війни? Невже українські перекладачі зверталися до польських професорів по-українськи, а до німців по-німецьки? Згадані перекладачі напевно говорили німецькою і польською мовами, тому окреслювання їх національності саме українською — очевидний абсурд. Хто ж тоді були перекладачі у Варшаві, Радомлю, Лодзі, Познані, Кракові, в малих польських містечках і селах — також українці? Це дуже легка до розгадання загадка, але тільки для того, хто керується об'єктивністю, а не польським шовінізмом і сліпою ненавистю до українців.

Поперше, Щесняк і Шота, частково і Р. Тожецький, всіх українців-некомуністів бачать крізь чорні окуляри. Подруге, вони начебто не знають, що як між поляками, так і між українцями були і є порядні, чесні люди, патріоти свого народу, а одночасно, як і в усіх інших народів, трапляються бандити, злодії, спекулянти, коляборанти і народні зрадники. В таких випадках про вартість людини не вирішує її національність, освіта чи професія.

*

Для доповнення картини, чим керувалися гітлерівці, арештуючи польських професорів, із яких 25 розстріляли, покористуємося твердженнями польського історика Владислава Побуг-Маліновського³¹.

Про московсько-советські заходи притягнути визначніших поляків до політичної і військової співпраці пишуть, між іншими, ген. Владислав Андерс («Без остатнього роздзялу», стор. 29, 30, 36-37), ген. В. Пшезьдзескі («Две розмови в Москве», «Вядомосьці», ч. 101, 1948), З. Богуш-Шишко («Червони сфінкс», стор. 97-98), а також є згадка в окремій праці «Збродня катиньська» (стор. 123, 427). Заходи Москви дали незначні наслідки, все ж до жовтня 1940 р. вона завербувала 15 польських офіцерів, з найактивнішим серед них підполковником З. Берлінгом на чолі. Їх, виєлімінуваних з-поміж багатотисячної маси полонених, перевиховували і вишколювали в комуністичному дусі, як

³¹ Владислав Побуг-Маліновскі: «Найновша гісторія політична Польскі, 1864-1945», том 3-ій, Лондон, 1960, стор. 157.

»майбутніх польських командирів червоних відділів«, і то під гаслом — »Червона Польща, як сімнадцята республіка Советського Союзу«. Відомий польський письменник Т. Вой-Желєнський не відмовився від запропонованої йому наїзниками катедри літератури у Львівському університеті, він — хоч і наголошував, що не піде на жодну політичну співпрацю з Росією, — дав свій підпис і під резолюцією, у якій польські письменники і мистці у Львові апробували факт московсько-советської окупації і визначили своє »позитивне ставлення« до совєтської влади. »Прикра тінь паде і на силуету проф. К. Бартеля, кількратного польського прем'єра; хоч нема жодних доказів про його тіснішу співпрацю із совєтським окупантом, проти чого він рішуче застерігався, проте у свосму ставленні до нього (окупанта) він зійшов на значно нижчий рівень, ніж цього вимагало його минуле«.

Як історичний факт треба згадати, що проф. К. Бартель увесь час жив у Львові в будинку (на кол. вулиці Набляка) українського політичного діяча, голови УНДО, депутата до варшавського сейму — д-ра Дмитра Левицького.

Кожна чесна людина з сгидою відвертається від бандитів-убивців, грабіжників і терористів, які з расових чи національних мотивів винищують цілі народи чи вбивають посидиноких людей. І тут нема різниці, хто вони — гітлерівці чи московські большевики. Але Щєсняк і Шота, навіть Тожецький, мають відвагу засуджувати тільки гітлерівців, натомість про злочини московських большевиків навіть не згадують.

Щєсняк і Шота підсувають читачам сугестію, що в перші місяці німецької окупації Львова (1941 року) німці розстрілювали і переслідували тільки поляків, а українців не чіпали.

Д-р Кость Паньківський, відомий противник ОУН, соціяліст з переконання, у своїй праці »Роки німецької окупації«³² з'ясовує тодішні умовини зовсім інакше. Покористуємося уривками і з цього ненаціоналістичного джерела (мову, стиль і правопис автора залишасмо не виправленими). Він пише:

»Повінь доносів на різних, майже поголовно невинних людей, зокрема депутатів різних рад, від сільських і міських знизу до верховної вгорі, з приводу діяльності за большевицьких часів, та акція гестапо проти ОУН під проводом Бандери — викликали надзвичайно численні арешти. За німців — як за большевиків — попасти було дуже легко, вийти часом дуже трудно. През. Левицький був тісно інстанцією, до якої, починаючи першими днями липня, йшли за допомогою не тільки свої, а й поляки і жиди« (стор. 18-19).

»Два інші народи, яких питомий тягар у Галичині, а зокрема у Львові, був дуже великий — поляки й жиди — створили також свої національні комітети. Вже в жовтні виринули спільні усім трьом на-

³² Кость Паньківський: »Роки німецької окупації«, Нью-Йорк, »Життя і мисль«, кн. 7, Нью-Йорк—Торонто, 1965 р.

родам і комітетам справи — піклування над в'язнями і творення жидівських «гетто». Приязні взаємини між комітетами мали забезпечити нам об'єднаний фронт супроти окупаційної влади» (стор. 20).

»Питання взаємин з поляками й жидами, як національними спільнотами, виринуло передо мною (д-ром К. Паньківським, — прим. П. Т.) вже у вересні. Уряд губернатора створив комітети для всіх трьох народів. Різниця між ними і нами була в тому, що наш був «незалежний крайовий», а їхні були зразу місцевими та підлягали своїм центральним у Кракові. Одночасно з натиском на мене, щоб починати діяльність, ішов натиск на поляків. Бізанц запрошував до себе різних польських діячів та намовляв їх прийняти головування. З жидами справа була простіша, бо їм доручено без розмов і переконувань створити Жидівську Раду (Юденрат). Тому вона була першим національним комітетом і почала працювати вже під кінець серпня» (стор. 63).

»Вже в першому числі органу управи (міста Львова, — прим. П. Т.) «Українські Щоденні Вісті» появилася в цій справі наступна «Об'ява»: «Наказую всім органам міліції і торговельних підприємств міста Львова організувати під крамницями одну чергу громадян. Самовільний поділ на черги по віроісповіданні чи національності забороняється. — Управа міста Львова» (стор. 64).

»Кандидата на голову польського комітету д-ра Леопольда Тешнара я зустрів в коридорі губернiального будинку біля кімнати Бізанца. Я був із Тешнаром навіть дуже добре знайомий, бо на протязі двох років перед вибухом війни був разом з ним членом дисциплінарного суду Палати Адвокатів» (стор. 65). «Тешнар — це був поважний адвокат, енергійний, живий мужчина у ранніх 50-их роках життя, колись комбатантський і сокільський діяч, але без питомого тим колам повiнізму. Його заступником став також колишній член адвокатського суду д-р Йосиф Гржесік, поважно старший від мене, понад 60 років, ставленник клерикальних кіл, зокрема довірений польського митрополита. Він став зв'язковим між нашими комітетами в усіх наших спільних справах. Тешнар відбув на пості голови всі роки німецької окупації. Гржесік помер літом 1942 р. на удар серця» (стор. 66).

»У Жидівській Раді голови мінялися часто. Бути головою — це був свого роду присуд смерти. І дійсно, всі голови, за винятком одного, загинули на пості насильною смертю» (стор. 66).

»Справами, які восени 1941 року звели разом представників трьох комітетів, було створення жидівського гетто у Львові й допомога в'язням. Ми всі дивилися тоді ще рожево на справи. Нікому з нас і на думку не приходило, що німці в такий брутальний спосіб будуть ліквідувати жидів. А вони переводили цю ліквідацію поступово, так підступно й підло, що і ми, і самі жиди, не уявляли собі докладно кінцевої мети цієї акції» (стор. 67).

Щесняк і Шота, навіть Р. Тожецький, приписують українцям «прогrom жидівського населення» у Львові 1-го липня 1941 року.

Така інсинуація спрепарована із явним наміром: розпалити ворожнечу між жидами і українцями. Це запозичена політична диверсія,

інспірована органами КПСС і КГБ. Адже Москва дуже клопочеться тепер «українсько-націоналістичним альянсом із сіоністами», а то й з маоїстами. Під час т. зв. детанту з Вашингтоном, їй незручно постійно повторяти фрази тільки про «альянс українських націоналістів з американськими капіталістами», і вона ставить наголос на «альянс» із сіоністами і маоїстами. Кожне зближення українців із жидами, як видно, загрозове для російсько-большевицьких шовіністів, червоних фашистів та імперіялістів, зокрема в Україні. А польський «ужонд безпеченьства» (УБ) здійснює директиви КГБ, що є джерелом різних антиукраїнських провокацій, не зважаючи на те, чи вони проникають варшавськими, празькими, будапештськими чи софійськими каналами.

А ось що пише про жидівські погроми д-р Кость Паньківський в цитованій уже книжці:

«Перші розпорядження у жидівських справах видала військова команда міста Львова в перших днях липня. Тоді жидам наказали носити окремі відзнаки, зірку Давида, на рамені. На початку липня були переведені погроми військом. В половині липня появилися вже також летючі команди, т. зв. зондеркомандо, які забрали поважне число визначних жидів. Це відбулося широким відгомном в усіх колах населення. Зокрема велике порушення викликало забрання колишнього довголітнього віцепрезидента Палати адвокатів д-ра Мойсея Догілевського, передового сіоністичного діяча, який чудом уникнув большевицького арештування і вивозу. У військового команданта міста та в д-ра Коха інтервеніювали тоді і голова Ради Сеньйорів президент Кость Левицький, і інші наші передові громадяни. Інтервенції не мали успіху. Всі, з ким говорили, заслонялися тим, що летючі команди підлягають начальству в Берліні і у Львові ніхто з німецьких урядових чинників не може нічого зробити» (стор. 78).

Тут маємо яснє з'ясовано, хто організував і влаштовував жидівські погроми — німецьке військо і гітлерівські «летючі команди».

Гітлерівсько-большевицьку війну, особливо зміну однієї окупантської влади на другу та гітлерівське гасло до розправи із «жидо-комуною» — використав кримінальний елемент з метою наживи і власного збагачення. Львів у 1941 році мав польсько-жидівську більшість населення, українці були меншістю. Шумовиння і кримінальний елемент це своєрідна інтернаціональна каста. Вістки про те, що в трьох львівських тюрмах — Бригідки, Лонцьке і Замарстинів — знайдено 4-7 тисяч замордованих енкаведистами в'язнів, долляли оливи до вогню. Німецьке військоове командування у жидівському питанні керувалося директивами націонал-соціалістичної гітлерівської партії. Антисемітизм пов'язано з антибольшевиством, почалися розправи гітлерівців із жидами, в якій брало участь і міське шумовиння³³. Але в ній ніколи не брали участі Дружини Українських Націоналістів³⁴.

33) Ярослав Стецько: «30 червня 1941 р.», Торонто, 1967, стор. 182-183.

34) Див. «Дружини Українських Націоналістів у 1941-1942 роках», Наша Книжковий Центр, ч. 13, 1953.

Щоб в'яснити справу ДУН, а зокрема його північного відділу («Нахтігаль»), очолюваного в 1941 році тодішнім сотником Романом Шухевичем, що одночасно був керівником Військової референтури ОУН, треба пригадати і справу тодішнього оберлейтенанта Т. Оберлендера, представника Вермахту. Коли по закінченні другої світової війни проф. Т. Оберлендер став федеральним міністром у Західній Німеччині, проти нього почали синхронізовану атаку Москва, Варшава, комуністична Східня Німеччина та їхні агентури. Наслідком цієї диверсійно-пасквільної кампанії було те, що німецькі судові органи вирішили перевірити всі обвинувачення проти проф. Т. Оберлендера та ДУН («Нахтігаль»), але не знайшли жодної їх вини і відкинули приписані їм «злочини» як зловорожі наклепи. Нікого з членів ДУН не судили, навіть жидівські кола не оскаржували будь-кого з них. І це доказ, що т. зв. Нахтігаль жодного злочину не вчинив, не брав й участі в анти-семітських розправах 1-го липня 1941 року чи в знищенні 25-ох польських учених.

«Львів — як пише К. Паньківський³⁵ — жив під враженням езекуції польських професорів високих шкіл уночі на 4-те липня 1941 р. і під враженням самовільних розправ різних частин у різних мундирах — із окремими вповні невинними громадянами усіх національностей. Мене зокрема прибила вістка про притримання мого шкільного колеги Степана Корецького. Його вибрали були, з приходом німців, начальником району у Винниках біля Львова, і він зовсім добре справлявся із своїми завданнями. В одному з перших днів серпня летючий відділ притримав його під замітом коляборації з большевиками, на донесення якогось, як твердили, поляка-фольксдойчера. Заки ми вспіли інтервеніювати у Бізанца і в СД, його вже без суду розстріляли» (стор. 69).

Цитовані уривки з книжки Костя Паньківського свідчать про складність тодішньої ситуації, але вони не підтверджують ганебних інсинуацій Щесняка і Шоти про участь «Нахтігаль» (ДУН) в будь-яких злочинах. Навпаки, доказують самовільні розправи німців у різних мундирах із невинними громадянами усіх національностей. Між ними було чимало українців, хоч Кость Паньківський не згадує про масові розстріли українців із СУЗ, які залишилися у Львові, напр., головного інженера львівської електривні та інших. Усе ж згадує (стор. 73) про розстріли українців у Львові — нотаря Василя Дякова, що дав «довідку» жидові, лікаря д-ра Воевідку в Станиславові, який не покинув своєї жінки-жидівки й сина і пішов разом з ними на смерть, про вбивство бандитами адвоката з Сянока Василя Блавацького, коли він відвідував свою жінку-жидівку біля Судової Вишні. За видання метрик жидам у Перемишлянах німці знищили о. Ковча. Адвоката д-ра Олексу Коссака і Миськова німці розстріляли, «відплачуючись» за

35) Кость Паньківський: «Роки німецької окупації», 1965 р., стор. 68-69.

вбивство членом ОУН берлінського гестапівця у Львові. В листопаді 1942 року німці застосували відплатну акцію «сто за одного» і в тюрмах Львова й Чорткова розстріляно сто українських політв'язнів, в тому й інж. Андрія П'ясецького, що був міністром лісництва в українському уряді Ярослава Стецька.

Щесняк і Шота, правдоподібно, сто розстріляних німцями українських політв'язнів записали на рахунок польських студентів, що їх нібито розстріляв «Нахтігаль».

Про намагання захистити жидів, і то в ситуації, коли навіть жидівська поліція гнала їх палицями на працю, до гетта і концтаборів, де їх чекала смерть, Кость Паньківський подає такі приклади:

«Пастирський лист до вірних митрополита А. Шептицького «Не вбивай» і його ж лист-протест до Гайнріха Гімлера, в якому митрополит писав: «що він, як священик, не може не боліти над поведінкою німецьких збройних сил і німецької поліції супроти мешканців краю, а в першу чергу жидів, над знущаннями і розстрілами людей без суду. Тому дозволяє собі звернути на це увагу, бо не знає, чи ці речі в Берліні дійсно відомі. Зате, як голова Церкви і духовний провідник своїх вірних, вважає своїм обов'язком просити, щоб української поліції, яка без вивнятку складається з його вірних, не вживати до акцій проти жидів»³⁶.

Далі автор пише, що й «Українські Комітети, і Окружні Комітети наші, в особистому тільки порозумінні й на власну відповідальність видавали декому довідки української національної приналежності, або жидам (мій колега з Аптекоуправління за большевицьких часів Мартин Лібесман), або дружинам українців жидівського роду (Софія Таранько, дружина нашого видавця Михайла). Приємно сказати, що ці наші довідки помогли та ні один випадок не був прозраджений і не потерпів ніхто ані з нашого боку, ані з боку жидів. Небезпека бути прозрадженим загрожувала з усіх боків. Траплялися випадки, що жиди, в надії заховати себе, видавали німцям своїх земляків. Робили ми, що могли, щоб приміщувати знайомих жидів на роботу, навіть і в самому комітеті. Працював у Львові, доки це було можливим, мій колега з австрійського війська Арнольд Фішер. Так само до часу працювали в УОК в Чорткові жінки наших колег-адвокатів: Стефанія Бук і Гелена Штернберг» (стор. 73).

А коли ще додати, що в Студитських монастирях врятувалися деякі жидівські рабини і діти, в УПА жидівські лікарі та інші фахівці, а в українських родинах жидівки й жидівські діти, то хоч це й не повна картина допомоги жидам, все ж вона віддзеркалює правдиву дійсність, яку тепер фальшують різні Щесняки і Шоти на доручення УБ і КГБ.

---

³⁶ К. Паньківський: «Роки німецької окупації», стор. 30.

Ендецькі методи Щесняка і Шота

Цей розділ почнемо довшою цитатою жидівсько-польського автора, що заховався під псевдонімом — Бартломей³⁷:

«Мої батьки — пише він — були передвосними комуністами. Для ясности — польськими комуністами жидівського походження» (стор. 4).

«Слабістю людського розуму є шукання аналогії. Зустрівшись із тоталітарною дійсністю, ми безраді, безсильні, шукаємо якоїсь ситуації, яка могла б вказати, як інші, в інший час, сприймали проблеми, подібні до наших. І саме тоді — в 68 році (1968 році, — прим. П. Т.) — я прочитав реляцію про зустріч Дмовський—Вітте в 1905 році; і тоді виринули з тіні обличчя акторів тодішніх подій: люди, яким було призначено в одному житті зазнати і найчорнішої безнадійности, і побачити біло-червоний прапор на королівському замку у Варшаві. Незалежність створила нову перспективу для мислення про орієнтації польської політики впродовж минулих двадцяти років. Було ясно, які дії ту незалежність зближували, а які віддалювали; яснішою стала суть спору про форму незалежности.

Що мене вдарило в розмові Дмовського з Вітте? Отож, польський політик заявляє російському прем'єрові, що революційні рухи в Польщі — діло прибулих із Росії жидів, що єдиним протизаходом є передання у Варшаві влади полякам, які самі прикортять діяльність соціялістичних боївок.

На чолі тих боївок стояв, очорнюваний і цькований ендецькими журналістами, Юзеф Пілсудський, найвиразніше знаряддя в руках російсько-жидівських агітаторів, без яких — як твердили ендецькі газети — полякам ніколи не спало б на думку боротися за незалежність і за суспільні реформи» (стор. 6).

Слово «ендеки» походить від назви партії польських шовіністів, расистів, концепційно зорієнтованої на Росію, — т. зв. «Народної демократії». Хоч ендецька партія наскрізь права, в переносному значенні

«ендецькими» расистами, шовіністами, з політичною орієнтацією на Москву, є і червоні фашисти Щесняк та Шота. Майже всі їхні «реляції» немов свосрідне повторення розмови Дмовського з російським прем'єром Вітте. Тільки там було обвинувачення жидів, а тут — українських патріотів із їх «боївками»; там рапортували російсько-царському прем'єрові, а Щесняк і Шота книжкою «Дрога до ніконд» звітують новим російсько-большевицьким червоним царям у Москві. Те, що згадана книжка появилася у Варшаві, зовсім не змінює її призначення.

37) «Культура», Париж, ч. 5 (332), 1975, стор. 4 і 6.

38) «Ожел Бяли», місячник, травень 1974 р., Лондон, «Служба дезінформації», стор. 14-18.

Там «козлом відпущення» були жиди, а в Щесняка і Шоти — «українські націоналісти», колись нібито пов'язані з німцями, а тепер з «американськими капіталістами», сіоністами, маоїстами тощо. Уривок із статті Бартломся — клясичний приклад денунціяції перед чужою владою, а книжка Щесняка та Шоти має виконати подібне завдання.

Щесняк і Шота знають з німецьких документів про те, що за посідання чи переховування зброї і вибухових матеріалів німці карали розстрілом. Такі закони зобов'язували всіх ненімців уже в перші години війни Німеччини з ССРСР. Не зважаючи на цей незаперечний факт, два варшавські автори, покликаючись на зізнання кол. генерала Вермахту д-ра Отта Корфеса в «Міттелюнгсблятт» (з листопада 1959 р.), приписують якимсь «людям Бандери» знищення у Золочеві 60-80 осіб. Тут мова про 10-12 осіб у цивільних убраннях, «які кидали гранати до рову...» І, мовляв, генерал «довідався від вояків СС, що це були люди Бандери».

Згадана подія нібито відбулася у Золочеві (в Щесняка і Шоти — він і «Золотів», стор. 110) 3-го липня 1941 року. Але все тут шите білими нитками, як видно з опису та якості свідків події. Золочів — місто і ледве чи в той час хтось там рив рови, в які «кидали гранати люди Бандери». Якщо так, ген. Вермахту О. Корфеса інформували есеси, то вони, видно, йому підлягали, бачили «цивільних з гранатами», але чомусь їх не арештували згідно з наказом їхнього «фюрера»... Іншими словами, вони власні злочини перекинули на «людей Бандери» і таке твердження сьогодні дуже вигідне червоним гітлерівцям...

Ендецьке цькування Щесняка і Шоти на українських націоналістів збігається тут із наклепом гітлерівських воєнних злочинців, що діяли згідно з директивами бюро «ХІ АДП»⁹⁸. Але варшавські автори настільки політично безграмотні, що черговою цитатою з промови Гітлера самі заперечили свою брехню про «бандерівців з гранатами», що їх нібито бачили есеси.

Ось цитата з промови Гітлера, взята з книжки «Дрога до ніконд»: «Залізним правом повинна стати засада — заявив Гітлер на нараді

вищих військових командирів у червні 1941 року — ніколи не допустити до того, щоб зброю носив будь-хто інший, крім німців... Тільки німець має право мати зброю, а не слов'янин — чех, козак, українець» (стор. 110-111).

Німецьку політику на окупованих землях України Щесняк і Шота загально правильно схарактеризували, хоч і тут відбилось їх протиукраїнське наставлення, зокрема ненависть до ОУН під проводом Степана Бандери. Автори згадують про вбивство німцями 1-го липня 1942 року «волинського обласного провідника Миколу Максимчука-Кардаша», про вбивство в Києві 25-го листопада 1942 року «члена Головного

Проводу і крайового провідника Дмитра Мирона», про смерть у гітлерівських концтаборах братів Степана Бандери — Олекси і Василя, про вбивство членами ОУН двох гестапівців та масові німецькі репресії (стор. 118-119).

Проте Щесняк і Шота замовчали факти антиукраїнських провокацій, що їх застосовував диверсійно-шпигунський московсько-большевицький загін на Волині під проводом полк. Д. Медведєва, зокрема група Н. Кузнецова. Замовчали і фізичну ліквідацію українських патріотів, членів УПА і ОУН, тактику советських партизанів, згідно з політикою Москви — «діли і пануй».

Кость Паньківський³⁹ зазначив так: «Бандерівці, зокрема їх тереновий провід у Німеччині, проводили між робітниками в Райху вже в 1942 р. акцію саботажів і дизерції». Арештування членів ОУН на території властивої Німеччини не обминули також і членів ОУН у Львові та інших містах. А це докази, що ОУН(б) на всіх теренах своєї дії вела власнопідметну політику, одверто протиставившись гітлерівській народобивчій політиці, застосованій як проти українців, так і проти інших народів.

Критику та інтерпретацію тактики ОУН під керівництвом полк. А. Мельника під час другої світової війни залишаємо тим, хто добре орієнтується у деталях діяльності тієї організації. Питання дивізії «Галичина» Щесняк і Шота також потрактували по-своєму. Вони зовсім не взяли до уваги причин та інтенцій тих українців, які пішли до дивізії, замовчали і тактику ОУН не допустити до того, щоб німці використали дивізію проти західних альянтів.

Справа Гути П'єняцької і джерела

Щесняк і Шота пишуть (стор. 127), що 27-го лютого 1944 року відділ дивізії «Галичина» знищив населення польського села Гута П'єняцька біля Бродів. Загинуло «біля 500 поляків».

Пскликаються тільки на акти Делегатури уряду (лондонського-екзильного, — П. Т.). Конфронтація джерел виявляє, що польське населення Гути П'єняцької було добре забезпечене легкою зброєю, навіть кулеметами, як база советських партизанів у тому ж районі. Але, до джерел⁴⁰:

Варшавські автори (стор. 152-153) пишуть так: «У лісах, розкинутих на південь і північний схід від Львова (Кам'янка Струмилова, Броди), в січні і лютому 1944 р. перебували групи і розлізавальні відділи великих українських (?) рейдових з'єднань, між ними і Сидора Ковняка (командир Петро Вершигора), Житомирської партизанської дивізії ім. Н. Щорса (відомої також як з'єднання С. Маліка), з'єднання партизанських кавалерійських відділів ген. М. Наумова, спеціальний волинський відділ із з'єднання полк. Д. Медведєва під командуванням Б. Крутікова та інші».

39) К. Паньківський: «Роки німецької окупації», Нью-Йорк—Торонто, 1955 р., стор. 151.

40) Підполк. м-р Мечислав Юхневіч: «З діяльності організаційно-бойової Гвардії людолюбів в обводзе львовскім».

А далі: »Розвідка команди округи АК (Армії Крайової, — П. Т.) в одному з повідомлень подас, що 8-го лютого 1944 року 12 км від Бродів »появився большевицький десант, який знищив цілу німецьку залого в одному з сіл, а згодом відійшов у напрямі Сокаля».

Скупчення совєтських партизанів у районі лісів біля Бродів не було випадкове. Верховне командування совєтської армії задалегідь планувало наступ, що згодом відбувся у т. зв. брідському кітлі. Одночасно на західноукраїнських землях діяла кремлівська агентура, яка в 1944 році виступала вже як »Організація партизанського руху західних областей України». Керівним її органом була Військова рада, яка робила заходи пов'язатися з ЦК КП(б) України та урядом УССР. Коли до Військової ради дійшли вістки, що в брідських лісах появились совєтські групи, десантні і партизанські з'єднання, вона 19-го лютого 1944 р. вислала зі Львова 14-особову групу »гвардійців» під проводом Й. Куриловича, щоб нав'язати з ними контакт. 20-го лютого Й. Курилович зустрів у селі Гута П'єняцька Б. Крутікова із »спеціального відділу Медведєва», два дні пізніше відбув розмову з Б. Коренєвським, командиром 9-го партизанського батальйону ім. Чкалова із з'єднання С. Маліка, а 7-го березня у селі Гута Брідська зустрівся із ген. Наумовим. Ще того самого дня комендант з'єднання партизанських кавалерійських відділів через радіо повідомив ЦК КП(б)У і уряд УССР про нав'язання контакту з агентурою — Військовою радою.

Мечислав Юхневич також розшифрував історію Гуті П'єняцької та інших польських сіл. Між іншим, він пише: »Гута П'єняцька, велике польське село (мало 488 постійних мешканців), подібно як інші польські села в тій околиці (між ними, Гута Брідська і Гута Верхобуська), розположене в лісах на схід від шосе Золочів—Броди, було добре зорганізоване, як сильна самооборонна станиця. На переломі 1943-1944 рр. в ній згромадилося польське населення з кільканадцяти навколишніх сіл брідського району (загально, біля 1,000 осіб), у яких від 28-го лютого до 22-го березня 1944 року українські націоналісти вчинили погроми. Станицею самооборони в Гуті П'єняцькій командував

Казімеж Войцеховський, вона була пов'язана з інспекторатом АК у Бродах, співпрацювала із золочівським партизанським відділом А. Кундіюса та з місцевими групами ГЛ (Гвардії людовей; — П. Т.), в тому і з брідською бойовою групою Б. Гидзіка. Із січня 1944 р. співпрацювала також із 9-им партизанським батальйоном ім. Чкалова та спеціальною групою Б. Крутікова. Приєднавши до себе кількадесят людей із самосборони, група Н. Крутікова перетворилася у великий партизанський відділ. Самооборона в Гуті П'єняцькій восени і взимку 1943-1944 років відбила кілька наступів сильних банд.(?) українських націоналістів. Проте вона не могла захистити себе від регулярних військових частин. Співпраця села із совєтськими партизанами викликала репресії окупанта. 27-го лютого 1944 р. Гуту П'єняцьку оточили підрозділи української дивізії СС »Галичина» і доценту спалили село, а кілька соток її мешканців... розстріляли або живими спалили».

У брідських лісах були відділи УПА, які зводили бої не тільки з советськими партизанами, а також із їхніми базами та поляками, які плянували реалізувати на західноукраїнських землях плян «Бужи», себто — повстання, щоб «приєднати» ті землі до Польщі. Мечислав Юхневіч, як бачимо, виявив не тільки куліси співпраці польського населення Гути П'сняцької із большевицькими партизанами, а й підкреслив, що саме ця співпраця була основною причиною знищення її населення.

Вуличне назовництво М. Юхневіча («банди» українських націоналістів) свідчить про його особисту некультурність.

Картину тодішньої дійсності подав також інший польський автор, Чеслав Мадайчик⁴¹.

З'ясовуючи причини «малої польсько-української війни» на Волині й у Галичині, Чеслав Мадайчик (стор. 473) підкреслює, що українські автсри тогочасних споминів обвинувачують поляків за співпрацю з большевицькими партизанами. Він пише: «Спочатку вбивства поляків на Волині траплялися спорадично, були викликані бажанням пімсти за вислугування німцям, а не раз були вимушені самим становищем тих, які виступали проти інтересів місцевого населення (адміністратори маєтків, лісові й дорожні службовці), або особистими поррахунками».

Далі (стор. 475) він стверджує, що не зважаючи на пересторогу крайової (польської, — П. Т.) делегатури, поляки пішли на службу в поліції, підпорядкованій німцям, і брали участь у репресійних акціях, себто в акціях т. зв. «збірної відповідальности, чим спричинилися до погіршення ситуації». Як відомо, більшість української поліції на Волині не хотіла вислугуватися німцям і пішла в ліс, до УПА.

Одночасно автор пише, що «поляки, в порозумінні із советською партизанкою, зверталися до німецької влади по допомогу, а отримавши зброю — не раз переходили до партизанів, вдаючи, що попали до них у неволю».

З оповідань деяких дивізійників, членів поліційного відділу, який разом з іншими німецькими поліційними частинами наступав на Гуту П'сняцьку, знаємо, що з вежі костьола їх засипали кулеметним вогнем. Опір місцевої польсько-советської бази був сильний, але вогнемети зробили своє — згоріли костьол і будинки, в бою впало жертвою зовсім невинне цивільне населення. Провокатори — советські партизани — «відійшли на задалегідь приготовані позиції», себто втекли, довідавшись від своєї розвідки, що до села наближаються німецькі поліційні війська, між якими були й частини пізніших вояків Першої дивізії «Галичина».

---

41) Чеслав Мадайчик: «Політика III Жеши в окупованей Польсце», том 1, Варшава 1970 р., Паньство́ве видавництво наукове.

Польське екзильне міністерство внутрішніх справ у Лондоні видавало (як «тасмні», «тільки для службового користування») за підписом міністра В. Баначека рапорти про «ситуацію на східніх землях»⁴². У числі 15/44 (стор. 24) є довша інформація про криваві події у Гуті П'єняцькій. Тут мова про німецькі частини, які спалили село. Вуличним стилем-лексиконом змальовано знищення польського населення, але зовсім промовчано те, про що пише Мечислав Юхневіч. Наїзд на Гуту П'єняцьку нібито викликала станиця української поліції у Підгірцях, яка повідомила, що в селі «переховують жидів, підтримують совєтських партизанів, мають зброю і т. п.». Далі читасмо таке: «Коли прибули українські СС-мани провести обшук, поляки... обстріляли їх», тоді їм на поміч прийшов більший відділ із Підгорець і почався бій. Загибло понад 500 поляків, урятувалося тільки 49 мешканців села. В той час у Гуті П'єняцькій було — як пише М. Юхневіч — біля 1,000 осіб, з них — згідно з рапортом польського екзильного міністерства внутрішніх справ у Лондоні — 500 загибло, 49 врятувалося, а що сталося з рештою? Відповіді нема. Натомість, міністер Владислав Баначек узав собі за «свідків» події найбільших злочинців. У «рапорти» сказано, що «5-го березня це бачив сильний відділ совєтських партизанів, який переходив через Гуту П'єняцьку». Так міністер В. Баначек покликав на свідків саме тих, які спровокували криваві події у Гуті П'єняцькій. Видно, що екзильного міністра в Лондоні нічого не навчили ні Катинь, ні заслання поляків, ні арештування вояків АК, добровільно розконспірованих перед большевицькою армією.

Не зважаючи на те, хто був автором звідомлень із західньоукраїнських земель, відповідальність за їх зміст, зокрема за їх «барокковий» стиль, спадає на міністра В. Баначека. На 27-ій сторінці цього звідомлення бачимо ще таке твердження: «Фактом є те, що німці загально дозволяли концентрацію, толерували польську самооборону, тут і там навіть давали полякам трохи зброї, амуніції і т. п. Коли мова про українців, то хоч безпально, хаотично і завжди запізно — до них застосовували не раз пацифікації, різні репресії, їх розстрілювали...»

Ми коротко передали різні польські голоси про події у Гуті П'єняцькій, що дуже різняться одні від одних у суттєвих справах. На жаль, не можемо покористуватися українськими матеріалами та з'ясуваннями, що саме привело до трагічного фіналу в Гуті П'єняцькій, бо їх нема або вони нам невідомі.

Зацікавлених причинами, які викликали «малу польсько-українську війну», відсиласмо до праці М. Шанковського⁴³. Крім цього, автор цього огляду також з'ясував тло і причини, які викликали польсько-український конфлікт⁴⁴.

Щесняк і Шота присвятили чимало уваги дивізії «Галичина». Загально їх навітлення негативне, тенденційне — під смак хлібодавців і комуністичної доктрини.

42) Міністерство справ вєвнєтшних, видзлєд сполєчнє — «Справозданє ситуациєнє з зем вєсходнєх», квєтєнь-травєнь 1944 р., Лондон.

43) Лев Шанковський: «Спогади Д. Шумука в світлі фактів», «Визвольний Шлях», кн. IV, 1975, розділ 16, стор. 431.

44) Див. Петро Терещук: «Нариси з найновішої історії». «Визвольний Шлях», кн. IX, 1960, стор. 987; кн. X, 1960, стор. 1155; кн. XI, 1960, стор. 1219; кн. XII, 1960, стор. 1337.

Одночасно вони, здійснюючи директиви «агітпропу» з 1973 року, за всяку ціну намагаються погіршити жидівсько-українські взаємини, тому постійно приписують українцям антисемітські вчинки, злочини, службу в німецьких концтаборах тощо. Про власних земляків-коляборантів, поляків-фольксдойців, гранатову поліцію, про співпрацю численних поляків із совєтськими партизанами і т. п. — навіть не згадують. Вони немов не читали споминів М. Куніцького, як його партизансько-більшевицький відділ, перебраний в мундири УПА, палив українські села, вбивав людей, розстрілював, а навіть живих закопував у землю. Грабіж українського населення провокаторами мала за завдання викликати в нього ненависть до вояків УПА і членів ОУН. Щесняк і Шота навіть не відважилися подати уривків із першого видання споминів М. Куніцького-«Мухи» і пояснити, чому в другому виданні всі ті деталі цензура викреслила?

Про збройне підпілля ОУН і УПА в 1943-1944 роках

В книжці «Дрога до ніконд» ніби досить об'єктивно наświetлено III-ій Надзвичайний Великий Збір ОУН, текст його постанов, плятформу УГВР, ставлення ОУН до формування дивізії «Галичина» (стор. 132-136) та тактику ОУН-УПА, хоч і тут Щесняк і Шота долляли свого дьогтю.

В них далі домінують докази їхнього незнання української мови, але вони нічого не зробили, щоб хтось із грамотніших виправив їм тексти.

Напр., на 133-ій сторінці своїх «ребусів» Щесняк і Шота згадують брошуру з 1946 року, відому також на Закерзонні, п. заг. «За що бореться Українська Повстанська Армія (УПА)?», але початок заголовку назвали — «За що береться...»

Покликаючись на працю Романа Ільницького (стор. 93), вони подали таких членів Проводу ОУН на Рідних землях у 1942 році: Микола

Лебець, о. д-р Іван Гриньох, Омелян Логун, Дарія Ребет, Ростислав Вєлошин, Дмитро Маївський, Микола Палідович, Іван Климів (Лєґєнда). Згідно з традицією своєї неграмотності, Маївського назвали — Маєвським, Дмитра Грицяя — Гріцасм і т. д. Дивно, що навіть варшавські автори допомагають мєскалям русифікувати українські прізвища.

Микола Лебець про початки УПА пише так⁴⁵: «... У грудні 1942 року Провід Організації видає наказ тереновому Проводові Волині переорганізувати існуючі вже дрібні збройні відділи та організувати широко розпляновану збройну самооборонну боротьбу українського народу. Ці збройні відділи діяли вже від літа 1942 р. за окремими завданнями. З кінцем грудня постала вже перша сотня УПА на Поліссі під командою сотенного Коробки-Перегійняка, який в 1943 році загинув як комендант тієї сотні в наступі на ворога» (стор. 21-22).

⁴⁵ Микола Лебець: «УПА», 1-ша частина, Німецька окупація. 1946 р., Зах. Німеччина.

Лев Шанковський з'ясовує початки УПА на Поліссі і Волині так: «Із рамени ОУН під керівництвом Степана Бандери, перші самооборонні відділи почав організувати Сергій Качинський-«Остап». Для підсилення цієї роботи відійшли на ПЗУЗ пор. Василь Івахів («Сонар», «Сом»), що був до цього часу командиром підпільної підстаршинської школи в Псморянах. Восени 1942 року з найкраще вишколених всяків самосборонних відділів ОУН під керівництвом Степана Бандери створено «Першу сотню УПА», якою командував пор. Іван Перегійняк («Довбешка», «Коробка»). Характеристичною ознакою цієї сотні був факт, що її командир і більшість бійців — це поліщуки»⁴⁶ (стор. 658).

Д-р Петро Мірчук у своїй книжці «Українська Повстанська Армія, 1942-1952 рр.»⁴⁷ повторяє тезу про те, що перший відділ УПА на Поліссі в жовтні 1942 року організував «Остап», військовий референт Крайового Проводу ОУН на ПЗУЗ. «Остап» — Сергій Качинський, син православного священика на Поліссі, колишній старшина польської армії (стор. 30). Згадуючи про Василя Сидора (стор. 232-233), автор пише, що він «у 1942 році виїжджає на Полісся й Волинь як уповноважений Проводу для простудіювання настроїв та політичного положення на тих теренах». Тут В. Сидор зустрівся із Сергієм Качинським, апробував його проєкт організувати збройні відділи УПА, а сам «переймає в свої руки керівництво в організуванні дальших відділів».

Д-р Петро Мірчук цитує також (стор. 316) «Святочний наказ Головного Командира УПА» з 14-го жовтня 1947 року. В ньому (наказі) ген. Роман Шухевич-Чупринка, нав'язавши до 5-річчя з дня зформування перших збройних відділів під керівництвом «Остапа», стверджує, що вони «дали початок новим формам визвольно-революційного руху — Українській Повстанчій Армії».

Ми свідомо зупинилися довше на генезі УПА, бо крім С. Качинського і І. Перегійняка в деяких авторів появляються ще прізвища Василя Івахова і Василя Сидора. У тексті Л. Шанковського є «відійшли», а згадується тільки прізвище В. Івахова. Це або «друкарський чортик», або випали з тексту прізвища інших осіб.

Щесняк і Шота, без покликання на джерело, повторили за д-ром П. Мірчуком вістку про поїздку Василя Сидора восени 1942 року на Полісся і Волинь (стор. 139).

46) «Історія українського війська, друге доповнене видання». Видавець Іван Тихтор. Вінніпег, Канада, 1953. Проф. Лев Шанковський: «Українська Повстанська Армія».

47) Петро Мірчук: «Українська Повстанська Армія, 1942-1952 рр.», Мюнхен, 1953 р.

У їхньому життєписі Романа Шухевича є деякі основні помилки. Так Щесняк і Шоти пишуть, що Роман Шухевич «зорганізував атентат на шкільного куратора С. Собінського», насправді 19-річний тоді Р. Шухевич був тільки одним із виконавців атентату, а не його організатором. На 142-ій сторінці вони кажуть, що Р. Шухевич у 1933 році «зорганізував напад на советський консулят у Львові», а разом із тим провокативно додають, що він, мовляв, «одночасно відбув військово-диверсійний вишкіл Абвери на території Німеччини». Маячінням Щесняка і Шоти ще не кінець, далі вони пишуть таке: «В 1934 р., після атентату на мін. Перацького, в рамках адміністративних репресій проти визначніших діячів ОУН, його (Р. Шухевича, — П. Т.) посадили в Березі Картузькій на 6 років» (стор. 142). Загально відомо, що в Березі Картузькій ніхто не був ув'язнений більше ніж один рік. Вистачить заглянути до актів Львівського процесу Степана Бандери і товаришів у 1936 році, щоб переконатися, що на тому процесі Романа Шухевича засуджено на 4 роки ув'язнення. Згідно із законом про амністію, йому зменшено вирок до 2-ох років.

Коли ж взяти до уваги обидві дати із життя Р. Шухевича, себто — 1934-ий рік (вивезення до Берези Картузької), і 1938-ий рік (звільнення із в'язниці), то й тоді будемо мати чотири роки, а не шість. Але видно, що в Щесняка і Шоти навіть з математикою не все гаразд. Згідно із свідченнями І. Бойка і В. Макара, Романа Шухевича забрали до Берези Картузької в липні 1934-го року, а в січні 1935-го року перевезли до в'язниці («Бригідки») у Львові. Відбувши кару, він вийшов на волю в 1937-му, а не в 1938-му році. Влітку 1938-го року перейшов кордон і подався на Карпатську Україну. Псевдонімом «Тур» ген. Роман Шухевич користувався тільки на Рідних землях, як голова Проводу ОУН, але варшавські автори пишуть, що в 1941 році він, «як майор «Тур», «зорганізував на боці німців Український легіон...» Навіть тодішня ранга Р. Шухевича неправдива, бо 1941 року він був капітаном (сотником), а не майором.

Роман Шухевич не був арештований німцями, в грудні 1942 року втік з-під конвою, напередодні арештування старшин ДУН. Неправдиве такж твердження Щесняка і Шоти (стор. 142), що Роман Шухевич був призначений німцями «комендантом Допоміжної української поліції, яка мала за завдання боротися проти советських партизанських відділів на Волині і Поліссі» (стор. 142). Комендантом ДУН на Білорусії (а не на Волині й Поліссі) був майор Є. Побігунний.

Українська Повстанська Армія (УПА) мала своє власне командування, а її вояки були переважно в уніформах. УПА — як збройне раг'я українського народу — воювала з окупантами на рідних землях, тому за злочини на українських землях відповідають наїзники-загарбники, а не оборонці волі й прав українського народу — ОУН, УПА та інші визвольні формації. Територія т. зв. Закерзоння — це також частина окупованих ворогом українських земель.

Щесняк і Шота в усіх українських справах підходять із позиції «старшого брата»-завойовника, тому й захищають акцію «В» («Вісла»), себто примусове виселення українського населення з його прадідівських земель і запроторення його в концтабори або на чужі території. Звичайно, переможці приписують переможеним різні злочини, що їх чинять вони самі. Комуністи, як правило, визнають визвольну боротьбу інших народів так довго, доки вона не звернена проти російсько-більшевицького тоталітаризму, ксломоніалізму й імперіялізму. Ось тому Щесняк і Шота очернюють полк. Василя Сидора («Шелеста»), мовляв, він «... був відповідальний за злочини відділів УПА і Служби Безпеки супроти польського населення» (стор. 142).

Мавши за мету очорнити УПА, вони всупереч історичним фактам і правді, брехливо пишуть, що в 1944 р. в УПА шукали захисту «німці з СС і Гестапо», а також «фашисти інших національностей», як ось «власівці з РОА», «глінківці» із Словаччини, які начебто «передали українським націоналістам законспіровані магазини із зброєю та амуніцією» (стор. 145).

Згідно з даними Армії Крайової (АК), на початку 1944 року УПА і боївки ОУН мали біля 40,000 людей (стор. 145).

Ксли в грудні 1942 р. на Поліссі оформилася перша сотня УПА, то в той час німці вже були знищили жидівське населення або загнали його в гетто. Проте Щесняк і Шота й тут провокативно пишуть, «що відділи УПА з самого початку своєї діяльності побороювали советських партизанів, мердували жидів і польське населення на західних землях України» (стор. 146). Ми вже писали про польсько-українську «малу війну», яку викликали своїми антиукраїнськими вчинками польські політичні кола, в тому й АК та 5,000 поляків, що служили в советських партизанських відділах на українських землях⁴⁸. Можемо висловити тільки побажання, щоб це була остання конфронтація між поляками і українцями. Однобічне трактування польсько-українських відносин, як це роблять Щесняк і Шота, приводить до однобічних фальшивих висновків, однаково шкідливих як для польського, так і українського народів.

Ришард Тожецький у цитованій праці (стор. 12) немов дав відповідь Щеснякові і Шоті про жидів і УПА. Він пише: «Цікаве те, що УПА для своїх цілей використовувала лікарів, стоматологів і санітарів євреїв». Далі він ширше порушив питання жидівсько-українських взаємин, використавши працю Ф. Фрідмана «Українсько-європейські (жіба, єврейські? — П. Т.) відносини в період гітлерівської окупації». Очевидно його власні міркування і коментарі вимагають окремого розгляду.

⁴⁸ Ришард Тожецький: Думки й міркування, «Наша культура», літ. додаток до української газети «Наше слово», ч. 2, Варшава 1973, стор. 18.

На 147-ій сторінці своєї книжки Щесняк і Шота «блиснули» черговою інсинуацією, мовляв, німці заплющували очі на те, як «націоналістичні агітатори» навіть на території Райху без перешкод вели «освідомлюючу» працю серед українських робітників, вивезених на примусову роботу до Німеччини, як побуджували ненависть до поляків (?), збирали гроші на розбудову УПА та на інші організаційні потреби.

Про те, як насправді «без перешкод» вели свою працю «націоналістичні агітатори» на терені Німеччини Микола Лебедь у своїй праці «УПА...»⁴⁹ пише так (стор. 21): «...Весною 1943 року в берлінській гестапівській катівні загинув Володимир Федак («Граб»), який відібрав собі життя отрутою, щоб не видати тайни. Друг Федак працював на зовнішньому відтинку і був провідним організатором та виховником українського робітництва, що запроторене силоміць на тяжкі роботи, не піддавалося окупантові, організувало навіть на чужому терені рішучий спротив». Того ж 1943 року гестапівці вбили заарештовану в Берліні 26-літню Галину Столяр⁵⁰. Десятки заарештованих у Берліні, Відні, Ганновері та в інших містах Німеччини членів ОУН заслали до німецьких концтаборів. Навіть за вбивство гестапівців у Львові на території Німеччини проведено масові арештування між членами ОУН.

Щесняк і Шота типичні наклепники. Згущуванням брудних вигадок намагаються знеславити УПА, пишуть, що кожному, хто відмовлявся іти до УПА — «загрожувала тільки одна кара: мученицька смерть» (стор. 150). І, нібито як приклад (у примітці), подають, що тільки в одній «місцевості Шепле на Волині 28 серпня 1943 р. вбито 12 молодих українців за відмову вступити в ряди УПА».

За дезертирство карають у кожній армії, а під час війни — дезертирів розстрілюють. Такі воєнні закони. Проте твердження, що за відмову вступити до УПА було знищено 12 молодих українців у селі Шепле на Волині — належить хіба до «пропаганди жахить», згідно з дезінформаційною тактикою КГБ і УБ. Щоб приховати власні чекістські злочини, їхні дезінформаційно-диверсійні центри роздувають вигадані, зфабриковані ними, нібито «факти» з діяльності народно-патріотичних рухів, зокрема визвольно-революційних організацій. Так з мухи роблять слона, фальшують підписи, документи і т. п.

З такого самого джерела походять і твердження Щесняка та Шоти, начебто ще перед війною з ССРСР у німців «відбули навчання і підготовку до диверсійної та шпигунської діяльності кілька соток українських фашистів (?). Після поразки Німеччини, більшість із них пішла працювати в розвідці УПА» (стор. 150).

49) Микола Лебедь: «УПА». 1-ша частина. Німецька окупація. Зах. Німеччина, 1946.

50) Zenovia Mosijchuk: "Ukrainian Women in the struggle for Freedom". Women's Association of Canadian League for the Liberation of Ukraine, Toronto, 1967.

Основні кадри Служби Безпеки (СБ) і польової жандармерії УПА склалися з вирощених в ОУН її членів, а співробітниками були й нечлени ОУН. Всі вони здобули знання і досвід у дуже складних умовах боротьби на українських землях із їх окупантами. Щесняк і Шота напевно знають, хоч мовчать, скільки поляків «пройшло навчання» у німців і їм служили, знають і те, скільки тих «завербованих» німцями поляків знищило польське підпілля, а скільки з них «перевербував» КГБ або УБ для здійснювання своїх розвідувально-диверсійних планів. Адже на протязі півстоліття у московсько-большевицьких розвідувальних і терористичних органах «відзначилося» чимало поляків (Держинський, К. Сверчевський, Радкевіч), як і т. зв. «попув» («виконуючих обов'язки поляків»), а співпрацювали з ними і Собесяк, і Куніцький, і навіть перший президент Людової Польщі Б. Берут. Сьогодні кількість польських «дипломатів»-пипигунів і відтягнутих з-за кордону їх співробітників підтверджує тезу про дуже близьке пов'язання розвідок Варшави і Москви.

В усіх народів, окупованих наїзниками, трапляються люди, яких окупанти використовують для брудної роботи. Поляки і українці тут не винятки.

В. Шота і А. Щесняк повинні також зацікавитися картотекою УБ, витягнути з архівів прізвища всіх співробітників КГБ та інших розвідувально-диверсійних органів Москви і відверто написати про це в другому томі «Дрогі до ніконд». Повинні правдиво відтворити історію, з'ясувати, чому збережено життя гітлерівському гавляйтерові Пруссії і катові українського народу Еріхеві Кохові, чийм агентом він був раніше і є тепер?

Обговорюючи діяльність розвідувальних органів УПА на т. зв. Закерзонні, Щесняк і Шота пишуть таке: «По війні працівники розвідки УПА розгорнули широку діяльність, яка мала за мету проникати до польської адміністративної влади, до демократичних і партійних організацій, і безпосередньо до війська та органів безпеки. Такі агенти, використовуючи ще не зміцнений апарат людової влади, не раз передавали цінні інформації розвідувальній централі УПА та іншим шпигунським осередкам» (стор. 151).

Шефом СБ на т. зв. Закерзонні був, як відомо, Петро Федорів, якого поляки стратили у Варшаві 1950 року.

Незнання деяких українських справ і української мови, навіть тенденцію авторів можна ще якось зрозуміти, але їх ідіотизмів і абсурдів виправдати ніяк не можна. До таких безглузвих вигадок належать твердження Щесняка і Шоти, що «бандерівські пропагандисти, вжую-

чись на своїх вчителях — з-під знаку свастики, публічно палили мельниківські щоденники і видавництва. До кольпортерів і читачів тих публікацій застосовували суворі тілесні кари» (стор. 155). Така провокація виразно вказує на те, що маємо діло з двома варшавськими люнатиками, які не подали ні одної назви «спаленого» мельниківського щоденника чи видавництва, ні одного прізвища «покараного» кольпортера чи читача, ні одного джерела їхнього сновиддя-маячіння.

Свої брудні інсинуації вони завершують ще твердженням, що ОУН і УПА уважали за «своїх ворогів» — «українців на схід від Збруча», «жидів», «мельниківців», УЦК, митрополита Шептицького, старше покоління на ЗУЗ і т. д. (стор. 155). Отже, маємо свідомо зфабриковану провокацію із лябораторії КГБ-УБ.

Із змісту про організаційну структуру УПА можна зовсім певно ствердити, що Щесняк і Шота користувалися працею д-ра Петра Мірчука «УПА», але джерела не подали. Тут також чимало безграмотних перекручень назв і прізвищ, ось хоч би тільки на одній 157-ій сторінці: П. ВО «Заграва» — «Заграва», П. ВО «Умань» — «Уршань», командир «Заграви» Сильвестер Затовканюк — «Затовка» («Пташка»)...

Цілу 161-шу сторінку своїх «ребусів» Щесняк і Шота присвятили «бульбівцям». Діяльність «бульбівців» вони змальовують найчорнішими фарбами, оскаржуючи їх за злочини проти жидів, поляків і... українців.

Про Тараса Бульбу-Боровця пишуть, що він «після вибуху німецько-советської війни добровільно вступив до організованого німцями поліційного батальйону в Сарнах», видавав газету «Гайдамак» (?), але в 1942 році «відмовив німцям послуху».

Професор Л. Шанковський подає, що «Тарас Бульба прибув на Волинь 1940 р., щоб організувати повстанський рух проти большевиків. У 1941 р., коли вибухла війна, от. Тарас Бульба організував військову формацію «Поліська Січ», що провадила воєнні операції в районі м. Олевська на східньому Поліссі»⁵¹.

Автор цих рядків не мириться ні з діяльністю, ні з поглядами Т. Бульби-Боровця, проте відкидає і викривлену варшавськими авторами інтерпретацію діяльності «бульбівців».

---

51) «Історія Українського Війська», видавець Іван Тиктор, Вінніпег, 1953, Канада: проф. Л. Шанковський: «УПА», стор. 659.

Становище польського екзильного уряду і підпілля до української проблеми

На 162-ій сторінці своїх «ребусів» («Дрога до ніконд») Щесняк і Шота не приховують того, що становище польського екзильного уряду в Лондоні до української проблеми було наскрізь негативне. Польський уряд в екзилі зобов'язав свою делегатуру і АК на території Польщі не відступати від «статус кво» з-перед 1939 року. Отже, західноукраїнські землі далі трактовано, як невід'ємну частину польської території і держави.

Згідно з такою польською політикою, територію «Західньої України охоплено структурою делегатури уряду і ЗВЗ-АК» (стор. 162), але ані делегатура уряду, ані головна команда АК не знайшли серед українців квіслінгів. З другого боку, делегатура уряду, як і польські політичні партії на ЗУЗ, «не допустили до себе жодного українського представника, не зважаючи на те, що українці становили тут більшість населення» (стор. 162). Можливо, що й не знайшли кандидатів з-поміж коляборантів.

Згідно з міжвоєнною традицією санаційного уряду, польський екзильний уряд, а на польських землях його делегатура — звели українське питання до департаменту внутрішніх справ, а радше навіть до його «Східнього бюро», створеного наприкінці 1941 р., вже під час німецько-советської війни. Це «Бюро» складалося з керівника, двох референтів, регіональних груп, ресортових комітетів та ланок, які мали спеціальні завдання, в тому й видавничі. Воно «опрацьовувало матеріали про український військовий потенціал і підготовку ОУН, висунувши постулат про необхідність організувати польську партизанку на східніх землях з метою оборони польського населення і т. п.» (стор. 162).

До 1943 року офіційальні кола делегатури уряду не оголошували своєї політики супроти західноукраїнських земель, щойно 15-го серпня 1943 року Крайова Політична Репрезентація зформулювала її так: «Непорущність східніх кордонів» і «урегулювання справ національних меншостей, згідно з принципами традиційної вільности та рівности прав і обов'язків» (стор. 163).

Щесняк і Шота пишуть, що аналогічне становище до цієї проблеми зайняли в березні 1944 р. Крайова Рада Єдности та різні польські політичні організації.

Тут треба пригадати, що на східноукраїнських землях поляки організували розвідувально-диверсійну мережу під криптонімом «Вахляж». Головна команда АК опрацювала аж три пляни повстань на території Польщі, а також на західноукраїнських землях, мавши за мету реалізувати кінцевий свій плян п. н. «Бужа», тому не можна дивуватись, що українці не чекали безчинно і висунули власну концепцію оборони.

Департамент внутрішніх справ відповідав колишньому польському міністерству внутрішніх справ, якому підлягала й польська поліція. Практично, українську проблему і тут зведено до ресорту, і в майбутніх планах екзильного уряду та його делегатури той же департамент мав займатися також і поліційними справами.

Польська делегатура у Львові навіть у назовництві далі вживала не історичної назви західноукраїнських земель, а колоніальної, штучно утвореної. При ній (делегатурі) створено «Суспільну раду східних земель», яка мала репрезентувати польську публічну опінію як про регіональну владу, так і про Східне бюро та Народовську раду. Широкою політичною діяльністю займалася також Команда АК Львівського обширу, що виникало з політичних аспірацій військових кіл і міцного поєднання військової проблематики з політичною на тих землях» (стор. 163).

Навіть із «Дрогі до ніконд» видно, що в ті роки польська політична думка не виходила поза рамки військово-поліційних операцій на західноукраїнських землях, цілковито ігноруючи політичні аспірації українців — жити у власній незалежній державі, на власній території.

На тему польських мілітарно-політичних плянів у роки другої світової війни щодо західноукраїнських, західнобілоруських і литовських земель є багата література і загально подані Щесняком та Шотою факти згідні з нею. Вони вчинили це свідомо, щоб — з одного боку — наголосити нібито «прогресивне» ставлення комуністів до питання західноукраїнських земель, а з другого — приховати всі їхні злочини: поневолення України, альянс Гітлера із Сталіном, торгування українськими землями, наслідком чого Москва відступила Польщі т. зв. Закарзоння, де споконвіку жило українське населення.

Такі питання невідгідні для Щесняка і Шоти, але збути їх мовчанкою також не могли, а вживанням інших «аргументів» можна повністю скомпромітуватися в обличчі історичної правди.

На 164-ій сторінці Щесняк і Шота пишуть, що українці знали про планування польського еміграційного уряду і його делегатури окупувати західноукраїнські землі, тому завзято поборювали намагання «відбудувати Польщу в передвоєнних кордонах».

І тут на увагу заслуговує таке ствердження: «Отже, зустрілися два протиставні погляди щодо майбутности українських земель на захід від Збруча. Жодна із сторін не хотіла поступитися. Під час війни уклад сил почав виразно йти на користь українців. Поляки, які жили на тих землях, були меншістю, не мали підтримки, яку перед війною давав їм уряд з цілим арсеналом засобів репресії і примусу. Політичний апарат делегатури і військові відділи АК були ослабі, щоб забезпечити їм допомогу» (стор. 164).

Висновок такий: чужоетнічна меншість на українських землях прагнула панувати над автохтонною більшістю, намагалася її поневолити і робила всі заходи, включно з військовими, щоб провести свій плян у діло.

В 1942-му році не було жодного Конгресу ОУН (стор. 164), натомість у квітні того ж року відбулася II Конференція ОУН. Щесняк і Шота зачитували уривок з мікрофільму польсько-комуністичного міністерства внутрішніх справ, у якому мова про постанови II Конференції ОУН у справі польсько-українських відносин:

»XXVI. Ставлення до поляків. Стоїмо за злагіднення польсько-українських відносин у сучасний момент міжнародної ситуації і війни на платформі самостійних держав і визнання та пошанування права українського народу на західноукраїнських землях. Одночасно продовжуємо боротьбу проти шовіністичних настроїв поляків та апетитів щодо західних українських земель, проти антиукраїнських інтриг та спроб поляків опанувати важливі ділянки господарсько-адміністративного апарату західноукраїнських земель, коштом відсторонення українців«⁵².

Взявши до уваги факт, що постанови II Конференції ОУН були внутрішніми рішеннями ОУН, вони зобов'язували не тільки Провід ОУН на рідних землях, а й усіх її членів. Так уже в 1942 році ОУН обстоювала злагіднення польсько-українських взаємин, наголосивши принцип, що кожен нарід має право на незалежність і самостійність. Як виразник прагнень українського народу в його боротьбі за незалежну державу, ОУН вимагала від поляків визнання та пошанування права українського народу на західноукраїнських землях, отже права на самостійні національні держави всіх народів, у тому українського і польського. Цьому перешкождали польські шовіністичні настрої, тому вона мусіла продовжувати боротьбу проти намагань поляків (делегатури їх екзильного уряду і АК) знову загарбати західноукраїнські землі.

Твердження Щесняка і Шоти, що «розбіжність польсько-українських поглядів у справі приналежності Західної України» була, на їх думку, «головною причиною... трагічних подій, які розігралися в 1943-1944 роках на Волині, Поліссі, в Східній Галичині (чи в той час була і Західна Галичина? — П. Т.) і на Холмщині», — спрощене, бо сама «розбіжність поглядів», без військово-політичного готування поляків до збройної анексії західноукраїнських земель, не була б привела до виникнення польсько-української «малої війни».

Польські і українські втрати

Втрати поляків у «малій» польсько-українській війні (1943-44 роки) не мають точного визначення у праці Щесняка і Шоти (стор. 169). Делегатура польського уряду подавала, що на Волині загинуло 15 тис.

⁵² Бібліотека Українського Підпільника: «ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 рр.», стор. 69-70. Збірка документів. Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів.

поляків. Щесняк і Шота оцінюють польські втрати на всіх українських землях, приблизно, від 60 до 80 тисяч, покликаючись на звітномлення АК делегатурі уряду. Різниця «від 60 до 80 тисяч» становить 20 тисяч, тому й автентичність цифр сумнівна.

Ришард Тожецький у своїй праці⁵³ (стор. 329) пише так: «У Львівському повіті українці й поляки мордували одні одних. Наприкінці червня німці вирішили дати полякам зброю, тоді винищувальна акція українських націоналістів перейшла райони над Сяном. Одночасно УПА посилила свою боротьбу на Волині й у Галичині. Це була чергова хвиля інтенсивних нападів УПА на польське населення і советсько-українську партизанку. В квітні 1944 року німці були змушені заатакувати відділи УПА, що бушували на стратегічних шляхах, до чого спричинилися і напади УПА на угорські війська в південній Галичині. В околиці Солотвини прийшло до серйозного бою німців з УПА. Німці заатакували також націоналістів в околицях Бережан».

На 330-ій сторінці своєї праці Ришард Тожецький згадує про авдієнцію польського політика Владислава Студніцького у львівського губернатора Вехтера. Студніцький заявив Вехтерові, що вбито 200 тисяч поляків, а Вехтер відповів, що — на його думку — кількість жертв сягає до 40 тисяч. Тоді присутній шеф СС і поліції підніс кількість убитих до 100 тисяч.

Далі Ришард Тожецький пише так: «Треба одночасно ствердити, що в результаті оборонно-відплатних боїв кількість жертв українського населення була також значна».

Ствердження Ришарда Тожецького свідчить про те, що й українці зазнали великих людських жертв не тільки в результаті «малої» польсько-української війни, а й також від німців, советських партизанів, угорців у Галичині, польського і советського підпілля та диверсійно-ліквідаційних груп. Дотепер втрати українського населення не підраховані, але вони напевне багатотисячні.

Коли порівняти цифру умовних польських втрат на українських землях із 200 тисячами поляглих і знищених німцями поляків під час Варшавського повстання, то вона значно менша від втрат у польській столиці.

Микола Лебедь, що виконував обов'язки голови Проводу ОУН на рідних землях до квітня 1943 року, в своїй праці «УПА» пише:

«Дуже дошкульним ударом для німецького скупанта був перехід в ряди УПА всієї української поліції і т. зв. шудманів на цілій Волині й Поліссі. Вони перейшли з повним вирядом і озброєнням й таким способом скріпили повстанські ряди. На їх місце німці запропонували полякам створити польську поліцію. Серед польської суспільности Волині знайшлося багато людей, засліплених історичною ненавистю до українського народу, які пішли на вислуги німцям. Інші поліційні відділи з польського елемента німці мобілізують у Ряшівщині й пере-

⁵³) Ryszard Torzecki: "Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933-1945". Książka i wiedza, Warszawa, 1972.

кидають їх на північно-західні українські землі для боротьби з українцями. З цих польських відділів німці створили окремі поліційні карні відділи, що вславилися найбільшими й найжорстокішими мордуваннями і грабунками українського населення.

Це найприкріші хвилини німецької окупації, коли німцям вдалося кинути поляків проти українського населення в той саме час, коли на польських землях проходив нещадний терор проти польського населення, і коли український нарід став до відкритої боротьби на два фронти. Історична ненависть поляків до українського народу збирала свої плоди. Коли мова про боротьбу з українським народом, то поляки пішли навіть на службу свого ворога. Перекинене попередніми урядами Польщі для колонізації українських теренів, виховуване в шовіністичесму дусі й у сліпій ненависті до всього, що українське, польське населення Волині й Полісся здавало тепер черговий раз свій іспит. До того ще треба згадати, що большевицькі партизанські відділи діставали повну поміч та інформації на польських колоніях про український самостійницький рух. Тому й немає в тім нічого дивного, що терпець народу урвався. Нарід, який віз тяжку боротьбу з німецькими й большевицькими наїзниками, не міг спокійно і зрівноважено приймати цю чергову акцію проти нього. Він перейшов до самооборони й розплачувався за всі віками наболілі кривди.

Щоб не допустити до стихійної масової протипольської акції і українсько-польської взаємної боротьби, що в той час була б корисною водночас як большевикам, так і німцям та послаблювала б головний фронт визвольної боротьби, Українська Повстанська Армія пробувала втягнути поляків до спільної боротьби проти німців і большевиків. Коли ж це не дало жодного успіху, УПА дала польському населенню наказ опустити українські терени Волині і Полісся» (стор. 26 і 27).

Польські публіцисти переважно промовчують генезу подій на Волині й Поліссі, а саме — ставлення поляків до автохтонного українського населення і політику попередніх польських урядів, що колонізували українські землі, зокрема ролю польської поліції. Все це разом привело до зайвого проливу крові. Ми свідомо зачитували твердження Миколи Лебедя-«Рубана», бо воно з українського боку кидає світло на тодішні сумні, а одночасно трагічні наслідками події.

Ришард Тожецький у цитованій його праці дає таке навітлення цієї справи:

»В червні 1943 р. німці намагалися мобілізувати поляків до своєї поліції (зокрема у Володимирському, Дубнівському повітах, у Ковні і Сарнах). Відозва делегата уряду в краю забороняла полякам брати участь у пацифікаціях українських сіл і місцевостей, що їх чинили гітлерівці. Треба виразно ствердити, що багато поляків із пімсти за помордованих брали участь не тільки в польських відплатно-оборонних акціях, а також в акціях поліційних. За ті вбивства заплатило і українське населення, зокрема сільське, знане із своїх націоналістичних настроїв. Особливо дуже потерпіло в різних відплатних акціях населення Люблінщини» (стор. 297).

Висновки М. Лебеда і Р. Тожецького загально збігаються, але мають різну інтерпретацію. Р. Тожецький навіть не згідний з К. Паньківським, який писав, що боротьбу на Волині розпочали поляки, які служили тут у німецькій поліції⁵⁴.

В 1973-му році Ришард Тожецький змінив свої погляди про кількість тасмних вбивств і пише таке⁵⁵:

»На мою думку, треба ще раз вернутися до проблем кількості тасмних вбивств у період від 1942-го до липня 1944-го року.

Хоч німці підтверджували числа (подані мною на основі польських звітів з тих років), одначе автор припускає, що величина обчислених польських втрат для Галичини надмірна і в дальших дослідях повинна бути уточнена або скорегована. В розмові з проф. П. Калениченком (Київ) я довідався, що українська сторона ще не має даних про втрати українського населення« (стор. 11).

Тепер П. М. Калениченко головний редактор «Українського історичного журналу» в Києві.

Там же Р. Тожецький порушив і питання про участь поляків у советських партизансько-агентурних загонах та з'єднаннях:

»Досить відомий факт, що в українському (?) радянському партизанському русі боролосся 5 тисяч поляків, а польські партизани лівіці отримали із складів Українського штабу партизанського руху до кінця 1944 року: 4,270 автоматів, 8,600 гвинтівок, 234 кулемети, 52 міномети, 132 протитанкових гранатомети і 120 тонн вибухових матеріалів. До того слід додати фахову допомогу, між іншим, зв'язківців« (стор. 10 і 11).

Таке підтвердження Р. Тожецьким співпраці поляків із диверсійно-більшевицькими партизанами на західноукраїнських землях дуже вимовне, бо доповняє причини «малої» польсько-української війни.

Микола Лебедь у згадуваній своїй праці «УПА» пише таке:

»Одначе поляки вели цілий час політику по суті третього окупанта, себто на кожному кроці старалися з допомогою як німців, так і большевицької партизанки винищувати й тероризувати український нарід. Поляки повели терористичну акцію проти українського населення на окраїнах українських етнографічних земель, а головно в Грубешівському, Холмському, Володавському й інших повітах лівого берега Бугу й Сяну. Цю акцію почали ще в 1942 р. нападами на села, вбивствами української інтелігенції, а в дальшому поголовним нищенням, паленням і мордуванням по українських селах. Жертвою їхніх акцій впало в 1942-1943 рр. понад 2,000 осіб. В 1944 році поляки перенесли свій терор також на цілість українських західніх земель Галичини, а головно на міста« (стор. 76).

54) К. Паньківський: «Роки німецької окупації», Нью-Йорк—Торонто, 1965, стор. 270-271.

55) «Наша культура» (додаток до української газети «Наше слово»), ч. 2 (178), 1973, Варшава. Ришард Тожецький: «Думки і міркування».

В розділі «Документальний матеріал» (праця М. Лебеда «УПА») вміщений «Комунікат» Проводу ОУН-самостійників-державників із жовтня 1943 р., головою якого вже був Роман Шухевич-«Тур». Цитуємо з нього цікавіші місця, як із своєрідного історичного документу:

«... Коли на прикордонних польсько-українських теренах німці приступили до виселювання місцевого населення і колонізування тих теренів німецьким елементом, частина польського елемента пішла по лінії найменшого опору і вістря своєї боротьби спрямувала не проти німців, а проти українців. Так прийшло до відомих мордувань українського населення на Холмщині і Грубешівщині.

Крім цього, деяка частина польського елемента (Волинь) стала прямо до послуг німецького окупанта та большевицьких агентурних груп у нищенні українців і їх культурного й матеріяльного дорібку. Перехід допоміжної української поліції зі зброєю у підпілля для оборони українського народу від німецького терору використало польське населення на Волині для того, щоб, зформувавши польські відділи допоміжної поліції, повести систематичний погром українського населення, що досі триває з непослабленою силою.

Це становило основне підґрунтя, на якому зродились події, що своїми формами і розмірами викликали страхіття, які потрясли до глибини народами українським і польським. Віджили історичні палі і сокири.

Той стан використовували і використовують всі ті зовнішні чинники (Москва і Берлін), які, заінтересовані в подавленні й поневоленні українського і польського народів, кинули їх на взаємну різню, щоб відвернути їхню увагу від їх основних цілей і завдань та від їх спільних ворогів — Москви і Берліну.

Як по одному, так і по другому, польському й українському боці, знайшлися елементи, що дали себе впрягти свідомо чи не свідомо до чужого воза і виконували роботу, яка, крім шкоди для національних інтересів власних народів, нічого іншого принести не може.

Провід ОУН самостійників-державників заявляє:

1. ОУН самостійників-державників неодноразово в своїх офіційних публікаціях займала становище до польського населення на українських землях та до українсько-польських відносин взагалі і своє негативне становище до тих форм боротьби, що їх згадані події виявляють.

2. Ні український нарід, ні Організація нічого спільного з тими масовими убивствами не мають.

3. Польсько-українська різня лежить сьогодні в інтересі Німеччини, а в першу чергу — в інтересі большевицької Москви, яка шляхом взаємного фізичного винищування українців і поляків змагає до тим легшого поневолення обох народів та заволодіння їхніми землями.

Провід ОУН самостійників-державників осуджує акти взаємних масових убивств, звідки вони не походили б, і взиває все українське громадянство бути чутким на ворожу інспірацію та дотримуватись постави, яку диктує інтерес національно-визвольних змагань українського народу.

Заразом Провід ОУН самостійників-державників апелює до польського населення здержатись від усяких форм протиукраїнських виступів та чинно їм протиставитися. Всі самочинні акти терору, звідки вони не походили б, Провід ОУН самостійників-державників уважатиме чужою агентурною роботою і буде їх рішучо поборювати» (стор. 116 і 117).

Цей «Комунікат» треба трактувати згідно з його змістом і він не вимагає окремих пояснень чи аналіз, бо становище ОУН тут ясне й одверто висловлене.

На 76-ій сторінці тієї ж праці М. Лебеда надрукований текст листівки ОУН «До українських поліцистів» із лютого 1944 року. Там, між іншим, є така пересторога:

«Довідуємося, що в останньому часі німці намагаються втягнути поліцистів-українців до придушування польського революційного руху на польських етнографічних землях. Поліцисти українці! Підносимо на тому місці твердий і рішучий голос перестороги. Не дайте себе втягнути в ганебне діло німецьких погромщиків. Не шукайте теж відплати в Польщі за боротьбу польської поліції на Волині, чи за вислужницьку роботу німцям поодиноких поляків на терені Західньої України».

Такі документи — наочний доказ, як ОУН трактувала справу польсько-української «різні», навіть давала рішучі перестороги українцям-поліцистам, щоб «не брали участі в «ганебному ділі».

Ми подали голоси поляків із «людової Польщі» про втрати поляків і українців у збройній конфронтації між ними. Одночасно ми свідомі того, що й українські документи не вичерпують порушеної теми. Все ж, залишивши набоці різні вигадки Щесняка і Шоти, документи і факти допомагають кожному об'єктивному читачеві краще зрозуміти тодішню незвичайну і складну ситуацію.

Битва московська карта

Щесняк і Шота завзято захищають агентурну діяльність промосковських коляборантів, тому варто перед обговоренням цієї теми зачитувати насамперед деякі уривки статей багатолітніх членів КПЗУ — Адріяна Гошовського і М. Щ. (Миколи Щирби).

Адріян Гошовський у статті «Не викривляти історичну правду»⁵⁶ розправився з наклепником та фальшивником історичної правди — В. Маланчуком. Він пише про минуле і про розколи в КПЗУ таке:

«А тепер же відомо, що вже заздалегідь до розколу в КПЗУ тісно спаяна фракція «воленародівців» (Зяць, Вальницький, Пелехатий,

⁵⁶ «Наша культура» (літературний та популярно-науковий місячний журнал, додаток до «Нашого слова»), ч. 4 (84), квітень 1965, Варшава.

Голінатий) взяла курс на розкол «Сельробу», діючи за вказівками людей, зв'язаних з Кагановичем, який, як пише тов. Теслюк, «3 травня 1927 р. усунув тодішнє керівництво КПЗУ від політичного керівництва «Сельробом». Це була політика, дальшого прицілу, щоб на чолі західньоукраїнського комуністичного руху поставити людей з непереборними до кінця москвофільськими настроями» (стор. 10).

До таких членів КПЗУ треба ще зарахувати москвофілів-колябо-рантів Хама, Я. Галана, що жив разом з Голінатим у Львові, та інших.

І А. Гошовський продовжує: «Після смерти Леніна в міру розвитку культу Сталіна методи переконування і доказу заступлено декретуванням і накидуванням читачеві таких чи інших поглядів, у залежності від потреб моменту... Але з таким упрощенням і вульгаризацією в оцінці ролі ЗУНР у боротьбі з агресивними збройними силами польської буржуазії, на яку дозволяв собі тов. В. Маланчук, погодитися ніяк не можна» (стор. 12).

Гостра відповідь комуніста Адріяна Гошовського В. Маланчукові стосується до його передмов у спогадах кол. членів КПЗУ п. з. «На чолі визвольної боротьби» та в книжці М. Волянюка і В. Маланчука п. з. «Поширення марксистсько-ленінських ідей на Західній Україні», виданої в 1960 році. Хоч А. Гошовський не називає безпосередньо В. Маланчука продовжувачем сталінських метод, проте підкресленням «ось з таких міркувань тов. В. Маланчук декретує...» посередньо вказує на сталінські методи В. Маланчука, нині своєрідного кремлівського Суслова в Києві.

У тому ж журналі («Наша культура») надрукована й полемічна стаття М. Щ. п. з. «Не по-ленінськи, товаришко Турлейська!» Це відповідь Марії Турлейській, яка у варшавському тижневику «Політика» (1945 р.) надрукувала статтю п. з. «У Львові, Вільні й Білостоці». М. Щ. пише, що в цій статті... «згадано про безправне й необґрунтоване висилання із Західньої України великої кількості поляків, в тому й комуністів та інших прогресивних діячів, до східніх областей» ССРСР.

Отже навіть комуністи — Марія Турлейська і Микола Щирба — підтверджують давновідомі факти про розправу Москви з неросійськими комуністами. Микола Щирба підняв ще одну справу. В 1965 році він писав:

«Друге застереження відноситься до класифікації тов. Турлейською злодіянь, про які вона згадує.

Ті, що їх, згідно з її словами, робили українці, вона назвала різною, а ті, що їх чинили німці — терором. Вийшло, що німці, точніше — гітлерівці, у Галичині не проводили жодної різни, а лише застосовували якийсь некривавий терор. Це аж ніяк не згідне з правдою і безпідставно вибілює гітлерівців. Доказувати цього конкретними фактами нема потреби, бо це таке очевидне і відоме, що не вимагає спеціальних доказів».

Голоси А. Гошовського, М. Щ. (Щирби) і М. Турлейської кидають світло на минуле, на політику декретів-директив імперського московського центру і ставлення на м'єсквофільські елементи — коляборантів та зрадників своїх народів.

Щесняк і Шота розпочали розділ «Союзники самооборони» (стор. 176-177) твердженням про те, що українці захищали поляків... від українців. На ЗУЗ було багато мішаних подруж, сімейних українсько-польських споріднень, латинників, які в побуті переважно користувалися українською мовою, але було й багато колоністів, осадників; зокрема в містах головні позиції займали поляки. Очевидно, що українці захищали льяояльних поляків від можливих помилок та від банд, що складалися з різних дезертирів, з кримінального елементу, із советських диверсійних відділів, які вбивали й поляків, щоб згодом перекинути свої злочини на ОУН і УПА.

Так, напр., з диверсійного загону полк. Дмитра Медведєва виділено окрему групу під командуванням советського партизана Крутікова, що мала за завдання продістатися у Львівський район. «По документах» відділ Крутікова називався «Спеціальною групою» українських націоналістів, що іде «на зв'язок по доручення». Дата на «документі» — 5-го січня 1944 р.⁵⁷

Група Крутікова, з тризубцями на шапках, просувалася у терен, одержавши від заступника політрука Стехова таку інструкцію: «Де треба, по селах забирайте підводи, харчові припаси...» (стор. 412). Саме вона, ця диверсійна советська група Крутікова, зіграла провокативну роль у польському селі Гута П'єняцька, Брідського району.

Це тільки один із прикладів диверсійної дії московських большевиків та їх вислужників, польських шовіністів, на західноукраїнських землях.

Щесняк і Шота подають (стор. 177) три приклади про анонімні вбивства — українського католицького священника о. Крушинського (з Бонєва біля Яворова) нібито за його «допомогу полякам», «директора шпиталю» у Львові, лікаря Олександра Подолінського (в них він — «Подалінський») нібито за його «лікування поляків», о. Шимінського з Рудник на Волині нібито за «відмову брати участь у нападі на польське село». В тому самому «ресстрі» згадують також про смерть агронома Ю. Соколовського.

Про випадки з о. Шимінським із Волині та о. Крушинським з Яворівщини не знаємо, але вони напевно відомі їхнім землякам, які живуть на еміграції. Два інші випадки — смерть лікаря Подолінського і агронома Соколовського — скопфронтуємо з іншим джерелом.

Кость Паньківський у своїй книжці⁵⁸ (стор. 279) пише так: «... У Калушчині коляпаківці (має бути ковпаківці, — П. Т.) розстріляли кільканадцять наших громадян; у вересні більша група українських підпільників зробила напад на карний табір будівельної служби під Сколем, частина тієї групи схопила у Гребенові під Сколем проф.

57) Дмитр Н. Медведєв, герой Советского Союза: «Сильные духом», Военное Издательство Военного Министерства Союза ССР, Москва, 1951.

58) Кость Паньківський: «Роки німецької окупації», Нью-Йорк—Торонто, 1965.

Медінституту д-ра Олександра Подолинського з жінкою, що була в його товаристві та з якою він, як казали, говорив по-польськи. Їх застрілили. В самому Скольому загинув студент Роман Билень. У Львові, на вулиці, бандерівці вбили інж. агронома Юрія Соколовського, члена ОУН групи Мельника. В Сокалі був у вересні невдалий замах на лядскомісара Йозефа Мюллера, який вийшов ціло, а загинув його український шофер. День за днем з усіх околиць приходили вістки про вбивства наших поліцистів».

Випадок із родиною Подолинських треба віднести до невияснених справ. Навіть Кость Паньківський, як видно, не знав його деталей, напр., якими документами користувалися Подолинські, як вони поставилися до підпільників тощо. Очевидно, що члени групи підпільників, які брали участь у розгромі карного табору під Сколем, родини Подолинських не знали і мусіла бути якась причина, яка привела до цього випадку.

Був чи не був інж. Юрій Соколовський членом ОУН групи Мельника, ми постаремося відтворити тодішню версію про його смерть у 1943 році. 4-го грудня 1942 р. у львівській гестапівській катівні загинув Крайовий провідник ОУН у 1939-41 роках та член Проводу ОУН Іван Климів-«Легенда». Юрія Соколовського обвинувачувано в тому, що він, як співробітник німецьких органів безпеки, допоміг схопити Івана Климова. Коли пам'ять автора цих рядків не підводить, то ця версія була в свій час з'ясована на письмі.

Підлещування Щесняка і Шоти в 1973 році до д-ра Подолинського і Юрія Соколовського — ще одна безглузда побрехенька.

Проте в їхній книжці «Дрога до ніконд» є і правдиві факти, коли мова про насаджування Москвою диверсійних груп на українських землях.

Ось їхні свідчення: «На Західній Україні після вибуху советсько-німецької війни, згідно з директивою Центрального комітету ВКП(б) і Ради народних комісарів, українські і польські антифашисти у багатьох випадках почали організувати спільні підпільні гуртки руху опору» (стор. 178). Сказано ясно, згідно з директивою Москви в Україні почалась організація агентурно-диверсійних партизанських груп.

Далі (стор. 178) Щесняк і Шота пишуть, що «на початку 1944 року існувало і діяло, крім інших, 15 великих польських партизанських відділів, в силі понад 7 тисяч вояків, які одержали зброю і виряд від українського партизанського штабу». Тожецький пише, що в совєтських партизанських відділах на Волині й Поліссі було 5 тисяч поляків, Щесняк і Шота подають понад 7 тисяч, різниці на 2 тисячі, себто стільки, скільки мало партизанське з'єднання С. Ковпака, пробиваючись у Карпати. Але річ не в числовій різниці, а в подаванні нібито фактів, які суперечать і правді, і логіці.

Вони хоч і назвали советські відділи та з'єднання, в яких були поляки, або навіть їх очолювали (як ось Юзеф Собесяк, Роберт Сагановський, Ян Бужинський, Міколай Куніцький та інші), проте зовсім замовчали участь поляків у шпигунсько-диверсійному відділі під командуванням старого чекіста Д. Медведєва.

Може й мимохить, Щесняк і Шота підтвердили, що не українці, а «польські комуністи» (стор. 180) створили в т. зв. «Галицьким дистрикті» керівництво Львівської округи ІЛ («Гвардії людової») з центрою у Львові. Восени ця «Гвардія людова» змінила свою назву на «Партизанський рух західних областей України». Щесняк і Шота хваляться, що польські москвофіли і кремлівські коляборанти своєю кількістю були на четвертому місці у совєтських партизансько-диверсійних групах на українських землях. А «польське населення (на ЗУЗ) всебічно допомагало совєтським партизанам, постачаючи одержу, харчі, служило зв'язковими», «провідниками по незваних дорогах» і «водних шляхах», «гостинно приймало їх на нічліг» і т. д. (стор. 180-181).

Натомість промовчали найголовніше — як творилися комуністичні групи на західноукраїнських землях, з чийої ініціативи і з кого? Дещо світла на це питання кидає підполковник Мечислав Юхневич у своїй не дуже то грамотній праці⁵⁹.

Насамперед зачитуємо ось яку його «саламаху» (стор. 112):

«Разом з гітлерівськими відділами прибули керівники українських націоналістів на чолі із Степаном Бандерою, Володимиром Кубійовичем, Андрієм Мельником, Ярославом Стецьком, які ще того самого дня проклямували т. зв. уряд «Самостійної України». На його чолі став Я. Стецько. «Уряд» цей протривав тільки до 11. 7. 1941 р. На доручення Берліну його розв'язали, а частину керівників, разом із Степаном Бандерою, арештували».

Далі (стор. 119) він стверджує, що в червні 1941 р. на західноукраїнських землях, «... в результаті швидкого просування німецьких військ, місцеві совєтські партійні органи не зуміли залишити у Львові та в інших місцевостях підпільних організацій, як це сталося на східних областях України і, частково, в Білорусії».

Також «лізніші намагання нав'язати контакти, що їх робили ЦК КП(б) України, партизанські штаби при фронтових і армійських командуваннях, а з половини 1942 р. український партизанський штаб, не дали результатів, не зважаючи на те, що через фронтову лінію вислалали літунським і сухопутнім шляхом багато десантних, організаційних і розпізнавальних груп. Тільки небагатьом групам удалося продістатися на територію Львівської, Дрогобицької, Станіславівської і Тернопільської областей, але і їх розгромили німці й вони не зуміли виконати своєї завдання. У склад окремих груп входили поляки, а навіть їх очолювали» (стор. 120).

Таких прикладів про висилання різними шляхами на українські землі агентурно-терористичних груп можна подати дуже багато. Вони тільки підтверджують факти про ганебну ролю москвофільсько-коляборантських елементів, не зважаючи на їх національність, расу, соціальне походження тощо. Злочинно імперська роля Москви чи її філій тут зовсім ясна.

⁵⁹) Ppłk. mgr Mieczysław Juchniewicz: "Z działalności organizacyjno-bojowej Gwardii Ludowej w obwodzie Lwowskim", PPR-GL, Warszawa.

Чергомі свідчення Юхневіча такі: »В 1941 р. до південно-західних районів України спрямовано кількасот комуністів, у тому, в липні 1941 р., і групу, якою керував секретар Глинянського районного комітету КП(б)У, Львівської області, П. Рюма; дещо пізніше групу на чолі з секретарем районного комітету КП(б)У м. Львова — Шуньком; 2-го серпня 22-особову групу під керівництвом Зайцева. Одначе жодній із тих груп не вдалося дістатися на територію Львівської області« (стор. 120).

»...На весні 1942 р. у Львівський район скинено десантну групу, яка складалася з польських комуністів на чолі з Антонієм Хмелевським (полк. »Діар«). Він сконтактувався з львівською групою Юзефа Кубіча (з Фронту польської патріотичної лівиці) та з братами Мечиславом і Тадеушом Бомбами. Щоб нав'язати контакти з керівництвом ППР, А. Хмелевський поїхав до Варшави, де попав до в'язниці« (стор. 120-121).

»На чолі іншої десантної групи був Збігнєв Голлянек, мешканець Львєва, кол. діяч організації »Жице«, підхорунжий ВП, учасник війни 1939 р., інтернований советською владою у вересні 1939 р., а звільнений в серпні 1941 р. після підписання 30 липня того ж року польсько-советської умови. Він добився до Львова, але тут його зрадив дозорець дому і згодом його розстріляли німці« (стор. 121).

На 131-ій сторінці М. Юхневіч пише таке: »Під час організування сіл у Самбірщині ми попали на сліди диверсійної організації, методи, основи і добір людей якої були ідентичні з нашими. Після довшого дослідження, ми прийшли до висновку, що це організація, якій початок дав советський десант. Її керівник наш давній товариш (поляк), відомий у терені активіст... Ця організація вже має ряд пов'язаних сіл у напрямі Перемишля, має і деякий бойовий дорібок, напр., знищення кооперативи і прострелення в'їта з села Рогізно. Послугується числовим шифром, має допомогу з повітря... В Дрогобиччині ми також попали на слід десантників. Колишній секретар комсомолу в цьому районі, знаний нашим хлопцям — теперішнім членам нашого комітету — два тижні тому почав розшукувати їх серед наших симпатиків«.

Ставка на москвофілів і колиборантів видна ще з таких стверджень М. Юхневіча: »В Самборі комуністи нав'язали контакти з кількома староукраїнськими інтелігентами« (москвофілами, — П. Т.), а в Товмачському районі »ком'ячейку організували два кол. члени КПЗУ, її секретарем був молодий учитель, комсомолець, під час большевицької окупації міліціонер, а навіть комендант »участка«, що відбув 6-місячний спеціальний курс у Києві« (стор. 131 і 132).

Приклади підтверджують факти про те, скільки ворожих елементів на українських землях вело протиукраїнську диверсійну роботу, щоб допомогти Москві поневолити і закріпачити український народ. З дру-

гого бску, свідчать про те, скільки треба було українських національних сил, щоб в тодішніх умовах протиставитись ворожим плянам і диверсіям та яких самооборонних заходів мусіли вжити ОУН і УПА, як захисники прав і волі українського народу.

»Рапорт ч. 2« керівництва львівської округи ГЛ («Гвардії людової») говорить про внутрішній моральний занепад і розклад комуністів. Ось основніші ствердження автора: »Дотеперішня праця в терені висунула ряд нових проблем: 1) своєрідна ідеологічна криза активу й далі головна перешкода, може й серйозніша, ніж ми думали досі, 2) друга перешкода — це вплив колишніх членів КПЗУ, які розчарувалися в СССР, тепер їхній тиск на нерішені елементи дуже великий, 3) брак довір'я до нашої (читай комуністичної, — П. Т.) партії« (стор. 130).

М. Юхневич приписує організацію комуністичного підпілля і партизанського руху в Галичині головно членам ЦК ППР (Польської робітничої партії), що мала централю у Варшаві, а зокрема польським комуністам, і шойно далі місцевим комуністам, кол. членам КПП, КПЗУ, ВКП(б), МОПР та іншим із середовища лівиці.

В 1946 році від імені Львівського обласного комітету виготовлено для М. Хрущова »Звідомлення з діяльності підпільних груп і партизанських відділів у Львівській області у період тимчасової німецької окупації« (від липня 1941-го до кінця 1944-го року). До цього »звідомлення« М. Юхневич висловив застереження, а зокрема до »точности поданих у ньому фактів і оцінок« (стор. 121).

Суперечка між варшавськими і московськими комуністами має для них принципове значення. Мечислав Юхневич та інші польські комуністичні діячі кажуть, що Польська робітничка партія (ППР) дала початок »Гвардії людовій« у Галичині, навіть мала свою обласну ППР-івську централю у Львові. Натомість »Звідомлення Львівського обласного комітету КП(б)У з 1946 року. заперечує факт утворення Львівського обласного комітету ППР, висунувши твердження, що: »... на базі розсварених підпільних груп, які влилися в одну організацію, восени 1942 р. створено підпільну диверсійну організацію »Гвардія Людова« (стор. 125).

Спір за первородність між варшавськими і московськими комуністами ЗУЗ нагадує ідеологічний конфлікт між маоїстами та ЦК КПСС.

Мечислав Юхневич згадує про конспіративну комуністичну групу польських залізничників, оформлену в липні 1941 р., яку в Галичині розгромили німці. Згодом польські комуністи зорганізували »Червону допомогу« (Червону допомогу). Восени 1941 р. колишні члени КПП і КПЗУ у Львові (переважно поляки) створили »Ініціативний комітет для боротьби з фашизмом«, а львівський лікар, поляк д-р Юзеф Кубіч, очолив групу лівих соціалістів.

На 124-ій сторінці М. Юхневич широко обгрунтовує, чому ППР у Варшаві вирішила відбудувати свою підпільну комуністичну мережу в Галичині. Його аргументи такі: »Тому, що ні ЦК КП(б)У, ні його обласні комітети не покликали до життя підпільної організації, ані не нав'язали контакту з »Великою землею« (себто з Москвою чи її ди-

версійними групами), виникла політична порожнеча». Далі йдуть адміністративні, економічні й організаційні «аргументи». Варшавські комуністи примирилися із гітлерівським адміністративним поділом та прилученням Галичини до ГГ, навіть використовували його, бо, мовляв, «територія, яка входила до складу ГГ, становила спільний адміністративний і економічний організм із польськими землями і була відокремлена кордоном від решти України». Згодом варшавська центральна ППР висунула ще один «аргумент»: «Керівництво ППР взяло до уваги й такий політичний аспект, як традиції конспіративної боротьби поляків і українців на землях Західної України в рамках КПЗУ, що діяла тут до 1938 року, щоб протиставитись «делегатурі уряду і її мілітарним організаціям, зокрема АК, для яких Львівський обшир був важливим відтинком діяльності».

Згадується також, що у «відділах самооборони, які підлягали інспекторатові АК Львівського обширу, згідно із станом на 7. 7. 1944 р., було 4,770 озброєних людей» (стор. 119).

Восени 1942 р. ППР зорганізувала у Львові обласний комітет під керівництвом Якуба Слівки. Зібрання відбулося у помешканні доцента д-ра Казімежа Белінського. Наприкінці лютого 1943 р. секретарем львівського обласного комітету ППР призначено поляка Антоні Полубяка, а уповноваженим ЦК ППР — Яна Куриловича. В жовтні 1943 р. створено обласне керівництво ГЛ, яке очолив поляк Александер Антоні Лещинський.

Між варшавськими і львівськими комуністами прийшло до зудару також і в справі західноукраїнських земель. Варшавські комуністи хотіли залишити це питання відкритим, а львівські комуністи заступали думку, що західноукраїнські землі повинні ввійти до складу всіх інших українських земель.

Мечислав Юхневич згадує й про те, що в керівництві ГЛ (а згодом Партизанського руху) були чужі агенти, як ось Леонтій Лапинський («Воровяк»), Антоні Петр, кол. начальник районної міліції в Раві Руській у 1940 р., «Львовіч», кол. советський полонений, якого в 1946 р. засуджено в СРСР на 26 років ув'язнення (стор. 155).

Щипце і про вбивства у Львівському та інших районах численних українських поліцаїв і «бандерівців», вчинені комуністами, згадує про напади комуністів, напр., у Винниках, на магазин зброї. Одночасно подає, що з рук «українських націоналістів» загинув комуніст Василь Якович Дорожко, кол. член КПЗУ, що його в 1942 р. ЦК КП(б)У вислав на ЗУЗ. Спочатку він працював як учитель в селі Туркотині, згодом сконтакувався з Іваном Головченком і почав організувати підпільну групу; загинув 24. 8. 1944 року. «Від кулі українського націоналіста» загинув у Львові 24. 7. 1944 р. Микола Дмитрович Березін із Волині. Він у 1942-1944 роках працював у львівській газівні інженером, був визначним членом диверсійно-комуністичних груп. Загинув також комендант комуністичної організації «Польска» в Надвірній — Гжесько Андрійович. В 1945 р. у Львові застрелено доц. д-ра З. Белінського, в помешканні якого відбувалися всі зібрання ГЛ, військові ради тощо.

Пригадка про перші роки окупації гітлерівцями України, сперта на праці М. Юхневича, допоможе зрозуміти куліси антиукраїнської диверсійно-злочинної дії комуністичних агентур і груп на ЗУЗ. Щесняк і Шота почали від діяльності комуністичних груп у Галичині з 1943-го року, не згадуючи про ППР, десантні групи та інші справи і факти, про які пише М. Юхневич.

Люди і справи

На 180-ій сторінці «Дрогі до ніконд» Щесняк і Шота порушили питання співпраці поляків із советсько-розвідувальним і диверсійно-терористичним відділом полк. Медведєва. Дивно, чому варшавські автори прізвище советського пслковника-чекіста взяли у знаки наведення. Адже Д. М. Медведєв — це справжнє прізвище автора споминів «Сильні духом» і «Це було під Рівним».

Щесняк і Шота згадують деяких поляків, які співпрацювали з масовим убивцею і провокатором М. Кузнєцовим, а саме — Мечислава Стефанського, Лідію і Марію Лісовських. Натомість промовчали Яна Камінського, Казімежа Домбровського, лісничого Владека, Казімежа Войцеховського, Вацлава Жигагла та інших. Біля прізвищ Лідії і Марії Лісовських зазначено, що їх «убили бандерівці вже після визволення». Ні року, ні обставин їхньої смерті не подали, тільки покликаються на книжку Р. Єгорова «Судді без тоги» (стор. 172-177), яка вийшла друком у Любліні 1963 року.

Український переклад споминів полк. Д. М. Медведєва «Сильні духом» появился у Львові 1955 р., себто 10 років після закінчення другої світової війни. Д. М. Медведєв у той час добре знав, що сталося з Валею Довгер — «фольксдойчеркою» з Білорусії і одночасно советською агенткою⁶⁰, Казімежом Войцеховським, який загинув в Гуті П'єницькій та про інших, а про Лідію і Марію Лісовських нічого не згадує. Виникає питання — чому?

Коли Валею Довгер німці допитували в Рівному, Золочеві й у Львові, вони вже знали про Павля Зібєрта—М.Кузнєцова, полк. Медведєва та інших советських агентів.

Лідія Лісовська за довересневої Польщі жила у Варшаві, з походження росіянка, вийшла заміж за польського офіцера, який попав у німецький полон. Не виключене, що вже тоді працювала для больше-

⁶⁰) Д. М. Медведєв: «Сильні духом», книжково-журнальне видавництво, Львів, 1955, стор. 410, 446 і 147.

вицької розвідки. Під час німецько-польської війни переїхала на Схід, а в 1940 р. у Львові була коханкою полковника НКВД Петрова, жінка якого жила на території ССР.

Коли ж вибухла німецько-совєтська війна, Лідія Лісовська переїхала до Рівного до своєї двоюрідної сестри Марії. Тут Л. Лісовська швидко нав'язала «знайомство» з німцями і дісталася як перекладач до табору совєтських полонених. Там саме готувалася втеча з табору полонених. Лідія Лісовська, знаючи російську мову, домовилася з одним совєтським офіцером, що він — як дістанеться до червоної армії або до партизанських відділів — перекаже, що Лідія живе в Рівному.

Коли М. Кузнєцов вперше зайшов до помешкання Лідії і її двоюрідної сестри Марії Мікатової, він покликався на Петрова. Лідія Лісовська приймала в себе різних німців, бо «ці знайомства рятують мене від мобілізації на німецьку каторгу», — казала вона совєтському партизанові Гнідюкові («Сильні духом», стор. 171).

В той час вона мала понад 30 років, середня на зріст, гарна блондинка, з густими косами. Її та двоюрідну сестру Марію Мікатову німці заарештували тоді, як і Валю Довгер. Лідія Лісовська, знаючи різних німців, відразу призналася до всього, виявила ролю Валі Довгер, М. Кузнєцова та всіх, кого тільки знала. Поінформувала німців і про приїзд Кузнєцова до Львова й навіть розшукувала за ним та іншими по вулицях міста.

Відступаючи на Захід німецька польова жандармерія звільнила Лідію Лісовську і Марію Мікатову, бо знала, що СМЕРШ чи НКВД-КГБ самі їх зліквідують. Так і сталося. Отже, не «бандерівці», а самі большевики розправились із двома польками, які служили їм, а згодом... заломилися.

Якби було інакше, то Д. М. Медведєв уже в 1955 р. не поминув би мовчанкою смерть своїх агентів з «рук бандерівців». Дотепер жодні совєтські джерела не згадують про будь-який процес у справі вбивства Лідії і її двоюрідної сестри — Марії. Не знаємо, яку версію подав Р. Єгоров, бо з поданої Щєснякам і Шотою примітки важко зорієнтуватися, що написав він, а що пишуть вони самі, іншими словами — чи версія про смерть Лісовських походить від Єгорова, чи від Щєсняка і Шоти?

Щєсняк і Шота на 277-ій і 278-ій сторінках своєї праці, покликаючись на акти Міністерства внутрішніх справ (Архів служби справедливості — АСС), Міністерства народної оборони і акти справи Петра Федорова-«Дальничка», пишуть про деяких «зв'язківців» з України і з-за кордону. Згадують Чижевського-«Деміда», Ярослава Мороза, Наталію «Бошук», «Долинку», Галину Лебедович та неназваних по прізвищах інших людей.

Пізно восени 1945 р. Степан Бандера і Микола Лебедь — пишуть вони, — прислали до Польщі Чижевського-«Деміда», що мав на завдан-

ня «змонтувати» кур'єрський шлях через Чехо-Словаччину до Польщі, а далі до УРСР. На початку січня 1946 р. він зустрівся на території надрайону «Бескид» з «Орланом», про якого відомо, що він «розкався» і живе в УССР (про це ми вже писали)⁶¹.

На процесі Б. Сташинського в Карльсруге виявилася і справа Івана Бисаги, як агента КГБ на території Західньої Німеччини. Агентурна рептилька «За велінням совісті» має дезінформаційно-диверсійне призначення. Тому виникає питання, чи зіставлення прізвищ агента КГБ Івана Бисаги (з кагебістським псевдонімом «Надійчин») із Василем Галасою-«Орланом» випадкове, а чи свідчить про їх спільну ролю?

А користування Щесняком і Шотою секретними матеріялами і документами з архівів польської розвідки і УБ свідчить про їхнє пов'язання із розвідувальними органами.

Далі Щесняк і Шота пишуть, що «Орлан», себто Василь Галаса, одержав інформації про контакти на тих шляхах і «дістав доручення повідомити Крайового провідника в Польщі і Головний Провід ОУН в УРСР про те, що він зробив» (стор. 276 і 277). Про Чижевського-«Деміда» в дописці сказано, що він «у період німецької окупації був інспектором (?) і членом ГВШ УПА», себто Головного Військового Штабу. Проте в жодних документах нема підтвердження, що Чижевський-«Демид» був членом ГВШ УПА, а Юрій Лопатинський («Шейк») був членом УГВР. «Демид» — кажуть згадані автори — зустрівся із «Дальничем» на Закерзонні, з яким полагодив справу перехідних пунктів через польсько-чеський кордон.

Вернувся до Чехо-Словаччини з Ю. Лопатинським, який у той час був на Закерзонні. «В лютому 1946 р. «Демид» вдруге прибув до Польщі. Тут сконтактувався з Д. Маївським («Косарем») — членом Головного Проводу ОУН, і Д. Грицаєм («Перебийносом») — шефом Головного Штабу УПА, які одержали завдання перейти з «Демидом» до американської окупаційної зони. Групу відпровадили до кордону «Стяг», «Дальнич», «Орест» і «Орлан», і вона відійшла через Чехо-Словаччину до призначеного місця. Біля австрійського кордону їх усіх заарештували чехо-словацькі органи безпеки. «Перебийніс» у в'язниці вчинив самогубство» (стор. 277).

Ось яку версію подали на сторінках «Дрогі до ніконд» Щесняк і Шота, покликаючись на архівні матеріяли АСС МОН. Неймовірно те, що в 1946 році згадану групу відпроваджували до кордону Крайовий провідник ОУН «Стяг» (Ярослав Старух), Крайовий шеф СБ «Дальнич» (Петро Федорів), головний командир УПА на Закерзонні «Орест» (Мирослав Онишкевич) і «Орлан» (Василь Галаса). Порівняння архівних матеріялів, збережених за кордонами України, з писаниною варшавських авторів напевно не підтвердять їхньої версії.

61) І. Бисага, В. Галаса: «За велінням совісті», Київ, УРСР. Видання агентурного Т-ва культурних зв'язків з українцями за кордоном, 1963 р.

Далі, на 277-ій сторінці, варшавські автори порушили справу Ярослава Мороза. Пишуть, що «в квітні 1946 р. він прибув до Польщі, як представник УГВР (?), з американської окупаційної зони. Поінформував «Орлана» про деконспірацію кур'єрської лінії через Чехо-Словаччину і доставив пошту від Бандери до Крайового Проводу в Польщі. Потім подався до Головного Проводу в УРСР і в поворотній дорозі загинув під Дрогобичем». В справі «смерти Ярослава Мороза під Дрогобичем» Щесняк і Шота покликаються на акти АСС МОН (№ 274/56/294, т. 1, стор. 87-88, справа П. Федорова), себто на «достовірні джерела».

Кагебістські видавці, які за кордонами України розповсюджують різні провокаційно-дезінформаційно-диверсійні рептильки, як ось «Терор на службі ЗЧ ОУН», писали про Я. Мороза ще в 1962 році, себто 11 років перед появою «Дрогі до ніконд». Залишаємо набоці все те, що брудне і наклепницьке, зачитуємо тільки таке твердження (стор. 12): «Мороз вернувся в Мюнхен з України... в 1962 р.», очевидно живим, хоч Щесняк і Шота «поховали» його під Дрогобичем ще 1946 року. У названій большевицькій рептильці є також мова про співпрацю Я. Мороза з німецькими органами безпеки і його смерть у Західній Німеччині.

Про того ж Ярослава Мороза маємо ще й таке свідчення⁶²: «У 1947 р. атентат на Провідника Степана Бандеру підготовляв агент Ярослав Мороз із доручення Київського МГБ. Завербувавши Мороза, МГБ вислало його до Німеччини, давши наказ замордувати Степана Бандеру таким способом, щоб підозріння убивства впало на противників революційної ОУН і створило враження, що атентат — це внутрішньо-українські порахунки. МГБ сподівалося, що таким способом зможе досягти подвійної мети: знищить Бандеру й спровокує з боку ОУН відплатну акцію у відношенні до її противників, себто викличе серед українців міжусобицю. На щастя, злочинний плян був завчасу розкритий членами ОУН».

Як бачимо, версія Щесняка і Шоти про діяльність Я. Мороза і його «смерть» присла, як миляна банька. Та чи тільки про Мороза?

Ярослав Мороз народився 1914 року, львів'янин. Жив із двома сестрами і матір'ю на вулиці Бема, бо в сім'ї існував трикутник. Батько жив окремо... Склавши екзамен зрілості як екстерніст перед вибухом війни, він студент юридичних наук — у 1938-му або на початку 1939-го року одружився. До 1939 року не був членом ОУН, хоч мав у ній багато знайомих. Був людиною влізливою, нестійкого характеру, отже добрий кандидат на висулжника для тих, хто зумів би піймати його в свої сіті.

Покійний вже Онуфрій Максимів, член ОУНм, розказував, що 1940 року в помешканні Ірини Мороз (у Львові), сестри Ярослава Мороза,

62) «Вбивці Бандери перед судом», Збірка матеріалів за редакцією Данила Чайковського, Українське Видавництво в Мюнхені, 1965, стор. 8.

відбувалася нарада Крайової Екзекутиви ОУН. На другий день після цієї наради більшовики провели арештування членів КЕ ОУН. Деяких заарештували пізніше.

Тоді до Кракова несподівано прибула Ірина Мороз із... чоловіком, а історія наради КЕ у її помешканні ще не була відома за кордоном. В Кракові в той час жив її рідний брат Ярослав Мороз, що мав якесь відношення, мабуть, до СД.

За німців Ірина Мороз розвелася з... чоловіком, бо він, мовляв, їй «не підходить». Із книжки «Вбивці С. Бандери перед судом» знаємо, що Ярослава Мороза завербували більшовицькі чекісти і вислали до Мюнхену, доручивши йому окремі завдання. Від однієї людини, яка знала про дальшу долю сім'ї Морозів, відомо, що більшовики насамперед були заарештували батька і матір Я. Мороза, згодом їх звільнили, але потім знову затримали як закладників, коли Я. Мороз пішов на Захід. Його жінку, Стефанію, примістили в Кисві, а за той час його «перевиховували» на агента. Жили в Києві разом з дитиною. Ірина Мороз працює для КГБ і всі її оберігаються.

Ярослав Мороз був зголосився до дивізії «Галичина», потім утік і хоч попав у руки німців як дезертир — його не розстріляли, як інших дезертирів, а тільки вислали до якогось табору. В Україну пішов не з якихось політичних причин, а тільки тому, щоб зустрітися із своєю жінкою та побачити дитину. Все інше в нього було на третьому пляні.

Ярослав Мороз мав посередньо на сумлінні смерть Григорія Галаджуна, члена ОУН, який працював у господарському секторі Організації та організував допомогу українським політв'язням. Він, знаючи Мороза, запропонував йому переховати у своїй хаті потрібну муку. Мороз радо погодився, запевнивши Галаджуна, що його хата повністю безпечна. Але коли віз із мукою під'їхав під його хату, відразу з'явилася німецька жандармерія, Г. Галаджуну ще вдалося втекти, а Я. Мороза «накрили». Проте його не заарештували, він виявив прізвище Галаджуна, за яким німці почали розшук.

Коли на кол. вулиці Сербській росіянка зробила донос до кримінальної поліції, що її коридорний співмешканець Г. Галаджун займається «чимось підозрілим», польська кримінальна поліція зробила наскок на помешкання Галаджуна і забрала радіоапарат, всі теми слідчих протоколів із Львівського процесу Степана Бандери і організаційну літературу. Галаджуна заарештувала й передала в руки львівського Гестапо. Доля Григорія Галаджуна відома — його розстріляли на пісках біля Винник.

А про куліси докторату Я. Мороза в Празі могли б розповісти ті, що в 1940-41 рр. жили в Кракові, зокрема той, хто писав для нього працю-дисертацію, як також ті, що його «екзаменували» в Празі. Для характеристики ментальності Я. Мороза можна подати факт, що він так довго не хрестив своєї дитини, доки не дістав титулу доктора, щоб вписати цей титул до метрики як батька дитини.

Подані тут доповнення з минулого до характеристики Я. Мороза, що «загинув під Дрогобичем», нібито як «представник УГВР», а в Мюнхені «воскрес» як агент кийвського МГБ — показують, як Щесняк і Шота спрощують або й фабрикують факти і події.

Далі автори «Дрогі до ніконд» пишуть, що «Орлан» очолював у Крайовому Проводі Закерзонського краю референтуру пропаганди і нібито загинув в бункері разом із Крайовим провідником «Стягом»-Ярославом Старухом 17-го вересня 1947 року (стор. 467). «Орлана» вони називають Василем Галаною, хоч справжнє його прізвище — Василь Галаса. «Орлан», як уже відомо нам із попередніх розділів цього огляду, живе і «продукується» в т. зв. УССР.

На 277-ій сторінці автори згадують ще якусь зв'язкову «Долінку» (хіба «Долинку»), яку, мовляв, «у травні 1946 р. Бандера вислав до Польщі. Вона, зустрівшись з «Орланом» у Перемиському районі, передала йому пошту і забрала від Крайового проводу... організаційні і розвідувальні матеріяли». Хто ця жінка — невідомо. Щесняк і Шота пишуть, що це був останній контакт Степана Бандери із «Стягом».

На тій же сторінці згадують також Наталію «Бошук» (Башук, — П. Т.), пишуть, що «Ярослав Старух восени 1946 р. сам пробував нав'язати контакт із Бандерою і Лебедем та вислати матеріяли за посередництвом Наталії Бошук, яка через Чехо-Словаччину їхала до свого чоловіка в Західній Німеччині. Розкриття зв'язкового пункту в Празі та її арештування знівечили ті спроби».

Про дію П. Федорова («Дальнич»), шефа СБ на Закерзонні, вони пишуть таке: «Дальнич», як шеф розвідки ОУН у Польщі, розпочав заходи, щоб нав'язати постійний контакт з американською амбасадой у Варшаві й за її посередництвом передавати матеріяли ОУН-УПА за кордон. У цьому ввесь час допомагала йому зв'язкова Галина Лебедович. В січні 1946 р. за її посередництвом «Дальнич» нав'язав згаданий контакт і вже в лютому переслав до американського військового аташе, командора-поручника Романа Мрозінського, організаційні матеріяли і літературу. Згодом «Дальнич» тричі переслав організаційні матеріяли, літературу і матеріяли для української преси за кордоном за посередництвом працівників американської амбасадати. Дотепер ще не стверджено, чи американська амбасада в Польщі передавала матеріяли ОУН, доставлені з-за кордону, «Стягові» і «Дальничеві» (стор. 277 і 278).

У примітці (стор. 278), покликаючись на архів АСС МОН і акти справи П. Федорова, зазначено, що «ті факти відбулися в жовтні і листопаді 1946-го та в червні 1947-го року. Українські матеріяли прийняли: заступник військового аташе, підполк. Джессі Франк, і працівник амбасадати М. Рассел».

Галину Лебедович заарештували того самого дня, що й «Дальнич» (Петра Федорова). Після багатолітнього ув'язнення, вона вийшла на

волю. Тепер живе в Чикаго (США) і могла б або заперечити, або доповнити чи вяснити деякі деталі різних справ.

Мертві вже не можуть свідчити

На стор. 184-189-их «Дрогі до ніконд» Щесняк і Шота драматизують деякі польські втрати в конфронтаціях з українськими відділами, фальшують польську визвольну боротьбу, бо на перше місце висувають комуністичну АЛ (Армію Людову) і советсько-польські відділи, а не АК та інші збройні формації. Всі злочини приписують українському населенню або мертвим полякам, які вже не можуть своїми свідченнями виявити правди.

Все ж є тут і такі «картини», що їх — для документації — треба витягнути на денне світло. Ось декілька фактів:

Вояки Батальйонів Хлопських (БХ) і Армії Крайової (АК) напали на станицю української поліції в Радимні, вбили її коменданта, «розгромили боївки українських націоналістів у Добковичах, Хошові й виконали кілька акцій на Засянні». Очевидно, жертвами тих «акцій» було українське населення. 9-го березня 1944 року відбувся бій у районі Сагриня, Грубешівського повіту, в якому українці, мовляв, зазнали великих утрат — понад 200 вбитих (стор. 185 і 186).

Щесняк і Шота свідомо обминають масові провокації і злочини польсько-советських відділів, що їх очолювали Куніцький, Собсяк, Станіслав Шелест, Роберт Сатановський, як і подібні чорні діла Армії Людової (АЛ) і Гвардії Людової (ГЛ), що були пов'язані з кремлівськими терористично-диверсійно-розвідувальними органами. Натомість усі злочини з польського боку перекидають на АК (Армію Крайову), НСЗ (Народове Сіли Збройне) і НОВ (Народова Організація Войскова).

Вони пишуть, «справді існують факти, що деякі відділи АК застосовували до українців засоби збірної відповідальности, але це були випадки поодинокі, загально засуджувані». Проте не подали жодних доказів, що ті «поодинокі випадки» розправ з українцями хтось «засуджував» із польського боку, отже, мабуть тих «засуджувань» і не було.

На рахунок НСЗ Щесняк і Шота записали такі злочини (стор. 186): «Криваві напади відділу «Яна» на українські села — найліпша ілюстрація. Польські терористичні групи, які підлягали Народовій (Народній) Військовій Організації чинили акти беззаконня, вбивств і грабунків супроти українського населення, зокрема на правому березі Сяну».

»7-го квітня 1945 р. банди «Ліса» і «Волиняка» вчинили терористичний напад на село Савків, вбили 15 українців і пограбували їхнє майно. Подібну акцію проведено на початку червня 1945 р. в селі Піскуровичі, Ярославського повіту, вбито біля 300 українців. До варвар-

ських дій, пояснюваних бажанням реваншу, згодом — уже після війни — вдалися й інші угруповання реакційного збройного підпілля. Так, напр., наприкінці 1945 року на українське село Павлокома (Березівського повіту) напала диверсійна група ВіН (Вольносьць і Неподлегльсьць, — П. Т.) під командуванням «Вацлава» і замордувала кількост осіб. Вершком діяльності НСЗ було потворне мордування мешканців села Верховини 6-го червня 1945 року. Шеф Поготівля спеціальної акції НСЗ на Люблінщині, «Зенон», у травні 1945 р. дав наказ провести терористичну акцію проти українського населення. Обрано село Верховини в Красноставському повіті. 1-го червня 1945 р. сконцентровано п'ять боївок НСЗ у лісах біля Рейовця — біля 250 осіб. До складу цієї терористичної групи входили боївки «Шарого», «Земсти», «Романа» і «Сокола». Керував нею, на доручення «Зенона», «Шари». Бандити, перебрані в мундири польської армії, увійшли в село й почали масову різню. Впродовж двох годин вони замордували 184 його мешканців, в тому 65 дітей нижче 11 років» (стор. 187 і 188).

Очевидно, цей кривавий реєстр неповний, але й він свідчить про те, якою брехливою є антиукраїнська пропаганда, мовляв, українці вбивали поляків, а не поляки українців. Така спрепарована брехня служить хіба для підкріплення «патріотизму» червоних чи білих польських шовіністів.

В роки другої світової війни пролито море зайвої польської і української крові. Мертві не будуть вже свідками, але ті, що залишилися живими повинні зрозуміти причину цього лиха та залишити своїм дітям і внукам відповідну науку. І поляки, і українці були жертвами загарбників, своїх імперіялістичних сусідів — москалів і німців. Потужність їх зростала коштом тих, що замість з'єднати свої сили проти спільних ворогів — були розсварені й вели взаємну «малу війну».

Розвал т. зв. ССРСР, останньої в світі колоніальної імперії, на національні суверенні держави поневолених народів можливий тоді, коли українці, поляки, білоруси, грузини, балтицькі та інші народи, що опинились у т. зв. ССРСР або в залізному обручі його впливів, створять один спільний визвольний фронт, визнавши взаємно право кожного з них на свою суверенну державу в етнографічних кордонах. Така необхідність існує сьогодні для zagrożених російсько-більшевицьким імперіялізмом народів, вона буде і завтра, коли відродиться німецький реваншизм байдуже під якими прапорами. Історія вчить, а факти це підтверджують, що кожна тоталітарна олігархія в колоніальній імперії вироджується і разом із нею паде і їхнє твориво. Така історична доля чекає і т. зв. ССРСР. А тоді що? Війна між його сусідами, чи спільний бльок для забезпечення відновлених суверенних держав?

Такі думки насуваються, коли гортаємо сторінки минулих і сучасних подій, між якими бачимо й причини конфліктів між поляками і українцями. А майбутнє ще важливіше ніж учорашнє!

Кілька прикладів з польської історії повинні допомогти Щеснякові і Шоті зрозуміти, що поневолені народи в боротьбі за своє визволення мають право творити бльоки проти окупантів і користуватися допомогою сторонніх сил, яка необхідна для їхнього визволення.

Зацітуємо тут основні думки про співпрацю підпільної ППС, Юзефа Пілсудського і Романа Дмовського з Японією в 1904 році⁶³:

«... Тому, що шлях через Відень не давав результатів, вирішено робити спроби в Лондоні, де від ППС винятково активними були Титус Філіповіч, Александер Маліновський і Станіслав Войцеховський (пізніший президент Річ Посполитої). Японським послом у Лондоні був визначний дипломат, віцеграф Тадасу Гаяші, якому Йодко-Наркевіч особисто запропонував творити польські легіони в Японії, розповсюджувати революційну літературу серед польських вояків, а також поінформував його про можливості диверсійної акції ППС у Східній Росії і в Сибіру».

»В характеристиці Пілсудського не раз підкреслювано, що він поєднував у собі численні прикмети романтика з умом реаліста, що досліджував складові елементи дійсності і, спираючись на докладному їх вивченні, робив остаточні висновки. Саме такі реалістичні прикмети має опрацьований Пілсудським — як шефом Військової референтури Центрального Робітничого Комітету — реферат, що зберігається в архіві Інституту Юзефа Пілсудського в Нью-Йорку. В ньому з'ясований плян і кошторис агентури для обсервування маршруту російської армії».

«... Розмова з ген. Мурату 15-го липня виявила, що Японія поставиться негативно до проєкту творити польський легіон, бо цього «не дозволяє японська конституція». Натомість, у принципі, прихильно поставиться до справи польських полонених, а зокрема до створення агентури. »Загальне враження — пише Філіповіч після тієї розмови — таке, що «нас цинять тут без порівняння більше, ніж Дмовського».

»Дмовський, що перебував тут від 10-го травня, вручив японцям 20-го липня меморіал, а 22-го виїхав із Японії...».

»Так, отже, спроба ППС нав'язати контакт з Японією не повелася. Без сумніву, на це значною мірою вплинуло з'ясування Дмовським ситуації у Польщі. Однак ППС стосунків із Японією не зірвала, вони обмежилися тільки доставлянням японцями зброї і вибухових матеріалів та їх транспортуванням до Польщі. Сам же Пілсудський не брав у цьому участі».

У праці Єнджеєвіча⁶⁴ є ще чотири розділи, які доповнюють обгово-

63) Jan Fryling: "J. Piłsudski, a wojna rosyjsko-japońska 1904". "Orzeł Biały", listopad 1974, No. 123/1270, Londyn.

64) Waclaw Jędrzejewicz: Sprawa «Wieczoru» (Józef Piłsudski a wojna rosyjsko-japońska 1904-1905). Instytut Literacki, Paryż, 1974.

рювану справу. Перший із них п. з. «Справа Ганнібала» говорить — згідно з матеріалами в Нью-йоркському Інституті Пілсудського — про спроби співпраці з японцями, що їх робив під час російсько-японської війни Вацлав Студніцький (псевдонім «Ганнібал»), а частинно і його брат Владислав (псевдонім «Вето»). У розділі «Зброя і динаміт» подані деталі про технічну і фінансову допомогу японців Польській Партії Соціалістичній у революційній акції у Польському Королівстві.

Ян Фрилінг зацітував опінію Снджеєвіча про ініціативу Пілсудського нав'язати співпрацю з японцями: «... це була від часу січневого повстання перша спроба поставити польську справу на міжнародній арені». І від себе додав таке: «Саме тому вона повинна бути записана в тривалій пам'яті».

Юзеф Пілсудський — пізніший голова польської держави і маршал, «батько» міжвоєнної Польської держави. Титус Філіповіч — пізніший амбасадор Польщі у Великій Британії, Станіслав Войцеховський — президент Польщі. Д-р Вітольд Йодко-Наркевіч зі Львова на доручення Й. Пілсудського написав ще 8-го лютого 1904 року листа до японського посла у Відні, у якому з'ясував важливу роллю Польщі, що її вона могла б відіграти під час війни Японії із царською Росією.

Роман Дмовський — ідеолог і лідер Польської Народної Демократії. ППС — як сама назва вказує — партія соціалістична. Але це не перешкоджало польським соціалістам в'язатися з японською, мікадівською, монархією, коли існувала така потреба для справи їхньої батьківщини.

Владислав Гомулка, промовляючи на I-му з'їзді костюшківців 12. 10. 1946 р. у Варшаві, між іншим, сказав таке: «1-ша дивізія зродилась на приязній нам советській землі, як перший зародок польської армії у Советському Союзі, з якої виросло сучасне польське військо. Батьком і матір'ю дивізії була Спілка Польських Патріотів. Умундирував і озброїв її, допоміг у її організуванні та вишколюванні уряд Советського Союзу» (стор. 9). Маршал Польщі, Маріян Спихальські, писав⁶⁵:

«Бригади і відділи АЛ (Армії Людової), підтримані советськими партизанськими відділами, на весні прибули з-за Бугу і розгорнули широку діяльність» (стор. 22). «Це було можливе тому, що — згідно з програмою ППР — ця боротьба творила одну органічну цілість з боротьбою головної антигітлерівської коаліції народів (?) Советського Союзу, звідки пливла допомога для польського народу (?) у його боротьбі» (стор. 24).

Ось тільки в кількох цитатах із польських джерел масмо факти про чужу допомогу полякам — про зброю і динаміт, агентуру, співпрацю, обмундирування, «єдність» з ССРСР, вишкіл і т. д. Отже, коли полякам — соціалістам, ендекам, комуністам чи просто коляборантам — вільно було пов'язувати себе із сторонніми державами і одержувати від них

65) "Wojskowy przegląd Historyczny", No. 3/4, rok VIII, Warszawa, 1963.

різнманітну допомогу, то українцям навпаки — за будь-які контакти із сторонніми силами пришивають ярлик «агентури». Що ж, логіка Щесняка і Шоти інша від логіки нормальних людей.

Чому, напр., УВО, в керівних органах якої були такі соціалісти-радикали, як О. Навроцький, інж. Я. Індишевський, М. Матчак, а далі К. Коберський, О. Павлів та інші, не мала права співпрацювати з литовцями, ваймарською Німеччиною, Абверою, шукати зв'язків у Празі, мати резидентів у США, Канаді та у Великій Британії? Чому ОУН і УПА не мали права шукати підтримки в інших народів під час другої світової війни, вести розмови з представниками польського національного підпілля, з антигітлерівськими угорцями і румунами, готувати людей для зв'язків і пробувати пов'язатись з альянтами? Наприклад, одним із кандидатів на виїзд до Лондону (на розмови з англійцями) був кол. віцемаршал польського сейму Василь Мудрий. Був також плян вислати до Туреччини турколога Михайла Бриньовського.

Коли польському комуністичному режимові вільно «співпрацювати» з ССРСР, а Щеснякові і Шоті дозволено користуватися секретними архівами УБ та інших органів безпеки, то чому ж ОУН не вільно шукати союзників у колах західних держав, між народами Азії і Африки з метою зміцнити й поширити фронт боротьби з російсько-більшевицьким імперіялізмом, поневолювачем української та інших націй у т. зв. ССРСР?

Микола Лебедь у своїй книжці «УПА» (стор. 73) пише таке: «... Команда УПА була видала гострий наказ, що за всякі розмови чи переговори з німцями буде карати польовим судом. Суд застосовано у двох випадках. Дня 7-го березня 1944-го року наказом Команди УПА-Північ Військової Польовий Суд засудив на кару смерти за переговори з німцями курінного Порфіра Антонюка-Сосенка-Кліща. Присуд виконано».

Далі (стор. 74) автор пише: «У Великодню суботу цього ж року, з наказу Головної Команди УПА, був розстріляний, перед зібраною до наказу сотнею, її сотенний Орел (псевдонім) на терені Кам'янки Струмислової, Львівської області, за зговорення з крайсгавтманом Нерінгом і перепровадження за його згодою протипольських акцій».

Конфронтація документальних матеріалів — польських і українських — кидає світло на минуле і сучасне. Це потрібне, щоб ще раз псказати Щеснякові і Шоті їх подвійну «логіку», застосовану до таких самих чи подібних подій в історії польського і українського народів.

Розділ «Стосунки німецько-бандерівські у першій половині 1944 р.» (стор. 193-198) Щесняк і Шота присвятили «розмовам представників ОУН з німцями». З представників ОУН вони назвали тільки «Гарасимовського», себто покористувалися псевдонімом, запозиченим із советських провокаційних рептілок та антиукраїнських публікацій. Названі німці («представники») вже не можуть бути свідками цієї «роз-

мови», бо вони або загинули від куль під час чи після другої світової війни, або вже померли. Псевдоаргументи не однозначні з фактами. Щесняк і Шота самі відчули слабе місце у своїх намаганнях фальшувати діяльність ОУН і УПА, тому далі (стор. 194) написали таке: «У перші дні квітня 1944 р. відбулася у Львові чергова конференція представників Вермахту з представниками УПА. До повного порозуміння не дійшло, бо німці вимагали цілковитого підпорядкування УПА командуванню німецької армії і негайно розпочати диверсійну діяльність на тилах совєтських фронтів».

Тут не названо ані одного учасника цієї «конференції», бо автори знають, що кожна вигадка найбезпечніша тоді, коли вона анонімна. Назвавши поіменно вигаданих «учасників» можна скомпромітуватися. Може хтось із них ще живе і заперечить їхню брехню, або є ще компетентні люди, які здемаскують зфабриковану легенду авторів «Дрогі до ніконд».

Хто ж із вникливих читачів може повірити, що Вермахт у квітні 1944 року міг ставити представникам УПА такі ідіотські домагання, коли червона армія в той час уже була біля кордонів Румунії і передгір'я Карпат?

На питання Щесняка і Шоти, чому ОУН не застрілила проф. В. Кубійовича, не ліквідувала українських поліцаїв, чому УПА приймала у свої ряди дезертирів з дивізії «Галичина» тощо, можна відповісти їм подібним запитанням. Наприклад, чому Армія Людова і Гвардія Людова не вбили лідерів польських допомогових комітетів, не ліквідували членів «гранатової поліції», чому приймали в свої ряди німецьких дезертирів, власовців, дезертирів із різних «Ост»-легіонів тощо? Коли варшавські автори такі «принципові», то повинні насамперед поставити таке питання керівникам польського комуністичного підпілля.

Переселення чи насильство?!

На 210-ій сторінці «Дрогі до ніконд» Щесняк і Шота прозрадили, що перше розчленування українських земель було підписане польськими комуністами з ПКВН (Польські Комітет Визволення Народового) і представниками совєтського командування вже 26-го липня 1944 року. Для замаскування цього акту, у вересні того ж року відіграно чергову комедію, себто т. зв. уряд УРСР мусів підписати із ПКВН документ про «взаємний обмін» населенням. Проте, в тому документі нічого не згадувалося про кордони, бо це питання не належало до компетенцій київського маріонеткового уряду. 16-го серпня 1945 року Москва й Варшава підписали договір про остаточне розчленування території, на якій проживало українське населення. В той час за лінією Керзона було кількасот тисяч українців, білорусів і литовців.

На чергових сторінках праці Щесняка і Шоти йде мова про ОУН і УПА та їх збройний опір. На їхню думку, ОУН-УПА мали найбільші впливи в таких повітах: Сянік, Лісько, Перемишль, Ярослав, Любачів,

Грубешів і Томашів Люблінський, але дещо менші в повіті Новий Санч та в інших районах.

Варшавські автори призналися, що перепис населення на теренах «людової Польщі», проведений 14-го лютого 1946 року, не відбувся в обширах діяльності ОУН-УПА, а на 213-ій сторінці написали, що на Закерзонні в 1944 році жило 700,000 українців і білорусів.

Статистичні дані про українське населення по-різному подають навіть самі поляки. Так, наприклад, колишній уповноважений польського комуністичного уряду для справ евакуації, Владислав Вольський, подав, що по війні на території Польщі залишилося майже 700,000 українців. Й. Гольцер і А. Юзефовіч у книжці «Динаміка залюднення зем польських» пишуть, що після закінчення війни, в Польщі було нібито 550,000 українців, натомість А. Марианський у книжці «Вспулчесне вендрувкі» підніс цю кількість до шістьсот тисяч.

Схема на 486-489 сторінках «Дрогі до ніконд» подає такі цифри: з Люблінського воевідства евакуйовано 190,734 осіб, з Ряшівського — 267,795, із Краківського — 21,776, себто сумарично евакуація охопила 480,305 українців. Коли від 700 тисяч відняти останню цифру, то вийде, що в межах сучасної Польщі повинно б залишитися тільки 220,000 українського населення. А тим часом, у значно пізніших роках, польські джерела подавали, що там живе 350,000 українців. Звідкіля взялася така цифра? Здається, що з польськими підрахунками й тематикою щось не в порядку.

На 215-ій сторінці Щесняк і Шота визнають, що «інструкція із 21-го вересня 1944 року» не уточнювала правової інтерпретації таких різних понять, як «переселення», «евакуація» і «репатріяція». У примітці варшавські автори подали від себе таке застереження: «Існує велика трудність у назві акції виїзду українців до УРСР». І справді, в договорі з 9-го вересня 1944 року вживається термін «евакуація», який за своїм значенням цілковито не відповідає суті справи. Інший термін — «репатріяція», що означає повернення на батьківщину, також не властивий. Правда, українці виїжджали до своєї позірної держави — т. зв. УРСР, проте опускали терені, на яких не були напливовими людьми-емігрантами, а елементом, що проживав на тих землях від поколінь. Найточнішим, отже, виглядає термін «переселення».

В цитаті сказано, що «Переселенню з обширів Польщі до УРСР підлягають усі громадяни української, білоруської, руської і русинської національностей, які живуть у Холмському, Красноставському, Володавському, Білгорайському та в інших повітах Польщі». А далі відмічено, що «Евакуація є добровільною, тому не можна застосовувати примусу, ні безпосередньо, ані посередньо. Бажання евакуюватися може бути висловлене як усно, так і на письмі» (стор. 215).

Коли б згадане «переселення» було дійсно добровільним, то вже сама дефініція цього слова свідчить про те, що мова йде про незаконне «переселення» автохтонного населення. Схема на 489-ій сторінці

виявляс, що »з евакуації вилучено мішані польсько-українські родини« (тут уже не »переселення«, а таки »евакуація«, — П. Т.). Кількість їх подається на 5,638 родин, разом — 21,928 осіб, але, незалежно від цього числа, »виїхало із сталого місця проживання в незнамому напрямі« 3,600 родин, що в сумі дає 11,017 осіб.

Виникає засадниче питання — чи не була »евакуація«, »переселення«, »репатріяція« або ще якась »ація« примусовою переселенською акцією, великим злочином проти гуманности і автохтонного українського населення, підлою змовою Москви і Варшави, щоб »розв'язати« раз назавжди українське питання в межах Польської сателітної республіки?

»Переселенцям« дозволялося брати зі собою різний інвентар, вага якого не могла перевищувати однієї тонни на родину. В додатку до цього, Щесняк і Шота на 217-ій сторінці зазначають, що »чи не найважчою проблемою... було визначити приналежність до української національности«.

Всілякі бюро надсилали до Варшави свої пропозиції і міркування про виєлімінування з переселенської акції »тих поляків, які прийняли греко-католицьку віру під впливом уряду колишнього австрійського цесарства (у Галичині), або православну віру під тиском русифікаційної політики московського царату (на Холмщині)«.

На тому Варшава не зупинилася, а Щесняк і Шота від себе повторили протиісторичну гіпотезу про походження лемків, і польське шовіністичне шило вилізло наверх. Вони на 218-ій сторінці пишуть таке: »Хоч етнографи й не погоджуються з генезою самого слова »лемко«, проте переконливо (?) доказують, що лемків не можна стотожнювати з українцями (?). Вони не являють собою автохтонного елемента (?), є елементом напливовим, бо прибули між XV та XVI століттями з Балкану і Семигороду, як чергова хвиля волоського осадництва...«

Далі довідуємося про таке: »Становище польських теренових урядів у справі лемків було одностайне. Вони вважали, що лемки повинні залишитися в нашій державі й у такому дусі інформували зверхню владу. В листопаді 1945 року воєвідський уряд у Ряшеві надіслав Міністерству публічної адміністрації рапорт про те, що всі політичні партії, а також урядові кола у Кросні, висловилися за тим, щоб залишити лемків у Польщі, з уваги на їх льояльне наставлення, яке межує із прив'язанням (?) до польської держави«.

Ми свідомо зачитували головніші польські голоси про лемків, нібито їхню історію, а також вигадані аргументи, які є промовистим зоологічним виявом поглядів шовіністичних кіл у сучасній Польщі, із Щесняком і Шостою включно. Адже червона кокарда на чолі й »інтернаціональне« виховання зовсім не відкидають шовінізму. Клясичним прикладом цього є кремлівський імперський центр, КПСС та російський нард із його імперіялізмом, русифікацією, колоніальним трактуванням інших народів та геноцидною політикою.

Формально, лемки також підлягали »переселенню«, як »русинська група«, але варшавські поляки робили все можливе, щоб, з одного боку, обдурити москалів, а з другого — якнайшвидше спольонізувати лемків.

А тепер вернемося до справи »переселення« — »добровільного та без примусу«. Що говорять самі польські автори книжки »Дрогі до ніконд«? Вони одверто стверджують, що »органи БП (Безпеченьства публічного, — П. Т.), МО (Міліції обивательської), а від серпня 1945 року також формації польського війська на територіях Ряшівського й Люблінського воєвідств були зобов'язані запевнити безпеку на переселенському обширі, поборювати відділи УПА, конвоювати транспорти переселенців і »опікуватися« залишеним ними майном. Партії Демократичного блоку, крім впливу, який вони мали на адміністраційну владу, »займалися також політичною дією, зв'язаною із змістом і суттю договору з 9-го вересня 1944 року, та мобілізували українське населення до виїзду« (стор. 221 і 222).

Оце підтвердження фактів цілковито заперечує тезу про »добровільний« виїзд українців і версію про заборону застосовувати прямий чи непрямий примус, а одночасно з цим доповняє картину всього того, що пізніше стало голосним і знаним під літерою »В«. Зацитований уривок не потребує окремих коментарів і пояснень.

У дописці авторів на 223-ій сторінці вже говориться про пряме виселення: »АМСВ, розпорядження повітового староства в Ярославі із 20-го жовтня 1946 року, див. також ААН, МАП, 125, Звідомлення УВ Ряшів, жовтень 1946 року. Наприклад, у листопаді 1946 року сільські ради в повіті Сянік (громади: Камінна, Карликів, Куляшне, Мокре, Морохів, Плонка, Прибишів, Репець, Щавне й Височани) пред'явили списки кількох тисяч осіб, що підлягали виселенню«. Як бачимо, зовсім одверто і ясно сказано про виселення, а це слово заперечує терміни »переселення«, »евакуація« та »репатріація«.

Виселення українського населення із Холмщини й Надсяння мало три фази. Перша з них тривала від 15-го жовтня 1944-го до 1-го лютого 1945-го року. Тоді виселено 39,884 особи, а до 15-го серпня 1945 року виселено 222,299 українців.

Тому, що українське населення ставило опір виселенській акції польської влади, а ОУН і УПА збройно захищали українців від терору НКВД, советських прикордонників, УБ, МО та польського війська, Варшава вирішила пересунути деякі дивізії на схід. Щесняк і Шота пишуть про це так: »Військові формації безпосередньо зайнялися політичним та організаційним забезпеченням переселенської акції від 3-го вересня 1945 року. До кінця червня були виселені майже всі українці, як тоді здавалося, а до 2-го серпня 1946 року переселено на територію УРСР 482,662 українців. Від серпня до грудня 1946 року додатково виселено ще 6.400 родин«.

Й. Беднаж писав, що «без допомоги війська жодної евакуаційної акції не можна буде почати» (стор. 222).

Подані тут уривки свідчать про те, що відбувалося виселення, а не переселення більшості українського населення. Цей незаконний вчинок був наслідком мафійної змови Москви і Варшави. Річ не в тому, що закерзонських автохтонів переселено на територію України, а в самому акті виселення, у порушенні міжнародного права, яке забороняє масове й насильне виселювання людности.

Варшавська інтерпретація походження лемків, бажання затримати їх на польських землях і цілковито спольонізувати нагадують гітлерівські плани відносно татранських польських «гуралів». Стара, як світ політика: спочатку поділи, а згодом будеш панувати. Історія, як учителька життя, називає колоніальні практики властивим ім'ям, засвідчує і підтверджує фактами, що на протязі минулих століть зникли майже всі імперії, тож це саме чекає (й то неминуче!) останню колоніальну імперію на земній кулі, яка існує під покришкою т. зв. ССРСР.

ОУН і УПА на Закарпатті

Щесняк і Шота стверджують, що, почавши з лютого 1945 року, совєтські прикордонні війська щільно замкнули границю між Польщею та сусідніми «республіками». Це, на їх думку, і прискіпило рішення Крайового Проводу ОУН на Рідних Землях провести корінну реорганізацію Проводу на Закарпатті. Її розпочато в березні 1945 року, а закінчено восени. Варшавські автори заступають погляд, що від березня до липня 1945 року діяв тільки Окружний Провід «Перемишль», який диспонував трьома надрайонами: північним — «Люблінським», середнім — «Переяславським» і південним — «Лемківщиною». Вони базують свої висновки на рапорті референта СБ останнього району Івана Гандрика-«Летуна» із 5-го травня 1945 року. З міркувань Щесняка й Шоти виходить, що згаданий референт потрапив до рук польської поліції (стор. 236 і 237).

Далі названо іншого члена Проводу — Василя Галаса-«Орлана» (має бути Галасу, — П. Т.) провідником Округу «Перемишль». У червні 1945 року «Стяг»-Ярослав Старух призначив Галасу на становище політично-пропагандивного референта й доручив йому зорганізувати І-шу Округу ОУН, яка до того часу входила у склад «Перемишля», а в роках тимчасової німецької окупації належала до ОУН Львівщини.

Коли в червні 1945 року «Стяг» іменував Василя Галасу референтом Крайового Проводу, то це означає, що цей Провід уже існував. Але Щесняк і Шота на 237-ій сторінці твердять, що до серпня 1945 року Крайового Проводу ОУН у Закарзонському краю не було. Проте висновки щодо «Стяга» й Галаси не покриваються із червнем 1945 року. Три Округи ОУН були поділені на п'ять надрайонів, які, у свою чергу,

розподілялися на райони, кущі та станиці. Слід відмітити, що тільки Крайовий Провід на Закерзонні втримував зв'язки із Проводом ОУН в Україні. Не зважаючи на різні зміни в назвах, числах і псевдонімах, структура ОУН у Закерзонському краю вдержалася аж до половини 1947 року.

На 239-ій сторінці варшавські автори пишуть про персональний склад Крайового Проводу Закерзоння: його голова — Ярослав Старух-«Стяг», «1001», «Г»; військовий референт і командир упівських відділів — Мирослав Онишкевич-«Орест», «Білий»; референт Служби Безпеки — Петро Федорів-«Дальнич», «Петро»; політично-пропагандивний референт і заступник Крайового провідника — Василь Галаса (у Щесняка й Шоти постійно Галана, — П. Т.) — «Орлан», «Назар», «Зенон», «Савченко», «Дніпровський», «Біс», «97», «1814». Далі ще раз підкреслюють, що склад Крайового Проводу формувався від березня до жовтня 1945 року. До червня 1945 року діяв нібито тільки Ярослав Старух, як Крайовий провідник; Василь Галаса став політично-пропагандивним референтом у червні того ж року; Петро Федорів перебрав обов'язки СБ у вересні 1945 року, а Мирослав Онишкевич, найменованний військовим референтом і командиром Округи УПА-Захід, прибув на територію Закерзонського краю щойно в жовтні 1945 року.

Щесняк і Шота твердять, що в Крайовому Проводі Закерзоння не було таких референтів, як організаційного, господарського та служби здоров'я. Обов'язки організаційного референта концентрувалися в руках Ярослава Старуха, а інші ділянки мали відповідних референтів у нижчих проводах. Згадується ще крайовий кур'єрський осередок (криптонім «Голодоморе»), керівником якого був «Летун» («Гарлін»). Політично-пропагандивній референтурі підлягала крайова редакція ОУН, зашифрована як «Перемога», та крайова друкарня й технічний осередок «Вулкан».

Щесняк і Шота признаються, що їхні підсумки мають тільки провізоричний характер, бо проведені ними до 1973 року дослідження не повні й не зовсім точні (стор. 241).

Згідно з їхніми висновками, на Закерзонні, в т. зв. цивільній мережі ОУН, крім відділів УПА, працювало: для Крайового Проводу — 85 осіб, для окружних, надрайонових і районних проводів — 282, в куцях — 207 та в станицях — 1,605. Разом це дає цифру 2,179 членів ОУН.

Члени ОУН працювали в 22-ох районах, і їхня діяльність охоплювала 325 сіл. У тих селах було зорганізовано 69 кущів, що давало 4,7 села на один кущ, при чому одно село або й два творили організаційну станицю.

Автори (Щесняк і Шота) кажуть, що організаційні документи не потрапили в руки польських органів безпеки (стор. 242).

Коли мова про УПА, вони ділять її історію на два періоди: від 1944-го до половини 1945-го року і від половини 1945-го до кінця 1947-го року. На їхню думку, до половини 1945 року формації УПА на

захід від Бугу й Сяну підлягали безпосередньо Командуванню УПА, що було на сході від Бугу. Так, сотні та курені, що оперували на Холмщині й на північ від лінії Сокаль—Томашів, належали до складу Округи «Турів» (УПА-Північ), а на півдні від тієї лінії підлягали Командуванню Військової Округи «Буг» і ВО «Маківка», які входили у склад Округи УПА-Захід.

На 243-ій сторінці пишуть, що в той час ні большевики, ані поляки не зуміли добре обсадити кордонів, тому штаби УПА-Північ й УПА-Захід мали змогу безпосередньо командувати та диспонувати своїми відділами, розташованими на захід від Бугу і Сяну.

Щесняк і Шота кажуть, що від весни 1945 року ситуація ускладнилася. Загрожено Округи УПА-Захід й УПА-Північ потребували повернення відділів, а також людей з УРСР. Це викликало необхідність організувати мережі ОУН і з'єднання УПА з автохтонного українського населення на землях Закарпатського краю. Советські прикордонні війська почали дбайливіше охороняти кордони, чим намагалися перервати організаційний зв'язок з ОУН-УПА на схід від Бугу і Сяну.

Головну роль в реорганізації УПА на Закарпатті відіграли командири УПА-Захід, полковник Василь Сидор-«Шелест» та Командування ВО «Буг». Безпосереднім автором нової структури УПА на цьому обширі був заступник командира ВО «Буг» — Мирослав Онишкевич-«Орест» (стор. 243).

У березні 1945 року «Орест» відбув розмову із «Залізником» і «Ягодою» (автори «Дрогі до ніконд» чомусь називають «Ягоду» — «Ягодою», — П. Т.). Згаданого «Залізника» (Івана Шпонтака) «Орест» призначив командиром Тактичного відтинку (Т. В.) УПА «Бастіон», а «Ягоду» — командиром Тактичного відтинку УПА «Данилів». На 521-ій сторінці розшифрований псевдонім «Ягоди» — Анатоль Шидорук.

Далі, на 244-ій сторінці, є згадка про Тактичний відтинок УПА «Лемко» і його командира «Рена» (Василя Мізерного) та про зустріч Мирослава Онишкевича з полковником УПА Василем Сидором-«Шелестом» у жовтні 1945 року. Заступником «Рена» був «Коник», і розмова з ними обидвома відбулася у Ямній Горі, Перемиського повіту.

Про Мирослава Онишкевича читаємо таке: «Він же «Білий», «Олег» і «Орест». Народився 26-го січня 1911 року в Угнові (повіт Люблінський Томашів, давніше Рава Руська). Закінчив 4 класи гімназії і дворічну мірничу школу. Виконував обов'язки бухгалтера. Старшина резерви. Активний член ОУН із 1929 року. В 1932 році засуджений польською владою за приналежність до Організації Українських Націоналістів. Брав активну участь у військовій діяльності ОУН. У 1944-1947 рр. був персональним референтом І-го військового штабу ОУН, організаційно-мобілізаційним референтом на Львівське воевідство, заступником командира Військової Округи «Буг», організатором відділів УПА в повітах Сокаль, Рава Руська, Лісько, Перемишль і Любачів,

командиром куреня УНС (Української Народної Самосборони, — П. Т.). Від жовтня 1945-го до осені 1947-го року виконував обов'язки командира VI-ої Військової Округи «Сян» і військового референта Крайового Проводу ОУН у південно-східній Польщі (?). Схоплений у 1948 році й через два роки (у 1950 році) засуджений районним військовим судом у Варшаві на кару смерті». Стільки Щесняк і Шота написали про Мирослава Онишкевича-«Ореста», але нічого не згадали про його страту у Варшаві.

На 245-ій сторінці «Дрогі до ніконд» є мова про курінь Української Народної Самооборони під командуванням Мирослава Онишкевича. Він діяв на землях Томашівщини і Грубешівського повіту, складався із сотень «Бродяги», «Корсака» (?), «Галайди» та «Яструна» (?). У Щесняка й Шоти «Бродяги» — це «Брадзягі», сотня «Корсака» зовсім

невідома в історичній публіцистиці, а сотня «Яструна», мабуть, має свою спотворену назву від «Яструба» — командира куреня «Сіроманців».

Два варшавські автори, вже після смерті Мирослава Онишкевича, приписали йому командування куренем УНС на весні 1944 року, хоч про це нічого не згадують ні д-р Петро Мірчук, ані проф. Лев Шанковський у розділі «Непстрібний третій фронт — поляки»⁶⁶. Проф. Лев Шанковський пише: «ГК УПА вирішила створити на Холмщині фронт проти наступаючої АК. У половині березня 1944 року з'явилися на цьому фронті перші відділи УПА («Галайда» й «Тигри»); в половині квітня прийшли великі підкріплення з Волині (із групи УПА «Турів» — загін УПА ім. І. Богуна, к-р Остриський), курінь УПА (к-р Наливайко) й курінь «Вовки» (к-р Ягода-Черник), що постав з утікачів із Холмщини та з Карпат — курінь «Сіроманці» (к-р Яструб)». Ці сили збільшено мобілізацією, яка спричинила постання кількох нових сотень у Жовківщині, Равщині й Кам'яниччині. Для всіх збройних сил ГК УПА створила Командування Холмського Фронту (КХФ) під проводом інспектора ГК — к-ра Степана Новицького («Спец»).

Куреневі УНС, під командуванням *Мирослава* Онишкевича, Щесняк і Шота приписали напади на польське й советські партизанські відділи та на польське населення (села Тарношин, Посадів і Подлідів у Томашівському повіті та на села Острів і Хлєвіська біля Белзцу), а також ліквідацію польського партизанського загону та советських парашутистів у лісі між Дахнами й Манастирем.

А тепер факти. На 700-ій сторінці праці проф. Лева Шанковського читаємо таке:

66) «Історія українського війська», 1953, Вінніпег, Канада, стор. 700-701.

»Дня 28-го березня 1944 року відбулась велика акція на польське село Острів біля Унева. Це село було осідком сильних озброєних польських банд, що нападали на українські села й на відділи УПА. В завзятому бою знищено це село, при чому спалено його до тла. Значна частина польського населення врятувалася в костьолі, якого повстанці не хотіли здобувати. Мимо цього, польське населення й боївки мали важкі втрати. По українському боці, в бою впав Тарас Онишкевич («Галайда») і 16 стрільців із його відділу».

Отже, сказано ясно, що це було з'єднання *Тараса* Онишкевича, а не *Мирослава*, й що «Галайда» впав там у бою. А Щесняк і Шота записали Острів на рахунок *Мирослава* Онишкевича-«Ореста».

А ось цитата із праці Л. Шанковського про Посадів: «У днів 5-9 квітня відділи УПА повели наступ на села Жарники—Посадів—Стенятин. Ці села здобуто після важкого бою, в якому ворог мав великі втрати. Тільки в самому Посадівському лісі нараховано понад 100 трупів, між ними також труп к-ра відтинку «Завіші» (стор. 700-701).

Навіть коли теоретично прийняти як факт, що *Мирослав* Онишкевич насправді був курінним Української Народної Самооборони (УНС) і брав участь у названих акціях, і коли у примітці на 245-ій сторінці сказано, що це взято із зізнань *М. Онишкевича*, то важко допустити думку, щоб *Мирослав* Онишкевич називав «Бродягу» — «Брадзягом», «Яструба» — «Яструном» тощо. Там же додано, що три сотні *Мирослава* Онишкевича-«Ореста» знищили відділ АК «Кракуси» (стор. 245).

У праці Щесняка й Шоти «Перебийноса» названо «Перебийносом», «Довбуша» — «Долбошом» і т. п. (стор. 245).

Варшавські автори присвячують багато уваги формуванню відділів УПА в Закерзонському краю, користуючись працею д-ра Петра Мірчука «Українська Повстанська Армія». Вони інколи виправляють деякі місця, дещо доповнюють, ґрунтуючись на зізнаннях зрадника й дезертира з УПА *Ярослава* Гамівки (в них він називається *Хамівка*), *М. Онишкевича*, *Івана Шпонтака* та інших полонених.

Розшифрування прізвищ командирів УПА, УНС, провідників ОУН й інших осіб тут і там правдиві, але все ж є неточність, відчутні місця, які прямо грішать нестачею відомостей про долю деяких людей, про їх дані й т. д.

За польськими авторами подасмо дані про окремих командирів УПА:

»*Іван* Козеринський («Бір»). Походження й дата народження не відомі. В період окупації служив у рядах української поліції і належав до ОУН. У червні 1944 року, будиши заступником коменданта поліції в Медичі, разом із *Володимиром* Щигельським і залишеними поліцестами, втік у карпатські ліси. Спочатку був адьютантом коман-

дира куреня »Рена«, а після дезертирства командира сотні »Бурого« перебрал його обов'язки. Командував сотнею у складі куреня »Рена« аж до хвилини його розбиття під час акції »Вісла«. Після його переходу на територію УРСР, бракує про нього інформацій«.

Дуже знаменним є факт відсутності даних із советських архівів. Це доказ недовір'я московських чекістів до польських комуністів; навіть і тоді, коли б вони присягали на »талмуд« Леніна, Андропова та Брежнєва, їм усе ж не повірять!

»Степан Стебельський (»Гринь«) походив із Самбора. Належав до ОУН уже в період окупації. Почавши з вересня 1939 року, був керівником школи, а в 1941 році був вйтом у Кузьмині. Арештований Гештапом, просидів 7 місяців у в'язниці. Організував боївки СБ і СКВ у районі Перемишля. В червні 1945 року »Гриня« підпорядковано »Ренові« в характері к-ра сотні. Розбудувавши свою сотню до, приблизно, 200 вояків, у квітні 1946 року він поділив її на дві частини. Однією з них командував особисто, а другу перебрав »Стах«. Обидві сотні брали участь у засідці, в якій загинув генерал зброї Кароль Сверчевський. Улітку 1947 року сотня »Гриня« була розбита, а її командир із рештками своїх підвладних перейшов на територію УРСР і там загинув 1949 року в околицях Станиславова«.

Степан Стебельський не »Гринь«, а »Хрін«. Прибрав собі псевдонім »Хрін«, яким хотів проверчувати дірки в носач ворогів українського народу. Народився 1914 року, в сім'ї вчителя, але не в Самборі, а в селі Голинь, Калуського повіту. Закінчив державний польський учительський семінар у Самборі.

Недокладності даних про Степана Стебельського-»Хріна« та інших свідчать про те, що не всі справи й речі потрапили до рук тасмних польських органів безпеки. Щесняк і Шота пішли на спекуляцію, і тсму виринули наверх деякі прямо скандальні їхні ствердження.

Варшавські автори повинні були вивчити українську мову перед тим, як почали писати працю про ОУН. Вони не знають навіть того, що по-українському говориться »бурлака«, а не »бурлак«. Порушимо це питання тому, що Щесняк і Шота весь час називають Володимира Щигельського »Бурлак«. Про нього на 249-ій сторінці є такі відомості:

»... Народився 1917 року у Львові. Син священика. Закінчив 6 клас гімназії. Боровся проти угорців на Підкарпатській Русі в 1938 році (?). В 1940 році вступив до української поліції, в якій перейшов мілітарний і поліційний вишколи. Після нападу гітлерівської Німеччини на Советський Союз, став комендантом станиці української поліції у Війтківій, а згодом був комендантом у Кузьмині, Руському Явірнику і в Медиці, пов. Перемишль. У червні 1944 року пішов із цілою станицею української поліції в Медиці у Карпати. Там зорганізував сотню, яка ввійшла у склад куреня »Рена«. На весні 1945 року »Бурлака« перей-

шов у Перемищину й був командиром сотні, яка спочатку підлягала командирові куреня »Коникові«, а від січня 1946 року — курінному »Байді«. У вересні 1947 року, під час акції »Вісла«, відійшов зі своєю сотнею до Чехо-Словаччини, мавши намір продістатися до американської окупаційної зони. Сотню розбили формації чехо-словацької армії та органи безпеки, а »Бурлака« був арештований в околиці Теплиць. Його передали польській владі, яка в січні 1949 року засудила його на кару смерті«.

Можна не сумніватися в тому, що вирок був виконаний, бо по »Бурлаці« і слід загинув.

Про »Громенка« Щесняк і Шота мають дуже скупі відомості. Їм тільки відомо, що »Громенко« — це Михайло Дуда. Походив із Тернопільщини. В УПА був від 1943 року й командував сотнею УНС. Після переходу фронту його підпорядковано »Ренові«, а восени 1945 року — »Коникові«. Згодом командував сотнею у складі куреня »Байди«, а після розбиття ОУН-УПА в Польщі (?) перейшов до американської окупаційної зони«. Проте, варшавські автори нічого більше не знають про »Громенка«, ні його »передісторії«, ані його пізнішого завдання.

На 249-250-ій сторінках є інформація про чергового командира УПА, а саме Григорія Янковського-»Ластівку«. Там написано таке: »Григорій Янковський (»Ластівка«) походив із Тисової, Перемиського повіту. Перед 1939 роком служив у польській армії в ранзі капрала. Під час окупації був комендантом української поліції у Вільшанах, Перемиського повіту. Восени 1945 року перебрав командування сотнею, яка підлягала »Коникові«, а пізніше — »Байді«. Загинув під Бірчею, 3-го червня 1947 року, під час переслідувальної акції польської армії«.

Про Василя Мізерного-»Рена« Щесняк і Шота зібрали такі відомості: «... Народився у Підгайях, Бережанського повіту*. Член ОУН із-передвоєнного періоду. Служив у польській армії. Брав участь у боях »українського легіону« (?) на Підкарпатській Русі (?) в 1938 році, командуючи чотою, а згодом сотнею. Під час німецької окупації був комендантом української поліції в Сяніку. В 1941 році закінчив старшинську поліцейну школу в Новому Санчі, а до УПА приєднався в 1944 році, організуючи на територіях повітів Сянік, Лісько й Турка псевтанські відділи. Був призначений командиром куреня. Під час пересування фронту перебував у районі Чорного Лісу біля Станиславова. В листопаді 1944 року прибув із своїм куренем до Закерзонського краю. Восени 1945 року »Рена« призначено командиром відтинку »Лемко«, і він залишився на тому становищі аж до розбиття УПА...«

Про те, що сталося з »Реном«, Щесняк і Шота нічого не згадують.

Прізвище »Стаха« й дані про нього не ідентифіковані. »До квітня 1946 року належав до складу сотні »Хріна«, а після зорганізування

*) Насправді, Василь Мізерний народився у Підгайцях, у той час повітовому місті, отже у Підгасцькому, а не в Бережанському повіті, — ред. В. Ш.«.

нової сотні з молодих лемків перебрав над нею командування. В липні 1946 року «Стах» перебував зі своєю сотнею в обширі Лахова—Креців, Сяницького повіту, де передав сотню «Крилачеві» (заступникові «Бурлаки»), а сам залишився його заступником. У вересні 1946 року вернувся в район, де вів операції «Хрін» (в авторів «Гринь», — П. Т.). 29-го вересня того ж року був поранений і командування сотнею хвиливе перебрав «Хрін». Брав участь у засідці, у якій загинув генерал зброї Кароль Сверчевський. Сотню «Стаха» влітку 1947 року розбили формації польської армії, і її рештки, разом із командиром, відійшли на територію УРСР».

Характеристика Романа Гробельського така: «Роман Гробельський («Бродич», «Роман») до УПА вступив у липні 1944 року в селі Бережниця, Ліського повіту, і був призначений до сотні «Громенка». В листопаді 1944 року йому доручено обов'язки чотового в районі Долішніх Устриків, де організувалася сотня «Кармелюка». У травні 1946 року перебрав сотню «Дідика» і нею командував до вересня 1947 року, спочатку в Ліському повіті, а пізніше на прикордонні повітів Сянік і Кросно. Схоплений на території Чехо-Словацьчини у вересні 1947 року під час намагання перейти на американську окупаційну зону. Суд ПРЛ засудив його на кару смерті».

Тому, що слідів Романа Гробельського на чехо-словацькій території не знайдено, можна з певністю вважати, як факт, що він був страчений у Польщі.

На 250-251-ій сторінках читасмо наступне: «Ярослав Коцьолек («Крилач») походив із Пикулич, біля Перемишля. Мав середню освіту. Про його професійне минуле немає ніяких даних. В УПА спочатку командував чотою в сотні «Бурлаки» та якийсь час очолював сотню «Стаха», коли вона в червні-липні 1946 року стаціонувала в південній частині Перемиського повіту. Після відсунення від командування «Яра», в серпні 1946 року перебрав від нього сотню, яка до січня 1946 року підлягала «Коникові», а від березня того ж року — «Байді». Загинув 13-го червня 1947 року біля Завадки...»

Згадуючи про «Бурлаку» і «Рена», варшавські автори «Дрогі до ніконд» приписали їм участь у боях проти угорців у 1938 році, а «Ренові»-Василеві Мізерному — ще й те, що був чотовим, а опісля командував сотнею на «Підкарпатській Русі» у складі «Українського Легіону».

В 1938 році не було на Закарпатській Україні жодного Українського Легіону, так само як не було боїв з угорцями, тому «Рен»-Василь Мізерний не міг бути ні чотовим, ані сотенним неіснуючого «Легіону». Те, що Щесняк і Шота користуються чеською назвою «Підкарпатська Русь», а не Закарпатська Україна, може здаватися їх особистою справою, але не знаємо, як би вони реагували, коли б ми писали не про Польщу й польські землі, а про Генеральне Губернаторство під час німецької окупації і завжди обминали польські назви?

Для підтвердження того, що Щесняк і Шота й тут помиляються, подаємо голос д-ра Степана Росохи, справжнього закарпатця⁶⁷.

»Дня 4-го вересня 1938 року в Ужгороді, за почином відпоручників Організації Українських Націоналістів, відбулися установчі збори делегатів молоді і представників старшого громадянства, на яких покликано до життя Українську Національну Оборону. Окремо діяв Військовий Штаб УНО« (стор. 593-594).

»Організація Національної Оборони була проведена і здійснена. Але найбільшою проблемою було дістати для неї зброю, щоб її відділи стали чинними в обороні кордонів країни. Протиукраїнська пропаганда ворожих елементів так сильно діяла і впливала на чехів, що вони не хотіли дати для Української Національної Оборони навіть тієї вишкільної зброї, яку вони повинні були дати на основі закону й розпорядків для оборони ЧСР і яку вони були дали подібним »Народнім гвардіям« у Чехії, Моравії та Словаччині. Січовики мусіли здобувати зброю від мадярських і польських диверсійних банд, що постійно непокоїли прикордонні околиці.

Після примусового відступлення мадирам Ужгороду, Мукачєва й Берегєва, на основі »Віденського арбітражу«, 1-2 листопада 1938 року столицю Карпатської України перенесено до Хусту. Тут реорганізовано Українську Національну Оборону в Організацію Національної Оборони »Карпатська Січ« і поставлено її на військову базу. Її членство умундировано й розділено по гарнізонах у Хусті й на вузлових пунктах країни. У склад Головної Команди Карпатської Січі ввійшли: Дмитро Климпуш — комендант, Іван Роман — заступник і господарський референт, Іван Рогач — генеральний писар і д-р Степан Росоха — зв'язковий старшина з урядом Карпатської України й референт преси, пропаганди та ідеологічно-політичного виховання. Шефом Генерального Штабу йменовано полк Михайла Колодзінського-Гузара, а до Штабу ще входили: чот. Кріс, пор. Чорний, пор. Шука (пізніше ген. Роман Шухевич-Чупринка), пор. Калина, чот. З. Коссак, чот. О. Волянський (інж. Євген Врецьона) та інші« (пояснення, — П. Т.).

»Основним завданням Карпатської Січі було паралізувати терористичну діяльність мадярських і польських диверсантів, які збільшили свою терористичну акцію.

На основі федерального закону уряду ЧСР, відділи Карпатської Січі не мали права діяти на самих кордонах Карпатської України, лише у віддалі 1,500 метрів від кордону, але все ж з появою січовиків у прикордонній смузі, всюди зменшилися напади диверсантів.

67) »Історія українського війська«, Вінніпег, Канада, 1953. Видавець Іван Тиктор, стор. 593-603, д-р С. Росоха — »Карпатська Січ«.

Військовий Штаб Карпатської Січі безперервно переводив військовий вишкіл і старшинські курси в першій мірі для тих, які ще не були у війську і прибули на допомогу Карпатській Україні з інших українських земель, головно з Галичини, Буковини і з-підсоветської України. Дня 4-го грудня 1938 року відбувся в Хусті I-ий З'їзд Карпатської Січі, а 19-го лютого 1939 року — II-ий З'їзд» (стор. 595).

Де ж тут »бої з угорцями« в 1938 році, де »Український Леґіон«? Конфронтація джерел і фактів таки виявляє безвідповідальне ставлення Щесняка й Шоти до історичних процесів і випадків, а далі й до самої правди.

Черговим командиром УПА в Закерзонському краю, про якого згадують Щесняк і Шота, є »Байда«. Вони пишуть таке: »Микола Савченко (»Байда«) походив із Полтави (УРСР). Ляйтенант червоної армії. В 1944 році дезертував і створив сотню УПА »Східняки« на Підкарпатті (близько 220 вояків), яку восени 1944 року розбили війська НКВД у районі Чорного Лісу, біля Станиславова. Після цього »Байда« став адьютантом »Рена« й виконував ці обов'язки до 1946 року. Коли загинув заступник командира Тактичного Відтинку (ТВ) »Лемко« й командир куреня »Коник«, у січні 1946 року він перебрав обов'язки командира куреня та командував сотнями »Бурлаки«, »Ластівки«, »Крилача« і »Громенка« аж до часу їх розгрому в 1947 році. Як командир куреня, також користувався псевдонімом »Зіновій«. Дальша доля »Байди« не відома (стор. 251).

Лев Шанковський у цитованій уже нами книжці »Історія українського війська«, на 790-ій сторінці пише таке: »Командиром рейдувочої частини в 1947 році був майор Петро Миколенко (»Байда«), один із визначніших старшин УПА-Захід. У 1944 році очолював рейд відділів УПА ТВ »Лемко« (к-р »Рен«) на Схід. Пройшов Карпатами з Лемківщини до Чорного Лісу й назад. Уродженець СУЗ, прийшов до УПА з цілим відділом, що складався з вояків родом з ОСУЗ і СУЗ. У склад рейдувочої частини входили дві групи під командуванням командирів Громенка й Бурлаки«.

Сьогодні »Байда« живе у США, тому заява Щесняка й Шоти про те, що вони нічого не знають про його дальшу долю, погано свідчить про їх »дослідницький« нюх.

Про Івана Шпонтака віднотовано таке: »Іван Шпонтак, »Шум«, »Остап«, »Залізник« (у Щесняка й Шоти він »ЖСлезеньяк«), »Дубровник« — народився 1919 року в районі Ужгороду, на Закарпатській Україні. Закінчив учительську семінарію і працював учителем у народній школі. В жовтні 1938 року став членом парамілітарної організації ОУН, т. зв. Січі. Після анексії Закарпатської України Угорщиною, І. Шпонтак виїхав до м. Великі Капушани на Словаччині, а

звідтіля у квітні 1939 року — до Німеччини. Там вступив до берлінської ланки ОУН, якою керував полковник Сушко. Після вибуху німецько-советської війни, І. Шпонтак, під прізвиськом Івана Козака, прибув до Львова, де короткий час перебував у підпіллі, а потім, на доручення ОУН, вступив у ряди допоміжної української поліції, де виконував обов'язки керівника IV-го комісаріату у Львові, а згодом заступника коменданта української поліції в Раві Руській. У той же час брав участь в акціях, спрямованих проти советських і польських партизанів. У квітні 1944 року І. Шпонтак перейшов із групою двадцяти українських поліцистів до УПА. На територіях Перемиського, Ярославського й Любачівського повітів організував сотню, а пізніше курінь УПА, керуючи кривавим терором проти влади й польського населення. В березні 1945 року був призначений командиром відтинку «Данилів», одночасно з цим, виконував обов'язки шефа штабу ВО «Сян». У вересні 1947 року — після розбиття його куреня польськими військами й КБВ — подався до Великих Капушан на Словаччині. Там залагалізувався й перебував до 1959 року. Чехо-Словаччина видала його польській владі. В 1960 році був засуджений на кару смерти, але згодом смертне покарання замінили доживотним ув'язненням. Тепер перебуває в тюрмі».

Польські автори ототожили «Січ» з ОУН, хоч закарпатські січовики у своїй масі не були членами ОУН. Тому знак рівняння між «Січчю» й ОУН це не тільки помилкове твердження, а й зовсім неправдиве.

Мусить викликати сумнів поданий польськими авторами псевдонім командира Івана Шпонтака «Шум», бо цим псевдонімом користувався Іван Шиманський. Про нього написано таке: «Іван Шиманський («Шум») у період організування І. Шпонтаком сотні, у другій половині 1944 року, виконував обов'язки чотового. В січні 1945 року став командиром сотні, яка в 1945-1947 рр. була у складі куреня «Залізняка». Він загинув у вересні 1947 року біля села Верхрата».

Немає ніяких даних про Григорія Левка («Крука»). Щесняк і Шота знають про нього тільки те, що Григорій Левко командував сотнею від початку 1945 року. Михайло Семанишин («Туча») зайняв становище командира сотні наприкінці того ж самого року, після смерті «Підкови». Більше про них нічого не відомо.

Про страченого поляками Григорія Мазура («Калиновича») вже є більше інформацій. «Григорій Мазур («Калинович») народився 15. 1. 1912 року в Косові, пов. Рава Руська. Закінчив 4 класи народної школи, а під час окупації працював у млинаря в Угнові. До УПА вступив 1-го квітня 1944 року. Спочатку був стрільцем, а згодом ройовим у сотні «Шума». 15-го листопада 1945 року «Залізник» призначив його до сотні «Балая» на чотового. Його сотня входила у склад куреня «За-

лізняка». 7-го серпня 1947 року, під час акції «Вісла», одержав від провідника надрайону «Батурин» наказ перейти до американської окупаційної зони. Коли переходив чеський кордон в районі Рабки, був поранений. Згодом Чехо-Словаччина передала його польській судовій владі. Засуджений на кару смерті» (стор. 252).

На 253-ій сторінці розшифровані прізвища Івана Романечка («Володі»), як керівника сотні в районі Володави та Білої Підляської, і Євгена Ящука («Дуди»), народженого 7-го липня 1919 року в м. Богородиці, Грубешівського повіту, що закінчив 7 клас народної школи. В польській армії був капралем. До ОУН вступив у 1943 році, а до УПА — 3-го лютого 1944 року. Командував сотнею «Вовки»-2, у складі куреня «Ягоди», «Беркута» від 16-го жовтня 1944 року. Загинув у вересні 1947 року.

Згадано також і Семена Приступу («Давида»), народженого 7-го січня 1914 року в м. Тудорків. Закінчив 5 клас народної школи, служив 13 місяців капралем у польському війську. Командував сотнею «Вовки»-3 у складі куреня «Беркута». Прізвище сотенного «Зірки» — Володимир Сивак, а сотенного «Чавса» — Василь Краль.

Військовими референтами III-ої округи ОУН і командирами ТВ «Данилів» та куреня УПА були: Анатоль Шидорук («Ягода») — 1945 рік, Євген Штендера («Прірва») — січень-жовтень 1946 року й Володимир Сорочак («Беркут») — жовтень 1946-1947 рр. (стор. 254).

Вищенаведені дані й прізвища служать ілюстрацією про частину кадрового складу ОУН й УПА в Закерзонському краю. Навіть ворожі нотатки про них є свідченням того, що в ОУН-УПА були селяни й робітники, міщани й інтелігенти, старші й молодші та мешканці різних областей України. Одночасно це доказ, як гартувалися в боротьбі вояки з народною освітою і, власне завдяки їхній ініціативі, характерові та хистові, не раз виконували дуже відповідальні обов'язки. ОУН й УПА були всеукраїнсько-народними формаціями, тому й мали підтримку українського населення та користувалися його довір'ям.

Інші розшифровані псевдоніми

Щесняк і Шота розшифрували псевдоніми різних командирів, вояків УПА та членів ОУН, які діяли на території Закерзоння. Згідно з їх твердженням, «Пугач» — це Володимир Качор. Про нього відомо із советських рептілок, що він був заарештований і засуджений на багатолітнє ув'язнення в Україні, після переходу відділів УПА на Схід у 1947 році.

28-літнього робітника Володимира Качора за участь 6-го травня 1937 року в нападі на Ясінських (власників фільварку в Белзці) польський суд 15-го березня 1938 року засудив на кару смерті. Згодом президент Польщі замінив йому смертну кару на доживотне ув'язнення. А 22-річ-

ний Ілярій Кук, причетний до цієї самої справи, був страчений на шибеніці у Львові.

«Пугач» — Володимир Качор, був комендантом жандармерії УПА.

Провідник 1-ої округи ОУН «Григор», «Код», «14-44», «А-Б» — це Мирослав Гук, 2-ої округи «Сталь», «Сурмач», «Хлоп» — Дмитро Дзьоба, а в 1946-1947 рр. «Крим», «Зорич», «Хміль», «Зов» — Микола Радейко.

Провідники 3-ої округи: «Богун», «Зенон» — Степан Клиса (від січня до квітня 1945 року), від квітня до липня 1945 року «Зенон» — Леон Лапинський, від липня 1945-го до 1947-го року «Прірва» — Євген Штендера.

Референтом СБ в 1-ій окрузі був «Летун» — Іван Гандрик, у 1946 році «Старий» — Іван Гарабач, у 2-ій окрузі «Шрам», «44» — Василь Фединський, а у 3-ій окрузі «Зенон» — Леон Лапинський.

Референти пропаганди розшифровані тільки в 2-ій і 3-ій округах. І так, у 2-ій окрузі «Роман», «Зір» — Володимир Вовк, а у 3-ій окрузі — «Скоб», «Ікар», «Морозенко» — Всеволод Пшен'юрський, після якого в 1947 році був «Дунайський» — Теодор Герасим'юк. Також виявлено організаційного референта у 2-ій окрузі: «Корнійчук», «Вир» — Микола Н. (без подання справжнього прізвища).

Обов'язки господарських референтів у згаданих округах сповняли: в 1-ій «Вишинський», «Метеор», «УНРРА» — Ярослав Гамівка, син священика, який перебіг до УБ і зрадив полякам усі йому відомі справи та людей. Нині він працівник УБ в Польщі. У 2-ій окрузі «Корнієнко», «Слота» — Корнель Козенко, а у 3-ій в 1946-1947 рр. «Макс» — Максим Бродяк.

Референти здоров'я: в 1-ій окрузі «Мелодія» в 1945 році, до 1947 року «Нехрист», «Дар», «Магістер» — Ярослав Совган; у 2-ій «Бей», «Стригтеж» — Богдан Чепіль; у 3-ій «Світлана», «Калина» — Марія Кухарчук.

Комендантами Технічних осередків були: у 2-ій окрузі «Володар» — Рудольф Попандюк, а у 3-ій «Граб» — Степан Вербівський.

Становища комендантів боївок СБ займали: у 2-ій окрузі «Чубатий» (без виявлення прізвища), у 3-ій «Юрко» — Іван Нев'ядомський (?).

На 502-512 сторінках схоплено псевдоніми і прізвища як надрайонових провідів ОУН на території Закерзоння, так і районних. Є згадки про таких осіб, як Петро Кавуза, Ірина Тимочко, Василь Цап, Модест Ріпецький, Микола Фриз, Степан Ярошевич, Мартин Малтин, Ярослав Мехрик, Богдан Гук, Іван Дибко, Василь Гадай, Василь Горбач, Володимир Хома, Степан Куцик, Іван Кривуцький, Роман Суровіцький, Леськів, Іван Дябога, Михайло Корецький, Петро Мудрик, Роман Сорочек, Василь Пельо, Степан Яріш, Іван Павлюк, Михайло Клос, Борисевич, Михайло Борис, Іван Горайський, Олександр Лашин, Теодор Рембіш, Григорій Левко, Андрій Процайло, Михайло Семашин,

Іван Голушко, Владислав Пережило, Петро Горошко, Степан Батейко, Іван Кухарчик, Микола Савчин, Яків Гірний, Михайло Снігур, Іван Лемеха, Юрко Мричко, Мирон Савчук, Іван Рабака, Скринський, Данило Шульган, Іван Шрамик, Славко Хлодний, Владислав Шонгевля, Петро Білас, Микола Чабан, Петро Котек, Марія Ринковська, Анастасія Антонюк, Степан Шевчук, Василь Ткачук, Михайло Боднарчук, Микола Рудковський, Василь Бусько, Іван Романюк, Іван Шавуля, Андрій Плас, Микола Чуй, Ольга Олесник, Марія Кіт, Микола Марецький, Степан Грондзаль, Микола Сивий, Олександр Бобко, Шимон Бачинський, Михайло Мацієвський, Василь Банах, Левко Бадивський, Галина Марчук та інші.

Названі прізвища і їх псевдоніми схоплені у схемах. Проте, знаючи «пильність» і тенденцію Щесняка й Шоти перекручувати прізвища, треба дуже обережно підходити до вірності їх запису. На боці залишаємо такі імена, як Владислав, бо, теоретично беручи, члени ОУН-УПА могли мати подібні ймення (наприклад, композитор Станіслав Людкевич).

Для ілюстрації того, як Щесняк і Шота «серйозно» трактують свою працю, зачитуємо контроверсійні місця, які погано свідчать про варшавських авторів.

На 500-ій сторінці написано Іван Гарабач — «Старий», «Плугатар», а на 504-ій сторінці він уже Іван Гарабаш, а «Старий» уже «Атирій». Володимир Вовк у них Волк (стор. 501), Ярослав Гамівка — Хамівка. Також викликають сумнів такі прізвища, як Максим Бродзяк, Стефан Вержбовські чи Ян Нев'ядомські. Модеста Ріпецького перезвано на Рипецький (стор. 502), на 503-ій сторінці «Марцін Малтин» — «Лісовщик», «Девиденко», а побіч у другому рядку він уже «Марцін Мартин» — «Давиденко» й «Лісовщик». Ясна річ, що тут псевдоніми і прізвища зовсім неправильно записані й у такій формі вони появилися у праці «Дрога до ніконд». Навіть уже не згадуємо про те, що «Ворон» — «Врон» (стор. 502); є і такий дивний псевдонім як «Буек». Горбач у них «Гарбач» (стор. 504), Длябога — «Длябога», на 510-ій сторінці «Віктор» це Славко Хлодний, а на стор. 512-ій цей же «Віктор» уже Славко Хлодзій. На тих же самих сторінках раз є Владислав Шонгевля, а другий раз — Владислав Шонгеда, псевдонім «Владимка».

Містерія із Владиславом Шонгевлею-Шонгедою-«Владимкою» на цьому не кінчається. На 510-ій сторінці «Владимка» (без прізвища) представлений як референт СБ у Надрайоновому проводі «Левада» третьої округи ОУН (1945-1947 рр.), а на 512-ій сторінці він уже «Владимка» — Владислав Шонгеда, референт СБ у першому районі Надрайону «Лиман». І це все діялося в той самий час — від березня 1946-го до березня 1947-го року.

Загадкою й зовсім незрозумілим треба назвати таке: на стор. 504-ій промовчано повне прізвище провідника 4-го району I-ої Округи ОУН

»Холодний Яр«. Його названо тільки Владиславом Н., »Ігорем« і »Гомоном«, але хто він такий, не сказано абсолютно нічого.

Треба підкреслити, що польським »експертам« — Щеснякові й Шоті — не вдалося розшифрувати в 11-ох схемах 50 псевдонімів, а 63 позиції залишилися цілком порожніми. Це черговий доказ того, що автори »Дрогі до ніконд« не могли повністю відтворити кадровий склад ОУН й УПА в Закерзонському краю.

Недоговорена справа

Щесняк і Шота у списку осіб зовсім промовчали справу Леона Лапинського. Лише у схемі на 500-ій сторінці двічі згадано прізвище »Леона Лапинського«-»Зенона«, раз у характері провідника III-ої округи ОУН, а другий раз — як референта СБ у тій самій окрузі. Також промовчано його минуле, його долю й ролю. Все це цілковито заховане від читачів »Дрогі до ніконд«.

З 1939-го року, а в роках 2-ої світової війни зокрема, в рядах ОУН й УПА спинилася велика кількість людей, які давніше на східних і центральних землях України були членами комсомолу, а, правдоподібно, й компартії. В той же час прислалися до тих формацій і деякі колишні члени КПЗУ та комсомолу. Певна кількість з них згодом полягла в боях із двома окупантами — гітлерівською Німеччиною і сталінським ССРСР.

Тут варто згадати хоч би Данила Шумука, адвоката Михайла Степаняка, Йосипа Позичанюка та інших. До тих визвольних формацій прилучився народжений на Холмщині й Лев, Леон, Леонтій Лапинський, колишній член КПП. Пишемо його різні імена тому, що вони в різних матеріялах по-різному відтворені.

Першу згадку про нього знаходимо в цитованій уже праці підполковника Мечислава Юхневича »Із організаційно-бойової діяльності Народної Гвардії у Львівському восвідстві« (ІППР-ГЛ, Варшава).

Під 1943-ім роком (на стор. 149) написано таке: »У вересні до військової ради ГЛ західних областей України вдалося проникнути Леонтеві Лапинському («Вороняк»). Як виявилось, він був українським націоналістом, гітлерівським провокатором й агентом Абвери, підсланим до керівництва львівського підпілля. Він спричинився до масових арештувань членів організації«.

Керівником Ради ГЛ західних областей України був поляк А. А. Лещинський. У примітці на 149-ій сторінці сказано, що А. А. Лещинського пізніше неслухно обвинувачували у зраді комуністичної організації. А на 156-ій сторінці про А. Лещинського написано таке: »Спочатку всіпи й арешти пов'язувано з особою Лещинського, який після

конфлікту у Військовій Раді вперше зник без вісти, потім опинився у львівській в'язниці на вул. Лонцького. Виявилося, одначе, що Лещинський, не зважаючи на тортури, нікого не видав, навіть під час конфронтації. В червні вийшов на волю».

Арештування комуністів у Львові почалося 9-го лютого 1944 року, а Лещинського, «колишнього коменданта Львівської округи ГЛ і колишнього голову Військової Ради ОРП», заарештовано 20-го квітня 1944 року (стор. 155 і 156). На тій же 155-ій сторінці є подвійне ствердження причини масових арештувань комуністів у Львові. Перше з них звучить: «У результаті провокаційної діяльності згаданого Л. Лапинського та інших агентів Гештапо й Абвери, яким удалося проникнути до керівництва й рядів організації, у львівському антифашистському підпіллі відбулися масові арештування. Вони розпочалися 9-го лютого 1944 року, безпосередньо після успішного атентату на віцегубернатора дистрикту, д-ра Отта Бауера, і високого урядника, д-ра Гайнріха Шнайдера, що його вчинили Миколай Кузнєцов, Ян Камінський та Іван Белов — зв'язкові з відділу Д. Медведєва, які прибули з Рівного». У другому ствердженні читаємо: «Джерела команди обширу АК Львів подають, що арештування серед львівських комуністів почалися вночі з 11-го на 12-те лютого 1944 року й вони були результатом атентату на д-ра О. Бауера й д-ра Г. Шнайдера».

Такі ствердження незвичайно важливі для правди. Тут мова про більшу кількість співробітників Гештапо чи Абвери в рядах комуністичної організації, а не тільки про Леонтія Лапинського. Арештування відбулися у зв'язку з атентатом М. Кузнєцова і його товаришів, а справу Л. Лапинського додано для виправдання тих, які, зрадивши комуністів, вийшли ціло, а дехто навіть не був арештований. Маємо на думці головну персону, Александра Антоні Лещинського, який також вийшов ціло з гештапівської тюрми, хоч «діяв із перших же днів окупації, аж до арештування». А далі, на 126-ій сторінці, пишеться так: «Про дальшу його долю бракує відомостей. Згідно з неперевіреними даними, в 1945 році, правдоподібно, репатріювався до краю», себто до Польщі. Невже ж Мечислав Юхневич не зумів довідатися від УБ, де жив керівник комуністичного підпілля на Львівщині й що насправді з ним сталося?

Тут більше ніж заплутана й неясна справа! Це чергова містерія. Кузьму Пелехатого, про якого мова на 133-ій сторінці, німецька поліція переслухувала як свого агента вдома і там його залишила, не заарештувавши навіть про людське око.

Помилковими були б висновки декого з можливих опонентів автора цих рядків, що він захищає Леонтія Лапинського від обвинувачень Мечислава Юхневича. Тут річ не в обороні, а у виявленні правди про агентурну діяльність львівських (та й не тільки львівських) комуністів і в ствердженні, що велика кількість їх була одночасно на службі

німецьких терористичних органів безпеки. Цього факту не заперечує й Мечислав Юхневіч, хоч найбільше обвинувачує Леонтія Лапинського.

Як ми вже раніше згадували, Щесняк і Шота тільки короткими штрихами охарактеризували Л. Лапинського й визначили його обов'язки в ОУН і УПА (схема на 500-ій сторінці). Коли взяти до уваги аферу Леонтія-Леона Лапинського у Львові в 1944 році, то його повинні були б стратити. Про нього сказано, що вже в квітні 1945 року він працював у III-ій окрузі ОУН, яка охоплювала північні райони Закерзоння, себто й землі, де народився сам Л. Лапинський. Про його тодішню діяльність міг би розказати командир УПА «Прірва», який тепер живе в Канаді.

Певним є те, що в 1948 році польське УБ перевербувало Леона Лапинського на свого співробітника. Він протолосив себе від імені УБ «провідником» у Польщі, проживав переважно у Варшаві й займався вилученням колишніх членів ОУН і УПА, які залишилися в Польщі, в розсіянні. Лапинський, як агент УБ, монтував окрему мережу з метою продажу тих людей, займався різнорідними провокаціями тощо.

Його злочинно-продажну діяльність виявили советські чекісти, публікуючи на сторінках офіціозу ЦК комсомолу УСССР «Молодь України» (липень-серпень 1972 року) цикл памфлетів одного із працівників КГБ, який прикрився прізвищем «Михайло Канюка», п. з. «Виходжу на зв'язок». У цьому циклі Леонтій-Леон Лапинський-«Зенон» виступає як «Зелений» — «провідник третього окружного проводу».

Л. Лапинський-«Зелений» зрадив большевикам «Дона» і його товаришів, а це підтвердили деякі арештовані й засуджені спочатку на смерть, а згодом на багатолітнє ув'язнення (їх видав у руки УБ «Зенон»).

«Виходжу на зв'язок» — допоміжний матеріал для українського акту обвинувачення не тільки самого Л. Лапинського-«Зенона»-«Зеленого», а й інших, які виявилися агентами КГБ й УБ. Про співпрацю з УБ «Михайло Канюка» в «Молоді України» з 1-го серпня 1972 року пише так: «Маємо тепер докладні відомості про конспіративні квартири оунівців у Цепліні, Білому, Себешові та Єленій Гурі... Є точні дані про двадцять двох бойовиків, які розміщені у цьому районі. А що відомо про Зеленого?

— Маємо докладний звіт про розмову з Гарнагою (Гарнага, псевда «Богун» і «Скоб» — капітан КГБ, — П. Т.), крім того є адреса його квартири у Варшаві. Всі ці дані має полковник Шовкуненко, який наказав вам передати, що надсилає їх до комітету.

— Так. А польських товаришів повідомили про все це?

— Так точно, товаришу генерале. Ми працюємо в повному контакті з органами державної безпеки Польщі. Наші польські друзі мають необхідну оперативну інформацію і зараз тримають під наглядом усі перелічені об'єкти».

Коли взяти до уваги, що ціла ця історія відбувалася в 1953-1954 роках, то це означає, що Леонтія-Леона Лапинського не тільки не знищили за львівську «всипу», а він ще й став вірним співробітником і провокатором УБ.

Виникає питання, пов'язане із прізвиськом, — чи дійсно Леонтій Лапинський у 1964-1965 роках був першим секретарем советської амбасаді в Оттаві (Канада) й експертом «від українських справ»? Справді, його ім'я інше від Леона-Леонтія, але в роботі чекістів це дрібна справа.

Чи так загинув ген. Роман Шухевич-Чупринка?

У памфлеті «Виходжу на зв'язок» т. зв. Михайло Канюка розповідає про смерть Головного командира УПА, ген. Романа Шухевича-Чупринки в Білогорщі. До легенд чекістів треба підходити дуже обережно, бо вони мають тільки одну мету — брехливо насвітлювати факти, опалюжувати ОУН й УПА і взагалі визвольну боротьбу українського народу, як у минулому, так і в сучасному, та у кривому дзеркалі зображувати все українське, згідно з директивами Москви.

»Сергій Петрович Гарнага і справді міг би розповісти про смерть (тут пропускаємо брудні наклепи на «лютих ворогів і зрадників українського народу») ... Адже капітан Гарнага сам брав участь у цій складній і небезпечній операції. Після тривалих пошуків, чекістам, нарешті, вдалося дізнатися, що фактичний намісник Бандери в Західній Україні, його друг і помічник (тут знову брудні наклепи і провокації) у воєнних роках, Чупринка, переховується в селі Білогорщі під Львовом. Була проведена ретельна підготовка, в якій мужність поєднувалася із кмітливістю (?), а хитрощі помножувалися на одчайдушний ризик, будинок, де переховувався Чупринка, оточили. Обшукали три кімнати, просторе підземелля й усі будови на садибі — даремно!»

Далі в тій статті читаємо: »Затримали трьох дівчат-ординарців Чупринки, допитали господарів будинку, але й це було даремне. Генерал-хорунжий зник, наче крізь землю провалився. І тоді керівник операції дав наказ розбирати будинок. Не спалити чи зруйнувати, а саме розібрати його по клаптикові і шматочку, по цеглині й дощечці! Цей наказ і почув сам Чупринка, який у цей час напіводягнений, із пістолетом і гранатою в руках стояв між подвійними стінами в одній із кімнат. Нерви у нього не витримали (?), він вистрибнув і почав боротися з одним з офіцерів. Навколо всі закам'яніли — саме так, як розраховував ... Та знову не витримали нерви — цим разом у молодого советського вояка, який із жахом дивився, що Чупринка загрожує життю чекіста. Він підніс автомат, і перше, ніж хтонебудь встиг йому завадити, всадив чергу у кременезного бандерівця».

Чекіст, т. зв. Михайло Канюка, виявив, що Головний командир УПА загинув у Білогорщі, себто підтвердив те, що було відоме вже в 1951

році. Він також розкрив, що в білогорській операції брали участь не тільки чекісти, а й солдати.

До фантазійних спекуляцій, розрахованих на наївність читачів «Молоді України», належать такі вигадки, як заклик розбирати будинок і боротьба генерала з чекістом, коли в Головного командира були пістоль і граната...

Якщо пам'ять автора цих рядків не підводить, то наприкінці 1951 року в повідомленні з України була мова також про одну чи дві жінки, раніше заарештовані, про шкільний будинок, у якому переховувався ген. Роман Шухевич-Чупринка, про тамошню вчительку із Закерзоння й охорону. Загинули в бою з чекістами й солдатами не тільки ген. Р. Шухевич, а й учителька та охорона.

Друге важливе ствердження, — бо вже перевірене жінкою з України, яка в 1956 році була в Білогорці. Ще того року шкільний будинок світив порожнечою. Його вікна і двері були обсмалені вогнем, а це означає, що большевицькі внутрішні війська підпалили цей будинок під час операції в Білогорці 1950 року. Дата смерті Головного командира УПА, Голови Проводу ОУН на Рідних Землях і Голови Генерального Секретаріату УГВР, підтверджена ще й іншою дорогою.

Відхід від теми авторів «Дрогі до ніконд» потрібний для того, щоб показати, як Щесняк і Шота мало знали й користувалися матеріалами із другого боку кордонів Польщі.

Спекулятивні міркування

Справам кількісного стану відділів УПА чи Української Народної Самооборони, Самоборонних Кущових Відділів (СКВ), СБ, питанням мобілізації кадрів, озброєння, постачання, конспірації і зв'язкам присвячено чимало сторінок. Щесняк і Шота підійшли по-різному до тих справ, користуючись захопленими матеріалами й зізнаннями ув'язнених та полонених або звідомленнями польських органів безпеки, військової розвідки та інших поліційних і мілітарних формацій. Варшавські автори признаються, що до 1946 року польські розвідувально-військові органи мали дуже слабкі й недокладні інформації про стан українського підпілля та відділів УПА й ОУН на теренах Закерзонського краю.

На 268-269 стор. вони зачитували уривок дуже цікавої і одночасно знаменитої за своїм змістом інструкції з 8-го квітня 1946 року:

«Стяг» — Ярослав Старух — писав: «У багатьох кущах і військових підвідділах сильно виступає тенденція доповнити нестачу харчів шляхом реквізиції серед польського населення. Після виселення українців, ми приневолені забезпечуватися у польського населення. Не може це відбуватися шляхом самовільних реквізицій тереновими організаціями або військовими чинниками, але мусить прийняти форму зцентралізо-

ваної збірки, впорядкованої і пов'язаної з відповідною політично-пропагандивною акцією. Акція прохарчовування серед польського населення повинна мати такий характер: а) добровільних датків або збірки на фонд поневолених народів, кожна пожертва мусить бути підтверджена друкованим квитом із печаткою й підписом; б) конфіскації і реквізиції в тих, що можуть дати, але не хочуть. Ці реквізиції мають проводитися після порозуміння з польськими підпільними організаціями, які повинні вказати, в кого можна взяти, щоб уникнути несправедливих актів; в) дисциплінарно-відплатних контрибуцій у тих, які пограбували українців».

Акція збирання харчів серед польського населення супроводжувалася поширюванням роз'яснювальних листівок.

Опінія про ОУН-УПА в Закерзонському краю

На 279-ій сторінці «Дрогі до ніконд» читаємо: «Пізнавання ідеологічних основ, організаційних принципів та структури ОУН-УПА нав'язує переконання, що ми мали діло із противником, який діяв продуманим і зорганізованим способом. Це також стосується до метод боротьби УПА, які були сперті на доброму, як на тодішні умови, теоретичному приготуванні й мали характер дій, що їх стосували партизанські рухи в роках 2-ої світової війни, а навіть і раніше». Такий погляд репрезентували деякі командири польського людського війська, яке воювало з УПА в 1945-1946 роках.

У розвідувальному звідомленні 5 п. п. із грудня 1945 року читаємо: «Підтверджуються дані, що в бандах (от і культура! — П. Т.) є досвідчені з військового погляду люди, які знають методи правильного розташування вогневих середників, окопання й маскування. Командування оперативної групи «Ряшів», у звідомленні із квітня 1946 року, стверджувало: «Методи операцій тих банд (?) дуже гострі та безоглядні, але, незалежно від того, вони мають всі прикмети зорганізованої і вишколеної партизанки».

А Щесняк і Шота додали ще від себе: «УПА спирала свою діяльність на дотеперішньому дорібкові націоналістичного руху — на опрацюванні воєнної доктрини та на власних і чужих досвідах» (стор. 279).

Польські втрати в боротьбі з УПА

ОУН і УПА на землях Закерзонського краю мали діло не тільки з регулярними відділами польської армії, Корпусом внутрішньої безпеки (КБВ), польськими прикордонними військами, а також із советськими прикордонниками, чекістами тощо.

Большевики своїх втрат у боротьбі з ОУН і УПА в Україні та на Закерзонні не виявили й ніколи не виявлять, бо бояться правди.

Щесняк і Шота подали польські втрати в людях у чотирьох схемах (стор. 526-529), а важливіші збройні акції ОУН-УПА відтворили за датами на 530-533 сторінках.

Отож разом, 5-ий піхотний полк 2-ої дивізії (ДП), 3 ДП, 6 ДП, 8 ДП, 9, 14 і 17 ДП, КБВ, ВОП та інші подібні групи зазнали втрат у людях — 997 вояків.

Дві кінцеві схеми подають членів УБП (Ужонд Безпеченства Публічного), МО, ОРМО (міліції), компартії, адміністративного персоналу та цивільних осіб, які загинули в боях з УПА. Втрати компартії, органів безпеки, міліції та адміністрації становлять разом 603 особи, а цивільних поляків — 599.

Відносини між українським та польським підпіллям

Щесняк і Шота у своїй праці широко обговорюють і питання політично-пропагандивної діяльності ОУН-УПА в Закерзонському краю і поза його межами (стор. 299-321). На сторінках 320-21 вони пишуть таке:

«... На землі поляків і словаків ОУН висилала відділи УПА, які, з допомогою рейдів, організували різну політично-пропагандивну акцію серед місцевого населення.

Щоб якнайбільше впливати на чужинців, вони робили переклади української літератури на польську, російську, чеську і словацьку мови. Літературу розповсюджували під час безпосередніх контактів із чужинцями або висилали на адреси «високопоставлених осіб» (до професорів, суддів, адвокатів, лікарів). Наприклад, стверджено, що українську літературу висилали до таких міст у Польщі, як: Лудзь, Ченстохова, Кельце, Єленья Гура, Краків, Щецін, Вроцлав, Катовіце, Теплиці, Криниця, Новий Санч, Радом, Гданськ, Пйотркув, Легніца, Ополс, Глівіце, Вальбжих. Між іншими, розповсюджували такі брошури, відозви і летючки: «Польсько-українські відносини», «Одвертий лист ПВ», «Кривавим шляхом сталінської демократії», «До чехів і словаків Верховини», «Гимн поневолених народів». Тільки від січня до квітня 1947 р. розіслано в Польщі 4,170 примірників різної літератури, не враховуючи літератури розповсюджуваної без реєстру».

Тут нема згадки про ще один важливий факт: УПА висилала родинам полонених або вбитих поляків їхні документи з одночасним поясненням, що вони загинули за чужу справу, на наказ злочинного комуністичного режиму, що воює не тільки з ОУН і УПА, а й з польським націоналістичним самостійницьким підпіллям.

Розділ про політично-пропагандивну акцію ОУН і УПА допомагає правильно зрозуміти контакти та співпрацю польського і українського підпілля.

Щесняк і Шота на 322-ій сторінці своєї праці пишуть, що «керівництво польського пролондонського підпілля нав'язало контакти з пред-

ставниками українських націоналістів уже в 1942 р.« Як доказ, вони цитують такий уривок із звідомлення Команди АК у Львові з березня 1943 року: «... Мова про потребу продовжувати спроби нав'язати контакти з усіма поважнішими українськими групами, аж до ОУН включно, якщо існує така можливість. Перша мета таких контактів — наладнати взаємні відносини, припинити взаємне поборювання і нищення з допомогою ворожих, німецьких сил, а згодом — спільне становище до советських вимог».

Далі мова про те, що в травні 1943 р. відбулася розмова коменданта АК Львівського обширу, ген. К. Савіцького («Опур»), з делегатом ОУН «Дніпром». «Дніпро» заперечив участь ОУН у волинських подіях, обтяжуючи за них «Тараса Бульбу» (стор. 322).

Про перші польсько-українські розмови автор цих рядків писав у циклі статей «Нариси найновішої історії»⁶⁸. Тут треба додати, що про них знав митрополит Андрій Шептицький. Зв'язковий пункт був на Свято-Юрській горі у Львові, а пошту передавав один із ченців. Розмови відбувалися в будинку на одній із бічних вуличок Городецької вулиці, колишніми мешканцями якого були члени ОУН (полк. Мельника). Одна з тієї сім'ї не вийшла живою з большевицької тюрми, а іншого мешканця цього дому розстріляло Гестапо. Цікаве тут те, що це були українці римо-католики.

Щесняк і Шота не в'яснюють, котру ОУН репрезентував «Дніпро» в 1943 році під час зустрічі з ген. К. Савіцьким, комендантом АК Львівського обширу?

Там же, на стор. 322-ій, у примітці сказано, що розмова з «Дніпром» відбулася 17-го травня 1942-го, а кілька рядків вище, що в травні 1943-го року. Як бачимо, важко довіряти варшавським авторам, коли вони у своїй праці самі не звертають уваги на те, що пишуть у такому чи іншому місці.

Вони твердять, що «Дніпро» гарантував «повну автономію і охорону поляків у незалежній Українській державі». У відповідь «Опур» запропонував «Дніпрові» їхати до Варшави для продовжування розмов.

Ціла 323-тя сторінка заповнена різними (спекулятивними) міркуваннями варшавських авторів. Як відгомін українсько-польських розмов Щесняк і Шота подають нотатку «Бюра народовосьцьового делегатури жонду» з 10-го лютого 1944 року:

«Всілякі спроби порозумітися з керівними колами українського населення донедавна розбилися об здецидовану нехить до будь-яких розмов, які зобов'язували б партнерів. Всі пертрактації мали периферійно-інформаційний характер і не давали жодних наслідків. Керівні українські кола, із властивою їм політичною короткозорістю, створювали

⁶⁸ Петро Терещук: «Нариси з найновішої історії», «Визвольний Шлях», Лондон, кн. IX, X, XI і XII, 1960 р.

т. зв. доконані факти, які відомі як волинські події минулого року» (стор. 323-324).

Незалежно від розмови з «Дніпром» у травні 1943 р., Щесняк і Шота пишуть, що «восени того ж року представники ОУН — в обличчі со-ветського наступу — розпочали розмови з Командуванням АК Львів-ського обширу і погодилися на ряд тез, які були виразним відхиленням від їхнього становища в попередньому періоді» (стор. 324).

Отже восени 1943-го року вже були розмови з представниками ОУН, але ні їх псевдонімів, ні прізвищ не подано, як і не з'ясовано, яку ОУН раніше репрезентував «Дніпро», чи під проводом Степана Бандери, чи під проводом полк. Мельника? Таке питання виникає тому, що далішні твердження (стор. 324) Щесняка і Шоти цілковито неймовірні; хоч автори покликаються на Центральний архів ЦК ПЗПР (т. 202/1-36, стор. 155, Акти Делегатури уряду), вони мають характер свідомого спрепарування або пофальшування тез польсько-українських розмов восени 1943 року.

Вистачить зацитувати 5 пунктів, щоб зорієнтуватися, в чому їхня неймовірність. Ось нібито ствердження «делегатів ОУН»:

1. Українці — об'єкт польсько-советського конфлікту;
2. у тому конфлікті становище українців пропольське;
3. південно-східні воевідства — інтегральна частина польської дер-жави;
4. це терен з національно-мішаним населенням;
5. тому Польща має право і обов'язок виступати в обороні тих земель на міжнародній арені.

Неправдоподібність зацитованих тверджень Щесняка і Шоти впли-ває з нелогічності у світлі історичних фактів. А факти вперта річ. В 1943 році польський екзильний уряд у Лондоні і його делегатура в краю вже не були жодним партнером чи конкурентом для ССРСР. Він (лсндонський польський етнграфічний уряд) тоді, коли советські армії заливали польські етнграфічні землі, 7-го липня 1944 р. дав таку свою інтерпретацію: «Ситуація на східньому фронті дає можливість при-пускати, що советські армії відносно швидко займуть значну частину Польщі». А далі: «З хвилиною розгорнення свого теперішнього насту-пу, советський уряд ще рішучіше виявляє нехіль до порозуміння, чи хоч би тільки до розмов, із нашим урядом. Все це вказує на те, що він рішений у справі Польщі йти шляхом доконаних фактів».

Ще далі читаємо таке: «Від виявлених відділів Крайової Армії, як і від відділів охорони населення, що опиняться ізольовані у советських тилах, можуть вимагати скласти зброю, точніше, схочуть силою залу-чити їх до червоної армії Берлінга. У такому випадку зобов'язують наступні директиви: а) вичерпати всі передбачені вашими інструкція-ми засоби опору в дозволеніх межах, себто із вилученням збройного зудару із советами, за винятком необхідних актів самооборони».

В інструкції головного командира АК з 12-го липня 1944 р. (стор. 575) є таке твердження: «Совети воюють з німцями, тому є нашим комбатантом проти Німеччини». А далі: «Наша співдія із советами обмежується тільки боротьбою з німцями, а їм політично ставимо опір, як безперервну документацію польської зорганізованої самодії на всіх ділянках життя, також у питанні війська та війни. Цей опір має бути збірним виявом волі польського народу зберегти своє незалежне життя»⁶⁹.

Як бачимо, польський екзильний уряд у Лондоні і головне командування АК стверджували, що ССРСР є їхнім «комбатантом» у війні з німцями, виявили свої військові відділи перед червоною армією та співпрацювали з нею в різних операціях. Як же в такій ситуації «делегати ОУН» могли домовлятися з польськими партнерами на базі згаданих пунктів, коли від 1943-го до половини 1944-го року тривала т. зв. мала польсько-українська війна на західноукраїнських землях? Чи в такій ситуації можна вірити, що становище українців, мовляв, «пропольське» і вони визнають, що «південносхідні воєвідства є інтегральною частиною польської держави»?

Події, факти і діяльність ОУН-УПА-УГВР повністю заперечують такі твердження, а відомо, що аналіза історичних фактів значно важливіша ніж «побожні бажання», вигадки та ніким і нічим не підтвержені видумані «тези».

Не встановивши ні дати, ні учасників польсько-українських переговорів, Щесняк і Шота на 324-ій сторінці ще раз вернулися до них. Представники «Окружної Делегатури у Львові — читаємо далі — визнали цей момент пригожим для інтенсифікації польсько-українських розмов, тому на початку листопада 1943 року до Львова виїхав репрезентант Делегатури уряду (найправдоподібніше, Й. Гнатовський). Він мав вплинути на українських націоналістів, щоб вони з'ясували своє становище в декларації. До розмов не дійшло з причин технічних перешкод».

На чергових сторінках (324-326) Щесняк і Шота зачитували зміст статті-протоколу з польсько-українських розмов в 1944 році (див. «Український Самостійник», ч. 25, Мюнхен 1959, стор. 32-35). Цей протокол повністю заперечує те, про що варшавські автори написали кілька рядків вище.

Остання розмова між Й. Гнатовським із його 4-ма членами «місцевої екіпи» та 3-ма делегатами ОУН відбулася 8-го березня 1944 року.

У перших розмовах від поляків брали участь: граф Петро Дунін-Борковський, кол. львівський воєвода, і ще одна людина, якої не називаємо, бо не знаємо, де вона тепер перебуває. Від українців були: вже померлий в Україні адвокат М. Степаняк і З. Матла. Пізніше одним із делегатів ОУН був Василь Охримович.

⁶⁹ Всі цитати з праці: «Polskie Siły Zbrojne w drugiej wojnie światowej», том III, Armia Krajowa, Londyn, стр. 573-576.

Польсько-українські контакти і співпраця на Закарпатті

В обговоренні теми про польсько-українські контакти і співпрацю Щесняк і Шота покликаються головно на акти Міністерства внутрішніх справ, себто на поліційні й прокурорські. Це свідчить про те, що варшавські автори користуються довір'ям тих органів, коли можуть користуватися і їхніми секретними документами.

Покликаючись на польсько-український протокол із 10-го лютого 1944 р., Щесняк і Шота кажуть, що ОУН і УПА почали заходи, щоб відновити контакти і розмови з представниками польського підпілля зараз після встановлення кордону на лінії Керзона. В сусідніх районах діяли АК, від осені 1945 р. — ВіН та інші польські підпільні організації (НСЗ).

Тут вони подають цитати з розповсюджуваної польської підпільної летючки, виданої 3-го травня 1945 року «Керівництвом польської підпільної боротьби». У ній, між іншим, польські підпільники писали: «...Закликаємо вас припинити братовбивчу боротьбу... Закликаємо припинити вбивства поляків. Закликаємо вас зосередити і об'єднати ваші сили з нашими у спільній боротьбі з відвічним ворогом обидвох народів — Росією і ворогом національної думки — комуною. Нині, коли стоїмо у вогні боротьби, коли відбувається вирішальний бій за існування наших народів, відкиньмо геть національні спори» (стор. 328).

Розмови розпочалися одночасно на території Любачівського і Томашівського районів та в повітах — Перемишль—Брезів.

Перша зустріч у першому районі відбулася 2-го травня 1945 року. В ній взяла участь: організаційний референт 2-ої округи ОУН Корнійчук («Вир») і ксмендант станиці кол. АК у Наролі (Любачівського повіту) поручник «Малий». Згоду на зустріч дав шеф Замоїського Інспекторату Маріян Голє(н)бйовський («Стер») з метою «перевірити опінію і добру волю».

«Вир» пропонував: припинити взаємні бої, розпочати спільну боротьбу проти большевиків, вільне пересування українських і польських відділів у сусідні райони у випадку потреби відв'язатися від ворога, взаємну допомогу постачанням, спільну оборону цивільного населення, скасування всіх претенсій за матеріальні втрати населення, спільне поборювання бандитизму, спільну боротьбу проти шпигунства, обмін протоколами після ексекуцій та інформаціями з ділянок військової розвідки і преси.

Мабуть, Щесняк і Шота користувалися протоколом (польським) цієї наради, бо на 329-ій сторінці пишуть так: «З протоколу не видно, щоб представники польського підпілля сформулювали своє становище». Поручник «Малий» зобов'язався передати пропозиції «Вира» вищому командуванню, щоб представники ОУН і Головного штабу УПА могли потім сконтактуватися із представниками польської «Делегатури збройних сил у краю».

Узгіднено спільні гасла і сигнали для відділів у районах, які повинні були зобов'язувати до 31-го травня 1945 року.

Далі Щесняк і Шота пишуть, що на початку травня 1945 року Головний Провід ОУН вислав на Закерзоння Юрія Лопатинського («Шейха»). Він мав за завдання сконтактуватися з польським підпіллям і провести розмови у справі їхньої співпраці з УПА. Юрій Лопатинський відбув розмову з Ярославом Старухом, провідником ОУН Закерзонського краю, і «Дальничем», П. Федоровим, шефом СБ, у Любичській Гуті Томашівського повіту.

21-го травня 1945 р. відбулася зустріч делегатів ОУН і польського підпілля в Ружанецькій Руді (пов. Люблінський Томашів). Від польського підпілля були: капітан Маріян Голс(н)бйовський («Стер») — шеф Замоїського Інспекторату «Довудзтва Сіл Збройних» (ДСЗ), капітан «Турія» — заступник «Стера», капітан Ян Туровський («Норберт») — комендант Томашівської округи і, одночасно, ад'ютант «Стера», капітан С. Ксьонжек («Рота») — комендант станиці 254, пор. «Малий» — комендант станиці в Наролю, «Сталь» і «Де(н)бно» — коменданти станиці, та «Вдова» — ад'ютант округи, який протоколував перебіг розмови.

Делегація УГВР і УПА була в такому складі: Юрій Лопатинський («Шейх»), «Граб» і Микола Н. Корнійчук («Вир»).

Тим переговорами Щесняк і Шота присвятили 329-332 сторінки своєї праці. Вони дуже цікаві, і якщо згодні з правдою, то можуть бути свідченням про тодішню ситуацію та про думки тодішніх керівників польського і українського підпілля, можуть також послужити доброю лекцією на майбутнє. У примітці (стор. 333) зазначено, що «Граб» виступав як адвокат «Горобовий» (?).

Варшавські автори підкреслюють, що «конференція представників... польського і українського підпілля з 21-го травня 1945 року відіграла певну роль у злагідненні спорів та у відносинах між тими двома силами у південно-східній Польщі» (стор. 332).

На 333-ій сторінці Щесняк і Шота пишуть, що «Шейх» у 1945 році ще кілька разів пробував відновити контакт із польським підпіллям, але без наслідків. Польське підпілля переживало серйозну кризу, підпільна Делегатура уряду самоліквідувалася. Оголошена амністія із 2-го серпня 1945 року спричинилася до того, що 50 тисяч поляків вийшло з підпілля. Тоді Ян Женецький 15-го вересня 1945 року відновив діяльність ВІН (Вольносьць і Неподлеглосьць).

Дезорганізація і послаблення польського підпілля стали одною з причин, чому його керівники вирішили припинити розмови й контакти з ОУН і УПА.

Ще раніше, після переговорів Юрія Лопатинського з Гол(н)бйовським, «Стяг», провідник ОУН на Закерзонні, дав доручення не побо-

ривати відділів АК-ВіН. Мабуть, таке саме рішення було і від керівників польського підпілля.

Щесняк і Шота згадують і про розмови та контакти між українським і польським підпіллям у різних інших районах. На 334-343 сторінках «Дрогі до ніконд» занотовано такі зустрічі представників українського підпілля із представниками польського:

В 1945 році районний провідник ОУН «Борис» контактувався із «Дражою», керівником відділу кол. АК, у місцевості Сідлиська, Березівського повіту. Дража Сотіровіц, громадянин Югославії, прибув на Закарзоння із Волинської округи АК.

Окремо відбулися такі зустрічі: коменданта відділу АК (ВіН) капітана «Пірата» (Ришард Красек) із неназваним командиром сотні УПА в Перемиському повіті; організаційного референта III-ої округи ОУН «Вира» з комендантом округи ДСЗ («Довудзтво Сіл Збройних»), а потім з комендантом Ради ВіН на Любачівський повіт (до весни 1946 р.); районного провідника ОУН «Заруби» із «Вжосом», комендантом ВіН у Томашівському повіті; в 1946 році референта пропаганди III-ої округи ОУН «Дунайського» із шефом Замойського Інспекторату ВіН капітаном «Вирвою», комендантом грубешівської округи ВіН «Азією» і комендантом відділу ВіН «Млотом»; провідника надрайону ОУН «Левада», «Ярого», і командира сотні «Чавса» із «Корабом», керівником розвідувальної групи.

Далі Щесняк і Шота кажуть, що близькі контакти між представниками УПА і ВіН були в районах Холму, Володави і Білої Підляської. Ініціатива вийшла від «Криги» — командира відділу УПА. Він — як пишуть варшавські автори — 21-го вересня 1945 року звернувся письмом до «коменданта АК на теренах Холм—Володава—Біла Підляська» і запропонував безпосередній контакт, щоб з'ясувати «наше ставлення до тих теренів та до місцевого українського і польського населення, а також обговорити біжучі справи і можливість нашої співпраці». Із поданої цитати можна зробити припущення, що зміст листа «Криги» відтворений кимось із арештованих учасників зустрічі або цей лист попав у руки УБ разом з іншими документами АК.

Зустріч відбулася 27-го жовтня 1945 року на колонії Горошанка, в районі Білої Підляської. Присутніми були: інспектор району ВіН ч. 3 (під криптонімом «староство Гарволін») майор Ян Шатинський-Шатовський («Бур'ян», «Загоньчик», «Дзірит»), шеф розвідки і контррозвідки району ч. 3 майор Владислав Вавжак («Жук», «Пайонк»), комендант округи ВіН Білої Підляської Вижиговський («Зенон», «Подбля»), а від УПА — «Крига» і «Григор».

Хоч і узгіднено ряд справ, проте жодного документу не підписано. Виявляється, що в посіданні польських органів безпеки є лист «Дзірита» до «Криги» з 31-го жовтня, і лист «Криги» до «Дзірита» з 20-го листопада 1945 року. Щесняк і Шота пишуть (коли вірити їм на слово), що в принципі узгіднено співпрацю між ними, хоч у їхньому листу-

ванні в деяких питаннях є протилежні позиції. Згідно з договоренням, «Дзірит» і «Крига» мали в тій справі звернутися до своїх зверхників і на підставі листа «Криги» до «Дзірита» автори «Дрогі до ніконд» зробили припущення, що шеф Інспекторату ВіН на Білу Підляську виявив бажання зустрітись із політичними представниками УГВР.

Далі з листа виходить, що між «Кригою» і майором Шатинським-Шатовським узгоднено спільне поборювання інформаторів та агентів УБ, «бандитизму», обмін розвідувальними інформаціями та пропагандивними матеріялами, взаємну допомогу в прохарчуванні відділів, заквартирування і забезпечення УПА медикаментами, а також встановлено розпізнавальні знаки і спосіб зв'язку.

В дописці на 335-ій сторінці автори подають, що «комплект кореспонденції «Дзірита» і «Пайонка» з «Кригою» є в АМВС» (в актах Міністерства внутрішніх справ, — П. Т.). Щесняк і Шота не знають, хто такий «Крига», але припускають, що це, мабуть, командир куреня із загону полк. Острізького ім. Богуна (з УПА-Північ), який прийшов на Холмщину з Волині в квітні 1944 року, а згодом діяв на прикордонні повітів Біла Підляська і Володава.

Така примітка підтверджує наше припущення, що згадане листування знайдено серед архівних матеріялів польського, а не українського підпілля.

Маріян Голє(н)бйовський, який став заступником коменданта і шефа штабу Люблінської округи ВіН, схвалив цей договір про співпрацю ВіН з УПА і переслав його до центрального командування ВіН, що його очолював полк. Ян Жепецький.

Польсько-українські контакти на відтинку Перемишль—Березів почалися ще в квітні 1945 року. Перший, вступний протокол підписано 29-го квітня 1945 року в селі Сідлиська, Березівського повіту. Щесняк і Шота подають, що ОУН репрезентували «Борис», провідник району, і «незнані» з прізвищ та функцій «Пластун», «Зіновій», «Біс» і «Волос». Польське підпілля репрезентували вже раніше згадувані «Дража» і «Пірат», який виступав від імені кол. АК Ряшівської округи. В протоколі занотовані побажання, які вказують на те, що схвалення цієї вступної угоди вищими органами привело б до підписання договору про співпрацю між УПА і ВіН.

Щесняк і Шота наголошують у тій «вступній угоді» такі пункти: припинення взаємної боротьби з днем 29-го квітня 1945 року, щоб скерувати всі сили «до боротьби із спільним ворогом — ССРСР», обопільне інформування і попереджування про небезпеку. Взаємодопомога має бути спрямована «проти большевиків, зокрема проти НКВД». Зговорення зобов'язувало у районах Ряшівському, Перемиському та на тих землях, які межували з УССР-СССР.

У примітці Щесняк і Шота доповняють, що у Варшаві зберігся український текст протоколу з підписами українських представників, польського тексту не знайдено, а саме на ньому повинні бути підписи

поляків. У цій справі польські органи безпеки допитували командира УПА І. Шпонтака-«Залізняка», політвиховника Є. Бревку («Клима») — заступника командира сотні «Крилача», і шефа СБ П. Федорова, а також поляка Адама Лазаровича («Зигмунта») — коменданта Ряшівської округи ВіН. На думку авторів «Дрогі до ніконд», «Зіновій» це нібито «Байда» — пізніший командир куреня УПА. Його давніший псевдонім «Зіновій» мабуть виявив під час допитів якийсь П. Данчишин.

На 336-ій сторінці мова про те, що «влітку і восени 1945 р. кореспонденція продовжувалася» між «незнаними представниками» ОУН-УПА і тереновими представниками ДСЗ та ВіН із Перемишля, Березова і Ряшева. Щесняк і Шота мабуть навмисне наголошують, що співпрацею з УПА найбільше інтересувалися розвідувальні органи ДСЗ і ВіН. У травні й червні 1945 р. шеф розвідки ДСЗ в Перемиському повіті, Юзеф Шумовський («Строгі»), опрацював проєкт співпраці з УПА і двічі вислав його до шефа розвідки ДСЗ та до командування Ряшівської півокруги — до Антоні Слабоша («Павел», «Стари»). Він (Юзеф Шумовський) також двічі одержав від своїх зверхників листи, які мав передати УПА. Кореспонденцію з УПА вів і комендант Перемиської округи ДСЗ — майор Антецький. Прізвище Антецького виявлене у зізнаннях Казімежа Осінського («Віруша») — заступника розвідувальної бригади Перемиської округи ВіН.

Треба припускати, що в реляціях Щесняка і Шоти є багато перекручень, неясностей, навіть власних інтерпретацій та фантастичних додатків, що не згодні з правдою і фактами. Ми згадуємо про них із надією, що колишні вояки і командири УПА та члени ОУН, що більше чи менше ознайомлені із справами, про які пишуть варшавські автори, скажуть і своє слово.

Хоч проріджуються і ряди членів ОУН-УПА, все ж ще живуть командири УПА — «Байда», «Прірва», «Лагідний», провідні члени ОУН у Закерзонському краю та вояки, які можуть дати значний вклад до історії тодішніх українсько-польських контактів і відносин.

На 337-ій сторінці Щесняк і Шота цитують уривок із листа одного з командирів УПА (дата листа: 3-го вересня 1945 року) до майора ВіН Антецького:

«Звертаюся до вас, пане майоре, в тій справі тому, що у відділах польського війська, які проводять переселенську акцію, є багато членів АК (також і в місцевих урядах). Тому, пане майоре, або вплиньте на своїх людей, щоб саботували переселенські акції... або, якщо нічого не зміниться, прошу не обвинувачувати нас, коли в результаті нашої оборони від переселенської загрози будуть і жертви на польському боці, а в тому і серед ваших людей. Ми бажаємо співпраці, але нехай не гальмують її із вашого боку».

Цей уривок листа яскраво ілюструє тодішню ситуацію на Закерзонні та різні закулісові деталі. Хіба ніхто не буде заперечувати того, що

поляки з кол. АК-ВіН, НСЗ та інших формацій, не згадуючи про УБ, МО, прикордонні та внутрішні війська, — в принципі всі бажали, щоб якнайбільше українців усунути із Закерзоння, а лемків спольонізувати. Не зважаючи на це, ОУН і УПА шукали шляхів до національно-самостійницького польського підпілля, щоб допомогти йому продовжувати визвольну боротьбу та знайти якийсь розумний і справедливий «модус вівенді».

На 338-ій сторінці Щесняк і Шота пишуть що наприкінці 1945 року комендант Південного обширу ВіН полк. Францішек Непокульчицький («Жеймян») доручив шефові розвідки Едвардові Бзимеків («Свобода», «Грудзень») з допомогою розвідувальної групи у Ряшівській окрузі нав'язати контакт із якоюсь більшою частиною УПА, щоб припинити взаємну боротьбу. Едвард Бзимек передав це доручення шефові розвідки ВіН на Ряшівське воевідство Антоні Слабошові («Павел») в першій половині 1946 року і він використав давні контакти та вислав до УПА (?) листа, згідно із вказівками.

Щесняк і Шота не пишуть про який відділ УПА тут мова, тільки подають, що «відповідь від ближче неозначених представників ОУН-УПА» Едвард Бзимек одержав за посередництвом Ключа («Вацлава»), який на початку 1946 року перебрав від «Павла» (Антоні Слабоша) обов'язки шефа розвідки Ряшівської округи ВіН. Це було в перших днях березня 1946 року. У відповіді УПА обвинувачувала польське підпілля за винищення українського населення, і Бзимек зірвав розмови й поінформував про це «Жеймяна». (Про «Жеймяна», «Теодора», полк. Францішка Непокульчицького, сказано, що він на початку 1946 року сам проголосив себе комендантом ВіН). «Жеймян» прийняв цю відповідь без коментарів, але гостро засудив мережу «Павла» за «необережне» нав'язування контактів з УПА, за користування печаткою АК тсщо. Адам Лазаровіч, комендант ВіН Ряшівської округи, заборонив своїм підвладним продовжувати будь-які зв'язки і розмови з УПА.

Едвард Бзимек і Адам Лазаровіч згодом попали в руки УБ.

Щесняк і Шота згадують ще про контакти між відділами УПА і ВіН у Сяніцькому повіті. Там комендант АК, підпоручник «Пугач», у листі із 3-го травня 1946 р. пропонував ближче незнамому командирові відділу УПА зустріч, щоб «узгіднити кілька пунктів тісної співпраці в сучасних жидівсько-комуністичних умовах». У тому ж районі, як пишуть варшавські автори, існувала також співпраця між «Жубридом» і «Хріном» (у них — «Гринем») та «Біром» (стор. 339).

Вислів про «жидівсько-комуністичні умови» спрепарований тенденційно, щоб кинути тінь антисемітизму на якогось підпор. «Пугача» з АК, а посередньо і на незнаного ближче командира відділу УПА, який нібито одержав такого листа.

Грубешівська операція в польському навітленні

Щесняк і Шота почали свою розповідь про Грубешівську операцію від твердження, що на прикордонні східної частини Ряшівського і Люблінського воєвідств відносини між УПА і ВіН мали окремий характер — тут між ними (УПА і ВіН) заіснувала політична і військова співпраця.

Головні переговори відбулися 1-го квітня 1946 року під час зустрічі представників УПА і ВіН на колонії Сагринь у Грубешівському повіті. ОУН репрезентував Теодор Гарасим'юк («Равич», «Дунайський») — референт пропаганди III-ої округи ОУН, а польську делегацію очолював капітан Станіслав Ксьонжек («Вирва») — шеф Замоїського Інспекторату ВіН від січня 1946 р., після заарештування М. Голє(н)-бйовського. Тоді вирішено спільно поборювати противників УПА і ВіН, як серед поляків так і українців, в районах Грубешова, Люблінського Томашова і Замостя. УПА мала прочистити від злочинців (обидвох національностей) район від Бугу на захід до шосе Варешин—Грубешів, а навіть до річки Гучви. Акцію в самій Гучві мали провести відділи ВіН. «Голомб» із ВіН зобов'язався передати органам безпеки УПА реєстр і адреси тих осіб, яких треба зліквідувати. Політичним органам УПА і ВіН залишено право на вільні рішення у непередбачених умовах, але про них вони мали інформувати свої вищі інстанції (стор. 339).

Капітан ВіН «Вирва» (Станіслав Ксьонжек) зобов'язався сконтактувати керівників ВіН у Томашівському повіті із представниками УПА, щоб нав'язати з ними співпрацю.

Далі (стор. 340) Щесняк і Шота, покликаючись нібито на зізнання П. Федорова, твердять, що «на початку травня 1946 року від Головного Проводу ОУН, що мав свій осідок в околицях Львова, до Польщі (?) з УССР знову прибув Юрій Лопатинський». «Стяг» і Федорів поінформували його про справу співпраці з ВіН «та вможливили йому контакт із капітаном «Вирвою». Хоч варшавські автори кажуть, що «деталі цієї зустрічі невідомі», проте роблять висновок (начебто на основі зізнань П. Федорова), що саме тоді, між іншим, «обговорювано акцію на Грубешів».

Далі мова про 10-годинну українсько-польську конференцію, яка відбулася 18-го травня 1946 року на фільварку Ме(н)тке, Грубешівського повіту. Домінувала на тій конференції політично-військова проблематика. Від ОУН-УПА були: «Равич»-«Дунайський», «Явір» і «Хмурний» (Захарчук). ВіН репрезентували: «Остоя», капітан «Вирва» і Юзеф До(н)бровський («Азія»). «Остоя» мав доповідь про міжнародну ситуацію, враховуючи можливості третьої світової війни. Про спільний фронт поневолених народів і українсько-польську співпрацю реферував «Равич», а «Остоя» — про співпрацю польсько-українську. Були згадки про військові і господарські справи та про ситуацію у

районах Володави, Білгораю (стор. 340). Рішено скликати 1-го серпня 1946 р. політичну конференцію на вищому рівні, на якій «повинен бути підписаний договір між Польщею і Україною» (стор. 341).

Звертає на себе увагу рішення на тій конференції провести спільну бойову операцію, хоч у протокол не подано в якій місцевості. Щесняк і Шота (стор. 342) роблять припущення, що тут була мова про Грубешів і залізничну станцію Вербковиці. Вони також не певні від кого вийшла пропозиція цієї спільної бойової акції. Безпосереднім організатором і командиром від ОУН-УПА був провідник III-ої округи ОУН Євген Штендера («Прірва»), який на початку травня 1946 року з'ясував і запропонував проєкт нападу на Грубешів Мирославі Онишкевичеві — головному командирові УПА в Закерзонському краю. В половині травня М. Онишкевич зreferував цю справу Я. Старухові («Стягові») і П. Федорові («Дальничеві»), підкресливши, що «спільний напад запропонувала ВіН» (стор. 342).

Коли ж порівняти це твердження Щесняка і Шоти із попереднім їхнім твердженням, що невідомо, мовляв, хто запропонував спільний напад на Грубешів, то тут утворилися «ножиці», які не сходяться разом. Де ж правда? Євген Штендера («Прірва») ще живе і повинен вияснити це питання.

«Стяг» апробував плян операції на Грубешів, а М. Онишкевич доручив командирові «Прірві» (Є. Штендері) очолити відділи УПА. Мирослав Онишкевич провів інспекцію сотень — «Давида», «Дуди», «Чавса», «Яра», «Сокола», боївки «Зенона», а крім цього відбув розмови з командирами «Прірвою», «Зеноном», «Дунайським» та «Вирвою», також із «Млотом» і «Слепим» із ВіН. Відбулися вони 27-го травня 1946 р. у Терезинському лісі, там же й устійнено і початок бойової акції, розподілено завдання тощо.

Згідно з пляном, напад мав бути спрямований на будинки повітового уряду публічної безпеки (ПУБП), МО (Обивательської міліції), КП (компанії піхоти), ППР (Польської Робітничої Партії), Переселенської комісії та советського відділу в Грубешові (стор. 342).

Щесняк і Шота обминають опис бою у Грубешові, замовчують і втрати польських і большевицьких військ. Зупинилися тільки на тому, що сотня «Дуди» дістала доручення від курінного «Беркута» нав'язати 13. 7. 1946 р. контакт із польськими підпільниками, які допомогли їй продістатися із Грубешівщини на Холмщину. Тут з допомогою поручника «Ватажка» з ВіН — сотні УПА розташувалися у селах Майдан, Білі Води, Грабовецький Майдан та в Терезинському лісі.

Генерал бригади Ігнаци Блюм у своїй праці⁷⁰ нібито цитує зізнання самого Мирослава Онишкевича про спільну збройну акцію в Грубешові (М. Онишкевича засуджено і страчено у Варшаві):

⁷⁰ Ген. бригади Ігнаци Блюм: «Удзял войска польского в вальце о утрвалене владзи людовой», «Войскови пшегльонд гісторични», 1 кварталник, рік 4-ий, Варшава, 1958.

»У визначений день, себто 26-го травня 1946 року, в Тероблинському лісі сконцентровано чотири сотні УПА з III-ої округи ОУН, а саме — сотні «Давида», «Дуди», «Чавса» і «Яра», а також боївки СБ з III-ої округи ОУН, біля 300 осіб, озброєних автоматичною і ручною зброєю. У тому ж лісі я перевіряв стан сотень та відбув зустріч із «Прірвою» і «Зеноном», подав їм інструкції і вказівки у справі Грубешівської акції, звернувши особливу увагу на відповідне забезпечення відділів УПА. Наша акція мала за завдання знищити станицю большевицьких військ, розбити в'язницю і звільнити в'язнів, зліквідувати станицю Переселенської комісії, схопити її членів, забрати лісту і переселенські акти. Згодом відділи УПА мали пов'язатися із відділами ВіН у лісі біля Грубешова. Так і сталося. Не знаю, чи радше не пам'ятаю, назв відділів ВіН і псевдонімів їх командирів, які брали участь у тій акції.

Наприкінці травня 1946 р. об'єднані сотні УПА і СБ, разом із відділами ВіН, о год. 24-й вдарили на Грубешів. Акція тривала до ранку. Будинок ПУБП розгромлено, спалено. Будинск-станицю большевицьких військ знищив відділ УПА. Спільно атаковано в'язницю і звільнено всіх в'язнів. Знаю, що УПА і ВіН мали втрати в людях. Рано, під напором польського війська, що прибуло з околиць до Грубешова, відділи УПА, якими командував «Прірва», відійшли до Тероблинських лісів... Відділи ВіН із Грубешова відійшли на свій терен. Як мені відомо із звітлень «Прірви», всіх завдань акції у Грубешові не виконано, бо не знищено будинку Переселенської комісії. В тій акції був поранений «Прірва», що потім деякий час лікувався» (стор. 14).

Якщо т. зв. зізнання М. Онишкевича правдиві, то й тут виникають різниці: ген. Ігнаці Блюм пише про 4 сотні УПА, а варшавські автори (Щесняк і Шота) про 5 (5-та «Сокола»). У Блюма мова про відправу тільки з «Прірвою» і «Зеноном», а Щесняк і Шота додають ще й «Дунайського». У Блюма ліс називається *Тероблинський*, а в них — *Теробинський* (Теробінський). Блюм зовсім не згадує про відправу М. Онишкевича з командирами ВіН, а Щесняк і Шота пишуть, що така зустріч ніби була.

Під час антисемітської чистки, ген. бригади І. Блюма усунено з польської армії.

Ігнаці Блюм подає також уривок летючки ОУН-УПА із жовтня 1946 року: «Поляки! Відділи УПА допоможуть вам і вашій боротьбі. Хай же таким способом ще більше затісниться співпраця між нашими революційними арміями, що скроплена кров'ю воїнів ВіН і УПА в боротьбі проти банд НКВД і УБП на вулицях Грубешова».

Про Грубешівську акцію в українських звідненнях читаємо таке⁷¹:

»Вночі 27-го травня 1946 р. відділи УПА і військові частини польського підпілля провели спільний наскок на Грубешів. Здобуто міцно

⁷¹) «УПА в світлі документів із боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, 1942-1950» (Бойові дії УПА), Бібліотека українського підпілля (БУП), ч. 7, видання Закордонних Частин ОУН, 1960, стор. 180.

укріплені бльоки будинків НКВД і знищено їх. Здобуто і знищено будинок УБП, а членів УБП одних повбивано, других роззброєно, інші розбіглися; знищено приміщення пошти й інші урядові будинки. Звільнено всіх в'язнів. Ворожі втрати вбитими понад 30 чоловік УБП і ВП, 1 майор, кілька працівників ППР, багато енкаведистів (їхню кількість годі було встановити, бо свої трупи енкаведисти вивозили закритими автами вночі) та багато раненими. Здобуто різні документи. Втрати українських повстанців — 1 вбитий. У польських відділах були 4 вбиті і 3 ранені».

І далі, на тій же сторінці: »28. 5. 1946 р. частині відступаючого відділу УПА довелося звести бій у *Метелинському* лісі з великою бандою енкаведистів і ВП, що квартирували недалеко лісу й тепер, опам'ятавшись, кинулися переслідувати українських повстанців. У завзятому бою було вбито 32 енкаведистів і 6 польських вояків. Наші втрати — 3-ох убитих і 5 ранених».

Це вже третя назва того ж самого лісу.

Політична гра, вогонь і дим

Обговорюючи польсько-українські відносини в Закерзонському краю і поза його межами, Щесняк і Шота у своїй праці користувалися різними секретними документами з архівів УБ, військових, Міністерства юстиції, партії та інших державних установ. Інтерпретація і наświetлення окремих справ вийшли з-під їхнього пера однобічними, спрепарованими, під смак сучасного комуністичного режиму в Польщі.

Така однобічність авторів вимагає об'єктивного обговорення бодай окремих важливіших питань. Зрозуміло, що в ті роки між ОУН-УПА та польським підпіллям «відбувалась політична гра», бо партнери переговорів виходили з протилежних концепційних позицій і не були певні, які результати дадуть їхні контакти.

На 343-ій сторінці «Дрогі до ніконд» Щесняк і Шота пишуть, що в архіві воєвідського МО в Ряшеві є звіт про Захарчука з його подорожі на територію Польщі у липні 1946 року. Він приїхав із «чотирма стрільцями», як представник командування УПА і мав узгодити з представниками ВІН питання наступної зустрічі та зорієнтуватися, «як іде робота у сусідів». А найголовніше, як пише сам Захарчук у своєму звідомленні, «зорієнтуватися, яке наставлення цивільного населення до нашого визвольного руху». З цієї цитати можна припускати, що звіт про Захарчука є у ряшівському архіві МО.

Із Захарчуком розмовляв капітан «Вирва» і запропонував, покликаючись на рішення Головного командування ВІН, щоб УПА вислала до Лондону делегацію у складі 1-3 осіб, яка виступала б у характері міністрів. У тій справі 5-го серпня 1946 р. з Лондону повинен прибути делегат Верховного командування ВІН, який обговорить деталі виїзду і дасть контакт до англійського уряду. Делегати ОУН-УПА мали виїхати до Лондону кораблем через Швецію. У примітці автори покликаються на матеріяли архіву МОИ (Міністерства народної оборони).

Пропозицію «Вирви» Захарчукові Щесняк і Шота вважають за «блеф», бо командування ВіН було в Глівіцах, а не в Лондоні. Стверджують, що виїзд української делегації до Англії не відбувся і далші розмови між представниками УПА і ВіН припинились. Але до весни 1947-го року «Дунайський» втримував контакти з «Азією» і «Млотом», а це заперечує твердження Щесняка і Шоти про припинення контактів між УПА і ВіН (стор. 343).

Щесняк і Шота пишуть таке: «Захарчук виніс враження, що найскрайніший шовінізм супроти українців виявляють польські священники та зв'язана з підпіллям польська інтелігенція». Тому «можна певно сказати, що поляки змагають до того, щоб приспати нашу чуйність, легким коштом навчитись від нас вести боротьбу проти большевизму, а при нагоді зірвати всі договори і розпочати з нами війну».

Щесняк і Шота тільки припускають, що еляборат «Квестія українська» правдоподібно є твором ВіН-у, виготовлений наприкінці 1945 р. Автор еляборату пропонував прийняти тезу про цілковите виселення українців із Закерзонського краю до УССР, проте підкреслював, що саме виселення ще не розв'яже українського питання так довго, як довго будуть діяти відділи УПА. Тому треба вести якнайдокладнішу евіденцію діяльності УПА, реєструвати всі випадки і збирати дані про її провідників і командирів. Далі мова про те, що необхідно переконувати українців продовжувати боротьбу проти советських військ, бо така боротьба «тільки їх послабить і знищить їхній збройний і моральний потенціал» (стор. 344). Згадується і про те, що не можна «в жодному випадку резигнувати із східних земель, що їх забрали СССР і українці» (стор. 345).

Цікаве трактування Щесняком і Шотою т. зв. відплатних акцій, їх генези і причин, бо тут вони користуються насвітленням із праць різних авторів.

Правдоподібно, вони навмисне висунули тенденційну тезу, мовляв, ВіН, НОВ і НСЗ «пацифікували (українські) села і вбивали їхніх мешканців» нібито тому, що ті «українці й цілі українські села під час війни допомагали советським і польським партизанам, а після визволення (?) активно включилися у вир суспільно-політичних змін у Людовій Польщі» (стор. 345).

Згідно із зізнанням якогось Ф. Блажея, Щесняк і Шота згадують еляборат СН (Стронництва Народового) з 1945 року п. з. «Мнейшосьці народове» (національні меншини). Як відомо, ОУН і УПА ніколи не нав'язували контактів із польськими шовіністичними організаціями типу НОВ і НСЗ (Народове Сіли Збройне), бо будь-які зв'язки з такими польськими організаціями були виразно заборонені.

Автори «Дрогі до ніконд» подають таке становище польських народців супроти українців (цитата з еляборату «Мнейшосьці народове»):

«... Ми ж самі виховали собі внутрішніх ворогів, для яких ми постійно вороги число 1. Українці простягають руку полякам, бо їм потрібний спокій на західному кордоні, прагнуть мати вільні руки для боротьби з НКВД. Їхня збройна сила велика, мають досконале озброєння, мають у себе німецьких (?) і советських офіцерів (вишколених в обидвох арміях) ... Нині, вони вже сила, з якою мусимо рахуватися ... Мусимо

зрозуміти, що боротьба з українцями тільки в інтересі советів, тому мусимо її припинити. Це не означає, що резигнуємо із своїх прав у майбутньому і погоджуємося на Україну від Сяну чи Вислока. Наше суспільство мусимо наставити агресивно до цієї проблеми. Не вони, а ми маємо вимагати, а щойно тоді будемо переговорювати з ними, якщо схочуть» (стор. 345 і 346).

На 346-й сторінці Щесняк і Шота порушили питання нищівної масакри українського населення польським підпіллям, але промовчали факт, що таким же «вогнем і мечем» (за Г. Сенкевічем) винищували українське населення на Закерзонні й польські комуністичні з'єднання (УБП, МО, прикордонні війська).

Як приклад польського терору, Щесняк і Шота подають ліквідацію 198 українців у селі Верховина, що її провели об'єднані відділи НСЗ 6-го червня 1945 р. під командуванням «Шарого». Тоді жертвою нібито «відплатної акції» ставали цілі українські села. Відділ НОВ «Волиняка» в квітні 1945 року вбив 6 осіб у селі Рудка і 15 мешканців села Цівка. 19-го січня 1945 р. в селі Добра знищено 33 мешканців, а 18-го травня 1945 р. в селі Добча — 40 українців.

У Володавському повіті терористичну акцію проти українського населення проводив відділ ВіН Тарашикевіча («Ястшенб»). Покликавшись на політичний звіт «Ярого» за червень 1946 р., Щесняк і Шота пишуть, що ВіН застосовувала подібну тактику супроти українців в повіті Білої Підляської.

В актах варшавського міністерства внутрішніх справ є звіт «Стяга» за липень 1946 р. З нього автори «Дрогі до ніконд» цитують такі уривки:

«... Хоч ВіН офіційно ставиться до нас прихильно і прагне співпраці, проте на Підляшші, де серед поляків має вирішальний вплив, не зумів припинити антиукраїнського терору банд, навпаки, навіть різні групи ВіН беруть масову участь у грабунах українців під маскою приватних грабіжників ... Все ж, щоб не витворити неправильного образу, треба визнати, що в деяких околицях ВіН різними способами карає грабіжників і ліквідує протиукраїнські напади польських банд».

Варшавські автори від себе додали, що антиукраїнський терор застосовували передовсім НСЗ і НОВ, які «деколи з тією метою навіть відбували довні рейди», наприклад, рейди «Волиняка» з Тернобжезького повіту та «Лиса» з повіту Кольбушева до Ярославського повіту.

Покликавшись на акти АМСВ (стор. 347), а зокрема на нотатку «Руслана» н. з. «Відповіді на питання, які ставлять нам чужинці», Щесняк і Шота подають деякі заяви з листівок УПА:

»УПА не тільки не тероризує польського населення там, де з ним зустрічається на польсько-українському прикордонні, і не тільки не ставиться до нього ворожо, а навпаки, шукає з народом і польською людністю порозуміння з метою спільної боротьби проти спільного ворога. В багатьох випадках польські партизанські відділи і польські самостійницькі організації співпрацюють з УПА. Тому обвинувачення українських повстанців за вороже наставлення до польської людности цілковито несправдливие і безсенсовне. Щоправда, трапляється, що під час боїв з польсько-більшевицькими військами, міліцією, штурмівками (КБВ, себто внутрішньою безпекою, — П. Т.), УБП та іншими польсько-більшевицькими органами, цивільне населення, як польське так і українське, зазнає втрат. Одначе, це мимовільні, повністю зрозумілі наслідки боїв, яких важко уникнути. Траплялися й випадки, що наші відділи покарали деяких осіб, а навіть осередки польської людности... Але і в тих випадках наші акції не мали характеру антипольської боротьби, а були тільки наслідком оборонних протибільшевицьких боїв«.

»Руслана« автори називають Петром Кувузою, провідником надрайону «Холодний Яр» (стор. 347), і цитують його заяву: «... з НСЗ не співпрацюємо, бо це організація реакційна, а не поступова».

Коли в Закерзонському краю горіли цілі українські села і дим заповняв повітряний шар, ОУН-УПА намагались знайти союзників для спільної боротьби проти спільного ворога, визначили також своє ставлення до польського народу. В результаті підписаного договору між Польщею, СРСР і Чехо-Словаччиною в 1947 році, щоб зліквідувати українське підпілля на Закерзонні, УПА розчленувала свої бойові з'єднання і її відділи — одні відійшли в Україну (УРСР), інші — в напрямі Угорщини, а ще інші — на Захід. В 1947-1948 рр. УПА припинила мілітарну діяльність у Закерзонському краю, проте концепційно і політично не зазнала поразки. Проблема польсько-українського порозуміння і співпраці в роках збройно-політичної конфронтації, як бачимо, була актуальною, вона й сьогодні не втратила свого політичного значення. Щесняк і Шота в самій основі самі заперечили (стор. 586) назву власної книжки «Дрога до ніконд», бо заголовок «шлях до нікуди» надається хіба для якоїсь сенсаційної чи детективної повісти, а не для історичного нарису.

Становище керівництва ВіН у справі розмов і співпраці з УПА

Без сумніву, тільки діяльність ОУН і УПА штовхнули Щесняка і Шоту написати спільно працю і видати її книжкою в Людовій Польщі. Коли б це був «шлях до нікуди», то такої праці не фірмували б «Військовий історичний інститут» і «Міністерство народної оборони». Чому стільки уваги присвятило йому й керівництво ВіН, яке було спадкоємцем АК?

Щесняк і Шота зробили висновок (стор. 348), що під час розмов з представниками польського підпілля Головний провід ОУН був заступлений своїм представником (Ю. Лопатинським), а ВіН репрезентували тільки «теренові коменданти обводів та інспекторатів ДСЗ і ВіН», які, «не мавши уповноважень до основніших пертрактацій, обмежувалися підписуванням умов тільки льокального характеру» (стор. 348). Але вже на черговій сторінці (349-ій) самі заперечують свій висновок, бо пишуть, що командування Ряшівської і Люблинської округ підтвердили «стан взаємин з українськими націоналістами».

На цій же самій сторінці (349-ій) вони стверджують також і те, «що дещо інакше укладалася ситуація на території центрального обширу ВіН, до якого входила Люблинська округа».

Комендант обширу полк. Ян Мазуркевіч («Радослав»), а потім його наступник Юзеф Рибіцький («Мацей») одержували протоколи з розмов та звідомлення про контакти з ОУН-УПА. М. Голенбйовський переслав полк. «Радославі» такі матеріали: звідомлення з конференції, що відбулася 21-го травня 1945 року, лист українців, що був своєрідною декларацією про співпрацю з ДСЗ (Довудзтвом сіл збройних, — П. Т.), інформації з СРСР від «Шейка» та кілька примірників української преси.

Своє становище «Радослав» (полк. Ян Мазуркевіч) зформулював на відправі членів командування Люблинської округи ВіН, яка відбулася у Варшаві в липні 1945 року. Після прочитання всіх протоколів з українсько-польських контактів, він заявив (згідно із зізнанням на слідстві М. Голенбйовського), «що в тій хвилині нема відповідних умов і атмосфери для таких розмов». Проте, як каже Голенбйовський, він «не наказав мені ані боротися з УПА, ані співпрацювати з нею» (стор. 349). Юзеф Рибіцький («Мацей») ще раз реферував цю справу (польсько-українських контактів) на відправі командування округ Центрального обширу ВіН. Вирішено припинити співпрацю з УПА, Ю. Рибіцький відкинув пропозиції ОУН-УПА, передані М. Голенбйовським, про вислання на територію Галичини розвідувальної групи ВіН та про допомогу вислати кур'єра УПА до Лондону.

Щесняк і Шота признаються, що вони не диспонуєть достатніми матеріалами, щоб повністю з'ясувати, яке насправді було ставлення Головного командування ДСЗ і ВіН до співпраці польського підпілля з ОУН-УПА.

Ян Желецький, дипломований полковник, під час Варшавського повстання був шефом Бюра БІП (Бюра інформації і пропаганди при Головній команді АК)⁷². Потім, аж до арештування, був головним комендантом ВіН. Під час слідства заявив, що він знав про те, що до Замойського інспектора «Стера» зголосилися представники УПА з метою співпраці (стор. 350), але, нібито, нічого не знав про договір між «Дзіритом» і «Кригою» із 27-го жовтня 1945 року. На рапорт полк. «Радослава», Ян Желецький відповів таке: «Умови не підписувати, уникати суперечок, справи ладнати полюбовно» (стор. 350).

⁷² *Polskie Siły Zbrojne w drodze wojny światowej*, т. зв. «Армія Крайова», Лондон, 1950, стор. 708 і 858.

Щесняк і Шота присвятили багато уваги і місця польсько-українським контактам, але, зрозуміло, з власними інтерпретаціями і висновками. Ми свідомо зупинились довше на реферуванні різних деталей, бо в українських публікаціях вони дуже слабо віддзеркалені і з'ясовані, а деякі справи зовсім поза увагою авторів, бо, правдоподібно, не були їм відомі. Все ж ще живуть підполковник Юрій Лопатинський, Євген Штендера, може й інші, які втаємничені в куліси польсько-українських контактів та розмов у Закерзонському краю і поза його територією.

Вірити Щеснякові і Шоті «на слово» не можна, бо об'єктивний розгляд їхньої праці «Дрога до ніконд» виявляє безліч помилкових і фальшивих стверджень, перекручень і неправдивих даних, що подані як «факти». Наш розгляд праці Щесняка і Шоти повинен спонукати українських істориків-дослідників найновіших визвольних змагань зупинитися над усіма порушеними польськими авторами справами і основно та правдиво висвітлити їх.

Польська армія — проти ОУН-УПА

У 1944-1946 роках в Краківському воевідстві проти українського збройного підпілля спрямовано збройні сили УБП і МО; на Люблинщині, крім УБП і МО, вжито 5-ий полк піхоти із 2-ої дивізії, 4-ту дивізію ДП, а також, частинно, війська внутрішньої безпеки (ВБВ). В Ряшівському воевідстві в боях проти УПА брали участь 8-ма і 9-та дивізії піхоти, а згодом 14-ий і 18-ий піхотні полки та інші військові відділи — ВБВ, УБП і МО (стор. 359).

В 1944-му році проти УПА воювали, переважно, окремі відділи польських офіцерських шкіл і запасні полки. На території Любачівського повіту в березні й квітні 1945 року проти УПА воював 2-ий самостійний оперативний батальйон внутрішніх військ, що ними командував підполк. Шопінський, а в південно-східних повітах Люблинського воевідства поодинокі операції проти УПА проводив 3-ій оперативний батальйон 3-ої бригади внутрішніх військ.

Від липня 1945-го до березня 1946-го року відбувалося насильницьке виселювання українського населення на територію УРСР. Тоді ж проти УПА і ОУН, що захищали українське населення, використано 8-му і 9-ту дивізії піхоти, війська внутрішньої безпеки (ВБВ), війська прикордонної охорони (ВОП), частинно 3-тю дивізію піхоти і 5-ий полк із 2-ої піхотної дивізії (стор. 361).

Від квітня 1946-го до жовтня 1946-го року проти УПА зформовано оперативну групу «Ряшів», яка також допомагала виселювати українське населення до УРСР і вела бої з УПА.

Від листопада 1946-го до березня 1947-го року відбувалася реалізація п'ятого з черги польського плану, щоб цілковито знищити українське збройне підпілля у Закерзонському краю. В той час розв'язано групу «Ряшів», хоч 8-ма і 9-та піхотні дивізії, відділи КБВ та ширококорозбудований апарат УБП і МО ще продовжували свої операції. Польський

наступ був спрямований зокрема на ліси, бункри і криївки (стор. 363). В квітні 1947 р. зорганізовано Оперативну групу (ГО) «Висла», що мала за завдання ліквідувати українське збройне підпілля.

Покликаючись на польські поліційні й військово-розвідувальні джерела, Щесняк і Шота пишуть, що «загально на території Польщі (?) на весні 1947 року сили УПА становили біля 2,500 добре озброєних і вишколених людей. Але це була тільки частина збройного підпілля українських націоналістів, бо побіч названих відділів УПА в терені діяли боївки Служби Безпеки (біля 200 осіб) та кілька тисяч кадрів ОУН, які мірою потреби поповняли ряди УПА або боївки ОУН, що їх організували окремі куцці» (стор. 431).

Названо чотири курені УПА — «Байди» і «Рена», що діяли в районах Лиська, Сянока і Перемишля, «Залізняка» — в районах Ярославському і Любачівському, і «Беркута» — в Грубешівському й Томашівському районах. Окремо діяли сотні «Бриля», «Мирного» і «Володі» (стор. 428).

24-го квітня 1947 року Президія польської Ради міністрів вирішила, що вже «повністю дозріла справа ліквідації» УПА; Міністерство народної оборони в порозумінні з міністром публічної безпеки має призначити військові з'єднання і керівника акції «В», як уповноваженого урядом давати розпорядження, зв'язані з «прочищенням» території. Державний репатріаційний уряд має «провести акцію переселення українського населення, яке живе в районах дії УПА»...

Окремі доручення одержали міністри публічної адміністрації, комунікації, пошти і телеграфу. Міністер фінансів одержав наказ відкрити кредити в сумі 65 мільйонів злотих для боротьби з УПА і тільки на травень 1947 р. призначено аж 35 мільйонів.

Під акцію «В» («Висла») підтягнуто виселення всього українського населення на Закарпатті, не зважаючи на те, чи в даних районах діяли відділи УПА.

Згідно з пляном варшавського комуністичного уряду, мала продовжуватися міжвоєнна політика польського санаційного уряду — на місце силою виселених українців дати військових поселенців (стор. 432).

Ліквідаційно-нищівну акцію «В» очолив генерал дивізії і заступник шефа Генерального штабу ВП Стефан Моссор, знаний генерал ще «санаційної», «пансько-шляхетської» Польщі. Обширом «С» (Сянок) командував сам ген. Моссор, а обширом «Р» (Ряшів) комендант 9-ої дивізії піхоти.

Цікаві й багатомовні прізвища офіцерів штабу ГО «Висла»: шеф оперативного відділу — підполк. Коссовський, офіцери того ж відділу — майори Сохацький, Орлік, Скочень і Кіта, шеф розвідувального відділу — підполк. Євченко, шеф інженерно-саперської служби — полк. Перко (одночасно комендант полку саперів), шеф зв'язку — полк. Снегеров, помічник шефа зв'язку (радіо) — майор Горг, керівник відділу таємного командування — пор. Остролевко і підпор. Бранцевіч, квартирмайстер — підполк. Фійолек, шеф транспортного відділу — капітан Пшеник.

Проти 6 тисяч членів ОУН-УПА спрямовано 20 тисяч польського війська (стор. 434). «Відношення сил було біля 1:3,2, а згідно з нинішніми поглядами навіть під час дій на фронті воно повинно бути біля 1:3 у користь наступаючого» (стор. 434). Крім 20 тисяч піхоти, командування ГО «В» диспонувало ще полком саперів (500 вояків), полком транспортним (шість компаній, кожна по 50 вантажних авт, рій особових автомашин, підвідділ ремонтних верстатів і рій постачання пального). До диспозиції були також літунська ескадра та підвідділи МО (Обивательської міліції) — 700 людей і чотири панцерники.

Виселення українського населення заплановано точно в тій самій годині в цілому терені. Однчасно замкнено польсько—чехо-словацький кордон, а польські органи безпеки (УБ і КБВ) оголосили поліційні години від 9-ої увечорі до 4-ої рано. Замкнено і обсаджено тасмними агентами всі виходи з міст, залізничні лінії і станції. Нічні й денні патрулі контролювали кожного прохожого (стор. 437).

Співпраця Варшави з Прагою та СССР у поборюванні українського визвольного руху нам добре відома. Так само є друковані матеріяли про рейди відділів чи окремих груп УПА-Захід, а в споминах командира «Хріна» подані деякі фрагменти з життя тих відділів, які в 1947 році відійшли із Закарзоння на територію т. зв. УССР.

Щесняк і Шота присвятили багато місця акції «Висла», що розгорнулася від Володави аж до Карпат, а зокрема тодішнім діям ОУН-УПА.

В СССР все засекречене, тому нема жодних даних, скільки Москва кинула своїх військ (військ НКВД, загонів кол. советських партизанів, «истребительных» батальйонів і прикордонників) проти ОУН і УПА. З «Дрогі до ніконд» (стор. 450) відомо, що представником командування прикордонних військ НКВД у ГО «Висла» був підполковник Дунін. Тут же підтверджено ще раз, що польська розвідка всі відомості про ОУН-УПА (зізнання полонених тощо) передавала до НКВД.

Коли в 1947 році поляки вжили понад 20 тисяч війська проти ОУН і УПА на території Закарзонського краю, то большевики напевно сконцентрували вздовж кордонів, Карпат і Закарпатської області щонайменше 10 тисяч прикордонних і внутрішніх військ НКВД.

Додавши ще зформовану 30-го квітня 1947 р. Оперативну групу в Чехо-Словащині під криптонімом «Теплиці», яка — як пишуть варшавські автори — спрямувала проти УПА 13,602 вояків, будемо мати приблизну кількість ворожих сил, з якими по-геройськи змагалися УПА і ОУН.

Разом проти ОУН-УПА на Закарзонні, в результаті окремого договору з ЧССР і СССР, сконцентровано біля 45 тисяч війська. Не зважаючи на таку велику силу сконцентрованих польських, московсько-большевницьких і чехо-словацьких військ — окремим частинам УПА і бійцям ОУН вдалося рейдом пробитися на Захід, до Західньої Німеччини, або перейти кордон до т. зв. УССР.

Щесняк і Шота пишуть, що в Празі на вул. Карловій, ч. 1, у греко-католицькій церкві приміщувався кур'єрсько-посередницький пункт ОУН. Назвали й осідок «Централі ОУН» на Словаччині, в місцевості Бистре (Свидницький повіт), також у греко-католицькій церкві. Таким чином в лшавські автори звернули увагу чеським і словацьким комуністичним органам безпеки на «небезпечну» діяльність греко-католицької Церкви, підсунувши їм нібито «факти» про її тісну співпрацю з ОУН і УПА.

Деталі польсько-чеських розмов, питання персонажу, співпраці тощо залишаємо дослідникам історії. Для нас особливо цікаве ще твердження Щесняка і Шоти (стор. 455), що на територію Угорщини перейшло біля 50 воїнів УПА. У примітці зазначено, що «більшість членів українського націоналістичного збройного підпілля, які перейшли на територію Угорщини, схопили угорські прикордонні охоронні відділи та органи безпеки». Саме про долю тих арештованих-полонених на території Угорщини нема дотепер жодних автентичних вісток. На нашу думку, це питання повинні вияснити ті угорці, які в 1956 році вийшли з комуністичних тюрем; саме вони можуть подати інформації, що сталося з тими колишніми воїнами УПА і членами українського націоналістичного підпілля. Брак авторитетних інформацій — це велика втрата для історії про рейд УПА на територію Угорщини.

У кругіжні нещирости

Щесняк і Шота в своїй праці користуються російсько-большевицьким лексиконом і пишуть згідно з пропагандивними гаслами КПСС, тому всі політичні течії, організації або партії, які поборюють російський імперіялізм, колоніялізм, русифікацію і терор, в них — «фашистські». Але Щесняк і Шота мабуть свідомі того, що між італійським фашизмом та німецьким гітлеризмом (націонал-соціалізмом) були принципові різниці, натомість існує особлива схожість між гітлеризмом (націонал-соціалізмом) і російським червоним шовінізмом-імперіялізмом, зокрема між їх геноцидно-терористичними злочинами.

Кремлівським ватажкам зручніше, з тактичних міркувань, всіх противників називати фашистами, ніж гітлерівцями чи націонал-соціалістами, бо в СРСР ще й тепер московська історична школа виправдує договір Сталіна і Гітлера з 1939 року.

Варшавські автори напевно знають правду про Катинь, знають про страчання у СРСР багатьох сотень польських передвоєнних комуністів, про вивози на Сибір, підступні арешти кол. членів АК і їх командирів, про криваве беззаконня у Польщі, зокрема перед приходом до влади В. Гомулки, про ролі КГБ на території Польщі та ганебні злочини імперського кремлівського ханату.

Вони на 479-ій сторінці «Дрогі до ніконд» пишуть таке: «Немає і не може бути народів добрих чи злих, як немає народів, що призначені панувати над світом». А далі: «Гасло: «Ein Volk, ein Reich, ein Führer!» зродилося в гітлерівській Німеччині й стало ідеєю та покликанням більшости фашистів».

Так почавши від назви своєї збірної праці аж до її останніх рядків, вони постійно борсаються у крутіжжі нещирости. Добре знають про те, що Гітлер прийшов до влади в Німеччині щойно 1933 року, а в СРСР вже з 1919 року існувало гасло: «Єдиний СРСР, єдина компартія, єдиний вождь»-фюрер. А від XXIV з'їзду: «Один совєтський народ» і одна мова «розвинутого соціалізму» — російська. Аналогія до гітлеризму тут ясна і не вимагає додаткового пояснення.

Ось навіть у т. зв. совєтських матеріялах масмо повне заперечення тези Щєсняка і Шоти про те, що, мовляв, нємає народів, які хочуть панувати над світом.

Цитуємо: «Щє в перші роки радянської влади В. І. Ленін наголошував, що жодне найважливіше політичне або організаційне питання не вирішується державними установами в нашій республіці без керівних вказівок Центрального Комітету партії... КПРС враховує і поєднує інтереси й особливості різних класів, соціяльних груп і колективів, всіх націй і народностей, усіх поколінь»⁷³.

В тому ж «Українському історичному журналі» (стор. 32) В. В. Сухарєв пише про «VI Конгрес Комінтерну та його історичне значення» і відверто висловлює намагання теперішнього ханату червоної російської імперії запанувати над цілим світом: «КПРС неухильно виконує свій інтернаціональний обов'язок перед міжнародним комуністичним і робітничим рухом, перед народами усього світу».

Древня римська імперія також «виконувала свій інтернаціональний обов'язок» супроти поневолених нею народів і народностей і деяких з них винищила впень. Аналогічну тактику застосовували всі робовласницькі імперії, у тому й гітлерівський «третій Райх». «Інтернаціональний обов'язок» КПСС і Москви добре знають, бо відчули його на власній шкурі, Україна, Білорусія, Грузія, Азербайджан, Туркестан та інші народи. А в 1950-1970 роках переконалися, що він означає і сателітні країни — Угорщина (1956), Східня Німеччина (1953 р.), Чехо-Словаччина (1968 р.), Польща та інші.

Кров'ю спливають тепер від «інтернаціонального обов'язку» КПСС «перед народами усього світу» і народи Азії, Африки та Америки.

Варшавські автори «Дрогі до ніконд» не приховали перед читачами факту, що не мали можливости користуватись секретними матеріялами з архівів СРСР, бо вони тільки поляки і не належать до «вибраного народу» («старшого брата»), тому й не заслуговують на довір'я. Можна тільки висловити їм співчуття за їхню наївну віру в існування злощасної «інтернаціональної» фата-моргани, фіналом якої став і черговий Катинський ліс.

Висновки

Щєсняк і Шота назвали свою книжку «Дрога до ніконд» («Дорога до нікуди»). Порівнявши зміст 587-сторінкової книжки із заголовком, насувається питання, хто ж пише таку об'ємну працю про ОУН-УПА,

⁷³ «Комуністична партія — політичний вождь радянського народу», «Український історичний журнал», ч. 7, 1975, стор. 6.

коли їхній шлях ніби стелився до нікуди? Щось тут з логічним мисленням авторів не гаразд. Все ж, не зважаючи ні на заголовок, ні на зміст і тенденцію книжки, варшавські автори відважилися написати про УПА і ОУН й те, про що в т. зв. ССРСР навіть мріяти не можна.

Наш огляд праці «Дрогі до ніконд» — це не рецензія, а поширені міркування над різними аспектами і питаннями, порушеними або й не згаданими Щесняком і Шотою. Зрозуміло, що навіть у таких довгих міркуваннях не було можливості з'ясувати й наświetлити всі питання і проблеми. Наша критична аналіза «Дрогі до ніконд» може тут і там загостра, але вона не подумана, як розправа з польським народом чи хоч би із її варшавськими авторами. Об'єктивне з'ясування минулого й конфронтація джерел і фактів повинні позитивно вплинути на дальші взаємини між польським і українським народами, що смертельно загрожені російським імперіялізмом. На помилках минулого — теперішнє чи майбутнє українське і польське покоління повинні вчитися і зробити правильні висновки, бо шлях обидвох народів не веде до нікуди, а до державної суверенності і всебічної співпраці, як у час спільної визвольної боротьби так і в час незалежного державного життя.

— Кінець —

З М І С Т

1. Книжка на індексі	1
2. “Ендецьке” трактування справ	2
3. Їзда на одному конику	5
4. Документи заперечують брехню	6
5. Ребуси для малих дітей	8
6. Містерії, що їх хіба психіатри розв’яжуть	14
7. Тенденційні перекручування і фальшування фактів	16
8. КПЗУ — російсько-большевицька агентура	21
9. Правою й лівою руками	23
10. Кризь побільшене скло	28
11. Друга світова війна в навітленні Щесняка і Шоти	32
12. Як фальсифікатори пишуть “історію”	34
13. На чуже замовлення	37
14. Ендецькі методи Щесняка і Шоти	46
15. Справа Гути П’єняцької і джерела	48
16. Про збройне підпілля ОУН-УПА в 1943—1944	52
17. Становище польського екзильного уряду й підпілля до української проблеми	59
18. Польські й українські втрати	61
19. Бита московська карта	66
20. Люди й справи	74
21. Мертві вже не можуть свідчити	80
22. Подвійна “логіка” Щесняка і Шоти	82
23. Переселення чи насильство?	85
24. ОУН і УПА на Закарзонні	89
25. Інші розшифровані псевдоніми	100
26. Недоговорена справа	103
27. Чи так загинув ген. Роман Шухевич Чупринка?	106
28. Спекулятивні міркування	107
29. Опінія про ОУН-УПА в Закарзонському краю	108
30. Польські втрати в боротьбі з УПА	108
31. Відносини між українським та польським підпіллями	109
32. Польсько-українські контакти й співпраця на Закарзонні	113
33. Грубешівська операція в польському навітленні	119
34. Політична гра, вогонь і дим	121
35. Становище керівництва ВІН у справі розмов і співпраці з УПА	125
36. Польська армія — проти ОУН-УПА	127
37. У крутіжі нещирости	130
38. Висновки	131

ЧИТАЙТЕ — КУПУЙТЕ — ЗАМОВЛЯЙТЕ
наступні видання Товариства к. вояків УПА в Канаді

й Америці та ін.:

В рядах УПА — книжка споминів 36 авторів, сторінок 352, багато ілюстрацій (на вичерпанні). Ціна \$3.50.

М. Гордієнко: З волинських і поліських рейдів УПА (Із дій УПА-Північ 1943-44). У м'якій оправі \$1.75, у твердій \$2.25

Слово і зброя, Антологія української поезії присвяченої УПА і рев.-визвольній боротьбі 1942-1967 (70 авторів). Стор. 415. Брош. \$3.00, у твердій опр. \$4.00

П. Мірчук: Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка) — командир Армії Безсмертних. 270 ст., 30 знімків та ілюстрацій. Тв. опр. \$5.00

Yuriy Tys-Krokhmaluk: UPA Warfare in Ukraine, стор. 449, багато знімків, рисунків, мап, схем, індексів. Тв. справа \$10.00

Літопис Української Повстанської Армії, серійне видання, з ілюстраціями, мапами, показниками;

том 1: Волинь і Полісся. Німецька окупація, книга перша, \$8.00

том 2: Волинь і Полісся. Німецька окупація, книга друга, \$8.00

том 3: „Чорний Ліс”, книга перша \$9.00

Іван Хміль: Українське Полісся, стор. 255, \$5.00

О. Honcharuk: If war comes to-morrow \$0.50

Osyp Diakiv-Hornovy: The USSR unmasked, тверда опр., ст. 311, \$10.00

Замовлення слати на адресу:

SOCIETY OF VETERANS OF U.P.A.

140 Bathurst Street

**Toronto, Ontario
M5V 2R3**

Tel. 366-9350

